

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1/93

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

DRUHÝ (TŘICÁTÝ ČTVRTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

VOJENSKÉ ROZHLEDY V ROCE 1993

Zásadní změny ve státoprávním uspořádání, které se odehrály na začátku roku 1993, se odrážejí v celé naší společnosti. Také náš časopis dostal se vznikem samostatné české armády nového odborného vydavatele (Hlavní operační správu Generálního štábu Armády České republiky), došlo i ke značným změnám ve složení redakční rady časopisu.

Tato skutečnost, vyvolaná objektivní situací při formování nového velení armády, však v žádném případě neznamena ústup ze zásad, přijatých na začátku obnovení vydávání Vojenských rozhledů v závěru roku 1991.

Časopis bude i nadále přinášet původní náměty, připomínky a řešení v oblasti **vojenské politiky českého státu, strategie, operačního umění, organizace, výstavby a řízení české armády.**

Koncepční záměry "Rozhledů" předpokládají nabízet příspěvky o **rozvoji vojenské vědy a výzkumu**, pozornost bude věnována otázkám **sociálního a humanitárního** charakteru, stejně jako **personalistice, vzdělávání a výchově** v armádě.

Chceme informovat o problémech **ekonomického a finančního zabezpečení armády** v podmínkách rozvíjejícího se tržního mechanismu, o názorech na ně a hledat cestu k jejich řešení.

Stranou zájmu nezůstanou ani významné **mezinárodní události**, ovlivňující přímo či zprostředkovaně vojenskopolitickou situaci České republiky, jako jsou např. konflikty v krizových oblastech, odzbrojovací jednání nebo kontrolní akce z nich vyplývající.

Zachovány zůstanou i **historické úvahy**, odkazy na **tradice** české armády a **personálie** významných osobností našeho vojenství.

Jako redakce časopisu chceme autory a čtenářskou obec ujistit, že trvalým zájmem redakční rady i cílem našeho snažení je zachovat a dále rozšiřovat ve Vojenských rozhledech prostor, kde se budou setkávat nejrůznější zdůvodněné názory na řešení základních problémů české armády. Chceme, aby "Rozhledy" byly místem konfrontace představy autorů v zájmu hledání nových myšlenek a řešení aktuálních otázek, které stojí před armádou nového českého státu.

Redakce

ARMÁDO ČESKÉ REPUBLIKY - DOBRÝ DEN

Vážení spolupracovníci, otevíráte první číslo Vojenských rozhledů letošního ročníku, které jsou určené pro nás všechny, kteří se zajímáme o stabilitu České republiky, o její budoucnost v nově se vytvářejícím kontextu evropské bezpečnosti, po oněch velkých změnách spojených se vznikem České republiky.

Dovolte mi, abych se s Vámi podělil o několik myšlenek, o kterých bychom měli současně intenzivně a plodně uvažovat. Co všechno se změnilo, co dává dnešní realitě českého státu a jeho armádě nový rozměr, nové podněty.

Geopoliticky se Česká republika ocitla výrazněji spíše ve středoevropském prostoru než ve středovýchodním. To nás posouvá více k stabilizovanému prostředí. Změnili se naši sousedé. Prostor České republiky je kompaktnější, s dostatečnou infrastrukturou. Lze očekávat, že politické a ekonomické podmínky nemusí sociálně destabilizovat strukturu společnosti. To vše jsou pozitivní jevy, které by měly přispívat k tomu, aby snahy o akceleraci našeho vstupu do evropských struktur byly nadějně. Vše záleží na nás.

Je pochopitelné, že toto musí najít svůj odpovídající odraz i v naší armádě jako věrohodném nástroji zajišťujícím suverenitu a bezpečnost státu v celkovém kontextu naší zahraniční politiky. Jejím základem do budoucna bude aktivní spoluúčast při vytváření stability v evropském prostoru, vycházející z vytváření osvědčených a plodných vztahů se všemi sousedními státy, zvláště pak se Slovenskou republikou. Mimořádný význam bude mít naše orientace k evropským a euroamerickým strukturám od Rady Evropy přes Evropské společenství, západoevropskou unii, organizaci NATO, ale i KBSE a podpora mírových aktivit OSN. Budeme udržovat otevřené partnerské styky s ostatními zeměmi, s nimiž nás spojují společné zájmy.

Pro bezpečnost státu bude mít značný význam ohodnocení současných způsobů a forem ohrožení, jejich intenzita, očekávaná proměnlivost v čase. To vše staví před armádu principálně nové úkoly, přesunující se do vyšší variability a akceschopnosti přiměřené formám a míře ohrožení.

Bylo by možné při značném zjednodušení definovat tuto schopnost jako určitý eskalační model potenciální akce. Jeho nejnižší stupeň může být charakterizován jako "podpůrná asistence" určená k všeobecnému zvýšení bezpečnostních jistot obyvatelstva státu při ekologických, živelných katastrofách a haváriích a při nezbytném posílení ostatních složek státní správy, zajišťující obecnou bezpečnost.

Vyšším stupněm může být schopnost armády reagovat na nemilitární formy ohrožení, ať jejich podstatou je nekontrolovatelný přeshraniční pohyb, terorismus či jiné formy destabilizace a ohrožení (vytváření "bezpečnostních jistot").

Třetím, vnitřně diferencovaným stupněm ohrožení je pak vojenské ohrožení státu, jako forma nezvládnutelná mezinárodní politickou mocí, kde úkolem armády musí být demonstrace rozhodného odhodlání k obraně suverenity státu formou "odstupňovaných aktivit", směřujících k odrazení potenciálních sil od agrese až k všeobecnému využití všech možností státu a jeho ozbrojených sil k vedení aktivně agresivní obrany, schopné nejen udržet rozhodující strategické prostory, ale způsobit výrazné ztráty a vytvořit prostor a čas pro řešení konfliktu silami evropského nebo světového demokratického společenství.

Je pochopitelné, že takto definované úkoly armády musí najít odraz v jejím přizpůsobení se těmto skutečnostem. Snad jen několik slov k tomuto problému:

- charakter armády - občanská a věrohodná, dobře připravená,
- velikost armády - úměrná novým úkolům, blízká se podílu mírového stavu západoevropských armád k počtu obyvatelstva,
- struktura - výrazně pružnější, operativnější, s mobilnějšími celky, jejíž použití umožňuje diferencované zasazení i časovou gradaci sil,
- velení - zjednodušení úrovní řízení při vyšší autonomnosti,
- logistika - jako pro blízkou budoucnost fungující systém komplexního, racionálního, všestranného zabezpečení vojsk, zvýrazňující územní a spádovou funkčnost,
- profesionalizace - nezbytný přístup zajišťující schopnost armády plnit úkoly při zkracování délek základní služby,
- standardy - sbližování standardů ve všech oblastech se současnými evropskými demokratickými armádami,
- sociální stabilita, jako nedílný prvek nezbytných přeměn uvnitř samotné armády.

Vážení spolupracovníci, přivítal bych, kdyby těchto několik základních myšlenek se stalo podnětem k široké tvůrčí iniciativě našeho velitelského sboru, předmětem diskusí chápajících široký kontext souvislostí, korigovaný ekonomickou realitou a zbavených úzkého jednostranného pohledu. To, co je dnes nejdůležitější, je dosažení kvalitativních změn.

Jsem přesvědčen, že na stránkách tohoto časopisu, ale i kdekoli a kdykoli jinde je prostor pro vzájemné myšlenkové obohacení.

Přeji Vám mnoho zdaru ve Vaší práci.

NATO A STÁTY STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

Konec každé války mezi dvěma velkými protistojícími koalicemi vždy přinesl jistou formu pokoření poraženým, ale zároveň s tím i nemálo starostí vítězům. Právě oni se totiž stali zodpovědnými za to, zda po ukončení války nastane období dlouhodobého a spolehlivého míru, či jenom víceméně krátký oddech, během něhož poražení obnoví své síly, aby si vymohli změnu k lepšímu. V minulých staletích vždy převládla druhá varianta. Vítěz nadiktoval poraženému nesnesitelné, ponižující podmínky, a tím vlastně od počátku podněcoval jeho odhodlání po odvetě. Tato neblahá logika se však opakovala ještě v tomto století - mnozí historici dnes zdůrazňují, že jednou ze základních příčin německého fašismu a nacismu ve třicátých letech se stalo ponížení Německa poté, co prohrálo 1. světovou válku a cítilo se být pokořeno zvláště ze strany Francie.

Po skončení studené války se všeobecně zdůrazňuje, že vlastně neprohrál nikdo a vyhráli všichni. Nicméně některé historické zákonitosti se znovu potvrzují. V zemích, které v minulosti tvořily Varšavskou smlouvu, se rychle prohlubuje nejistota a nestabilita, narůstají vnitřní problémy, sílí nebezpečí populismu a návratu k autoritativním formám vládnutí. Hrouť se ekonomika a stále rychleji se vyostřuje rozdíl mezi jejich ekonomickou a životní úrovní na straně jedné a zemí západní Evropy na straně druhé.

Naproti tomu Atlantická aliance stojí před úkolem nalézt nový systém mezinárodní bezpečnosti, který by vyhovoval nejenom jí, ale i jejím někdejšími protivníkům. Přitom narůstá význam politických a zejména ekonomických nástrojů bezpečnosti na úkor prostředků a nástrojů vojenských. Na obou stranách je volání po tzv. mírových dividendách a stejně tak i snahy (i když ve východní Evropě mnohem silnější) po renacionalizaci bezpečnostní politiky. Poučení, vyplývající z dosavadních dějin mezinárodní bezpečnosti však ukazují, že má-li jít o bezpečnost skutečně spolehlivou, pak musí jít o postup opačný - od bezpečnosti kolektivní odvozovat bezpečnost každého konkrétního státu. Stejně tak je třeba hledat vyváženost mezi třemi základními metodami bezpečnostní politiky - vojenskou silou, rozvojem spojení a přístupem k tomu, co je považováno za hrozbu či riziko. A právě tím náročnější a zodpovědnější je dlouhodobá úloha vítěze studené války - Atlantické aliance.

Předložená studie se pokouší nastínit základní myšlenky přístupu NATO k evropské bezpečnosti po skončení studené války. Vychází z veřejně publikovaných materiálů NATO, ze studií a publikací jejich vzájemných politických a vojenských činitelů.

DĚDICTVÍ MINULOSTI

Atlantické pojetí evropské bezpečnosti po celá čtyři desetiletí vycházelo z logiky bipolárního heterogenního systému mezinárodních vztahů. Nesmířitelná rozdílnost dvou světových soustav v politice, ekonomice, ideologii, kultuře a životním stylu se v atlantické filozofii evropské bezpečnosti odrazila v následujícím základním axiomu - zbrojíme proto, že si nevěříme, rozdělení Evropy do dvou zcela protichůdných systémů je příčinou mezinárodního napětí, nedůvěry, zbrojení, a tím pádem i neustálé hrozby pro evropskou bezpečnost.

Nedůvěra vůči SSSR a jeho spojencům z období studené války vyústila v dlouhodobou obavu atlantických vojenských i politických činitelů, že SSSR by se mohl pokusit využít svoji konvenční převahu k vojenskému ovládnutí celé západní Evropy. A tak se již v počátcích NATO zrodila myšlenka, že neúčinnější metodou k odvrácení nebezpečí války o západní Evropu a k zajištění evropské bezpečnosti jako takové je odstrašování SSSR od jeho agresivních záměrů. Odstrašování se od samého počátku opíralo především o existenci amerických jaderných zbraní, a proto bylo rozhodující měrou ovlivňováno americkým vojensko-strategickým myšlením.

Orientace na jaderné odstrašování zůstávala základem atlantického přístupu k evropské bezpečnosti i v druhé etapě uvolnění mezinárodního napětí (druhá polovina 80. let). Jejím smyslem nadále zůstávalo dle výstižného výroku tehdejšího předsedy Vojenského výboru NATO holandského generála C. de Jeagera: "vyvíjet neustálou hrozbu, jež zahrnuje široké spektrum konfrontace, od omezených agresí v různých částech světa až po zastrašování všeobecnou jadernou válkou".

V lednu 1989, v době, kdy vrcholila rozmanitost a vnitřní nejednota členských států Varšavské smlouvy, kdy v řadě z nich (zejména v Polsku a Maďarsku) již byly prosazeny nezvratné změny v ekonomickém a politickém uspořádání jejich společenství a kdy se naopak konzervativní režimy v jiných zemích (ČSFR, NDR) nezadržitelně blížily k svému zhroucení, NATO přijalo dva zásadně důležité dokumenty. V "Deklaraci hlav států a vlád" věnovalo největší pozornost části "Zásady pro překonání rozdělení Evropy", což samo o sobě svědčilo o definitivním přechodu NATO do politické ofenzívy vůči tehdy ještě existující Varšavské smlouvě. Zároveň s tím však v dokumentu nazvaném "Všeobecná koncepce kontroly zbrojení a odzbrojení" zdůraznila, že "v nejbližší budoucnosti jedinou strategií pro odvrácení války je strategie odstrašování, založená na odpovídající a účinné kombinaci jaderných a konvenčních zbraní, které zůstanou zachovány na potřebné úrovni".

HLEDÁNÍ NOVÉHO PŘÍSTUPU

Počátek 90. let se stal charakteristický nečekaně rychlými politickými změnami v zemích střední a východní Evropy, zánikem Varšavské smlouvy a nakonec i rozpadem samotného SSSR, tedy naprostým zánikem všeho toho, co po čtyři desetiletí tvořilo "raison d'être" nejen NATO jako takového, ale především jeho strategie jaderného odstrašování. Z toho vyplývá strategicky důležitá otázka - jaká je vazba těchto dvou jevů. Na vyčerpávající odpověď je zatím velice brzy, nyní lze snad jen upozornit na některé základní souvislosti.

Historické souvislosti

- Jaderné odstrašování jako základní metoda přístupu k problematice evropské bezpečnosti, se stalo, jak tvrdí jeho odpůrci v mnoha západních zemích, překonaným, neboť v minulosti vedlo ke zbrojním závodům a jeho výsledkem nebylo upevnění míru a mezinárodní bezpečnosti, nýbrž naopak stále silnější destabilizace a stupňování nedůvěry a napětí jak ve vojenské, tak i v politické oblasti. Nakonec situace dospěla tak daleko, že i strategická parita přestávala být faktorem vojensko-politického zadržování.

- Na druhé straně však stoupenci jaderného odstrašování uvádějí, že právě stupňování zbrojních závodů bylo rozhodující metodou nátlaku na SSSR a jeho někdejší spojence. Nutilo je investovat do zbrojení na úkor technologie, ekologie a životní úrovně, upevňovat administrativně direktivní metody ekonomického řízení a v neposlední řadě i autoritativní a totalitní formy vládnutí. Tím přispívalo k neustálému prohlubování jejich vnitřních krizí a nakonec k jejich uzbouzení.

- Je bezpochyby, že neustálé obnovování věrohodnosti jaderného odstrašování NATO zvýraznilo absurditu zbrojních závodů a studené války, že se nakonec stalo jedním z hlavních činitelů, jež si vynutily ukončení studené války jako takové. Stojí však otázka, zda studená válka nemohla být ukončena ještě dříve a méně dramaticky, kdyby nebyla přerušena první etapa uvolnění napětí a kdyby nebyla vystřídána druhou etapou studené války.

Mezinárodně politické souvislosti

- Rozpad heterogenního bipolárního systému mezinárodních vztahů. Tuto skutečnost NATO zhodnotilo slovy: "Všechny země, které v minulosti byly nepřáteli NATO, nejenže rozložily Varšavskou smlouvu, ale navíc se i zcela zřekly veškerého ideologického nepřátelství vůči Západu... Politické rozdělení Evropy, jež bylo příčinou vojenské konfrontace v době studené války, je tak překonáno."

- Zcela zanikla dosud působící masivní monopolitní hrozba, vytvořil se systém vojenské průhlednosti, jaký v Evropě nemá obdoby, vznikly nebývalé možnosti pro vzájemnou důvěru a pro předvídaní dalšího možného vývoje v Evropě.

- Zároveň s tím však vyvstala velmi naléhavě nutnost změny atlantického přístupu k problematice evropské bezpečnosti. Generál Galvin ji vyjádřil slovy: "Mnozí se ptají, co bude dělat NATO, když nemá nepřítel. To nám dokazuje, že se především musíme zbavit způsobu myšlení z období studené války."

Podle názoru řady atlantických odborníků na otázky mezinárodní bezpečnosti tzn. především následující:

● zapomenout na logiku studené války, dle které neúspěch jedné strany byl automaticky považován za úspěch strany druhé, kdy úspěch jednoho musel být vyvážen neúspěchem druhého,

● postupovat od bezpečnosti celého kontinentu k bezpečnosti jednotlivých států a nikoli obráceně,

● zakládat nový model mezinárodní bezpečnosti na co nejnížší úrovni zbraní, umožňující jejich co možná nejspolehlivější politickou kontrolu.

VOJENSKÉ A POLITICKÉ SOUVISLOSTI

V důsledku zásadních mezinárodních změn, především výrazného oslabení vojenské konfrontace, se snížil význam vojenských nástrojů a prostředků bezpečnosti ve prospěch nástrojů politických. Z toho vyplynula následující imperativa:

- snížit celkovou kvantitu vojenských nástrojů bezpečnosti,
- změnit strukturu ozbrojených sil předurčených pro jednotlivá spojenecká velitelství tak, aby odpovídala novým podmínkám,
- změnit v neposlední řadě i vojenskou strategii a doktrínu Aliance.

SOCIOLOGICKÉ SOUVISLOSTI

NATO muselo velmi naléhavě reagovat na závažné posuny ve veřejném mínění, zaznamenané ve většině jeho členských zemí. Ty se projevil především voláním po tzv. mírových dividendách, tedy po snižování objemu vojenských rozpočtů, po zrušení řady modernizačních programů ve vojenství a po přesunu investic do civilní oblasti, dále pak oslabením odhodlání přispívat na obranu vlasti, poklesem zájmu o službu v ozbrojených silách atd.

PARTNERSTVÍ V BEZPEČNOSTI

Poté, co byla potvrzena nezvratnost změn v zemích někdejší Varšavské smlouvy, došlo k zásadnímu posunu v přístupu NATO. Namísto o odstrašování se začalo hovořit o partnerství v bezpečnosti. Tento termín byl potvrzen na kodaňském zasedání rady NATO v červnu 1992 vyhlášením: "Naše bezpečnost je nedělitelně spojena s bezpečností ostatních evropských států." Tím byla uzavřena důležitá etapa, v jejímž průběhu se naše země, na základě zásadních vnitropolitických změn a následného rozpuštění Varšavské smlouvy, přeměnily z bývalých nepřátel v partnery.

Již londýnské jednání rady NATO v roce 1991 vyjádřilo stanovisko, že partnerství v bezpečnosti může být rozvíjeno zejména v rámci:

- procesu KBSE, a to cestou politických konzultací všech otázek, dotýkajících se evropské bezpečnosti, dále pak koordinací postupu při upevňování nového modelu evropské bezpečnosti, podílem na činnosti mechanismu pro předcházení konfliktům činností v Úřadu pro demokratické instituce atd.,

- Severoatlantické rady pro spolupráci, při projednávání všech důležitých otázek bezpečnosti celé Evropy atd.; atlantičtí politikové zdůrazňují, že právě tato instituce "je mimořádně důležitá, neboť díky ní se u našich východních sousedů rozvíjí pocit, že skutečně přináležejí k Evropě".

PROZATÍMNÍ UZAVŘENOST NATO

V letech 1990-1992 se u bývalých satelitních spojenců někdejšího SSSR projevila zvýšená snaha pokročit od stavu partnerství v bezpečnosti až do stavu, za něhož by se o NATO mohly opírat jako o záruku proti rizikům, plynoucím z dezintegrace, nestability a ozbrojených konfliktů v jejich prostoru. Po nezdařeném pokusu o vojenský puč v SSSR v létě 1991 dokonce byla postavena otázka vstupu středoevropských zemí do NATO.

Římská deklarace šéfů států a vlád členských zemí NATO na jedné straně ocenila, že státy někdejší Varšavské smlouvy přestaly být nepřítelem, čímž bylo ukončeno rozdělení Evropy a neblahé období studené války. Na druhé straně však zemím střední a východní Evropy nabídla nikoli přímý vstup do NATO, nýbrž možnost, že "národy Severní Ameriky a celé Evropy se mohou sejít ve společenství všemi sdílených hodnot, jimiž jsou svoboda, demokracie, lidská práva, právní stát".

Konkrétní význam této obecné formulace vysvětlil generální tajemník NATO slovy: "Aliance dala těmto zemím jasně na srozuměnou, že v blízké perspektivě je nemůže ani přijmout za své členy, ani jim nemůže poskytnout oficiální bezpečnostní záruky." Jde o záruky:

a) politické

- NATO se chce vyvarovat rozšíření svých hranic, jež by mohlo v Rusku vyvolat pocit zesíleného vojenského ohrožení a tím narušit americko-ruské partnerství, nezbytné pro úspěšné dovršení procesu START,
- po rozpadu SSSR výrazně pokleslo vojenské nebezpečí především pro bývalou ČSFR, Polsko a Maďarsko,
- i kdyby se NATO rozšířilo "jen" o území bývalé ČSFR, Maďarsko a Polsko, vyžádalo by si to obrovské finanční náklady, což by však odmítlo veřejné mínění všech západoevropských zemí - to chce naopak vidět "mírové dividendy";

b) vojenské

- mezi zeměmi NATO a zeměmi bývalé Varšavské smlouvy jsou propastné rozdíly ve struktuře velení, v logistice, infrastruktuře, bojové a morální přípravě, které znemožňují jak organizování společných cvičení, tak i případnou dislokaci amerických vojsk na území tří středoevropských států,
- přijetí těchto zemí by uvnitř Aliance vyvolalo vnitřní napětí i možnost rozpadu,

"zvláště v případě, jakkoli je hypotetický, že by se NATO mělo nechat zatáhnout do jaderné války kvůli střední Evropě".

Z hlediska další perspektivy má velký význam vyhlášení kodaňského zasedání rady NATO z června 1991, že bezpečnost států střední a východní Evropy považují atlantičtí spojenci za "bezprostředně a neoddělitelně spjatou se svojí vlastní bezpečností". Římská deklarace rady NATO z listopadu 1991 zdůraznila, že tuto spjatost lze dále prohlubovat a upevňovat, a to na základě "společenství hodnot, sdílených všemi v rámci systému konzultací s novými partnery, otevírajících éru důvěry, stability a míru".

- De Jeager, C.: La stratégie de l'OTAN. In: Révue de l'OTAN, říjen 1986, s. 14.
- Révue de l'OTAN, únor 1989, s. 29.
- Le concepte stratégique de l'Alliance. In: Révue de l'OTAN, prosinec 1991, s. 25.
- Galvin, J. R.: De la défense immédiate vers la stabilité a long terme. In: Révue de l'OTAN, prosinec 1991, s. 15.
- Déclaration de Rome... s. 19, 4.
- Ellemann-Jensen, U.: La nouvelle Europe - un point de vue danois. In: Révue de l'OTAN, leden 1992, s. 9.

Plukovník Ing. Stanislav S t a c h, CSc.,
plukovník Ing. Karel K u l h á n e k,
doc. RNDr. Ladislav H a l b e r š t á t, CSc.

SPOLUPRÁCE ARMÁD - PŘÍSPĚVEK K BEZPEČNOSTI V EVROPĚ

Ve dnech 4. až 9. listopadu 1992 se uskutečnil další ze seminářů kursu organizovaného Evropským střediskem Institutu pro výzkum bezpečnosti Východ-Západ New York-Štířín a Institutem pro strategická studia v Praze. Téma semináře

bylo: "Vnitřní řídicí činnost a alianční politika NATO". S referáty vystoupili lektori politického a vojenského výboru mezinárodního štábu NATO v Bruselu.

*

Na základě zhodnocení přednesených referátů a diskuse je možné formulovat následující názory na úlohu a možný příspěvek armád zemí střední a východní Evropy a jejich řídicích složek k prohlubování spolupráce Severoatlantického paktu s těmito zeměmi; spolupráce, která by mohla vést v budoucnosti k začlenění České republiky do politických i vojenských struktur NATO.

* *

Dva roky uplynuly od londýnské vrcholné schůzky NATO, konané v červenci roku 1990, která otevřela cestu k výměně delegací vojenských představitelů na nejvyšší úrovni a k návštěvám mezi velitelstvími NATO a zeměmi bývalé Varšavské smlouvy.

Přítomní nejvyšší představitelé členských států NATO se na tomto setkání dohodli překonat dědictví desetiletí vzájemného podezřívání mezi zeměmi Východu a Západu. Přijmout a realizovat v tomto duchu opatření, směřující k zintenzivnění vojenských kontaktů s Ruskem a ostatními zeměmi střední a východní Evropy. Program vojenských kontaktů byl plněn od samého počátku velmi aktivně. Podařilo se uskutečnit vzájemné výměny a návštěvy mezi NATO a vojenskými orgány států střední a východní Evropy. První výměny delegací otevíraly cesty dialogu, zároveň vytvářely předpoklady pro navazování budoucích přátelství a spolupráce. Tyto snahy se projeví v deklaraci z římského setkání NATO na nejvyšší úrovni v listopadu roku 1991, kde bylo navrženo vytvoření **Severoatlantické rady pro spolupráci** (North Atlantic Cooperation Council - NACC). Bylo zdůrazněno, že návštěvy na nejvyšší úrovni, výměna názorů na bezpečnost a intenzivní vojenské kontakty prokázaly svůj význam a podstatně přispěly k budování nového vztahu mezi NATO a nově se vyvíjejícími demokraciemi střední a východní Evropy. Bylo dohodnuto, že vojenské vazby, spolu s vazbami politickými, je třeba rozšířit, zintenzivnit a pozvednout na kvalitativně vyšší úroveň, realizovat pravidelná setkání a kooperační schůzky v politické i ve vojenské oblasti. Výsledkem jednání bylo vypracování koncepce kooperačních setkání vojenských výborů. Tuto koncepci formálně potvrdili ministři zahraničních věcí při své první kooperační schůzce 20. prosince 1991.

Od tohoto okamžiku se rozsah vojenské mezinárodní spolupráce začal výrazně rozšiřovat. Uskutečnila se řada výměn a návštěv na vysoké úrovni a návštěvy vyšších vojenských velitelů NATO u jejich partnerů ve východoevropských zemích. V značném rozsahu byly realizovány rozhovory mezi mezinárodním vojenským štábem NATO (SHAPE) a generálními štáby nově spolupracujících zemí. Tyto rozhovory postupně nabyly na specifičnosti a vedly k praktickým opatřením. Na jejich základě se někteří důstojníci armád států střední a východní Evropy zúčastnili

speciálních kursů pořádaných Univerzitou obrany v Římě a školou NATO v Oberammergau.

Ve snaze demonstrovat cíle a celkové zaměření snah o prohloubení spolupráce, sešli se 10. března 1992 v Bruselu ministři zahraničí Severoatlantické rady pro spolupráci - NACC. Na tomto setkání byly do Rady pro spolupráci začleněny nové nezávislé státy bývalého Sovětského svazu. Tím se rozšířil počet kooperačních partnerů NATO z devíti států (státy střední a východní Evropy a pobaltské státy) na dvacet. Následně byla do Rady pro spolupráci přijata též Albánie. V současnosti, po rozdělení Československa, buduje tedy NATO nové vztahy s dvaadvaceti samostatnými, nezávislými státy.

Na schůzce Rady pro spolupráci 10. března 1992 se ministři zahraničí dohodli vypracovat plán dialogu a spolupráce na rok 1992. Tento pracovní plán shrnuje témata doporučená pro dialog a kooperace v rámci Rady pro spolupráci, včetně podpůrných aktivit, a představuje nyní vodítko a referenční materiál pro organizování kooperace v rámci Rady pro spolupráci. V současné době je tento plán upravován a doplňován s využitím námětů předložených spolupracujícími státy tak, aby mohl sloužit jako základ pro organizování aktivit v roce 1993. Plán byl odsouhlasen a schválen na prosincovém setkání Rady pro spolupráci na úrovni ministrů zahraničí.

Také ministři obrany Severoatlantické aliance vyjádřili svůj záměr sehrát odpovědnou roli ve snahách NATO o prohloubení spolupráce v duchu Římské deklarace a nové strategické koncepce aliance. Prvního dubna minulého roku se sešli ve výboru pro plánování obrany poprvé se svými kolegy z východní Evropy a společně navrhli hlavní oblasti, do kterých by se měla, podle jejich názoru, soustředit kooperace v otázkách obrany. Zdůraznili zejména mimořádný význam návštěv týmů expertů s cílem pomoci partnerům řešit jejich nejaktuálnější potřeby. Výsledkem bylo vytvoření Skupiny pro otázky obrany, která by měla posuzovat předkládané požadavky na spolupráci.

Jaké jsou tedy navrhované hlavní cíle obranné spolupráce? V obecné rovině bylo formulováno následující zaměření aktivit, směřovaných na posílení celkové evropské bezpečnosti:

- posilování vzájemné transparency, důvěry, mírových a přátelských vztahů a podpora rozvoje demokratických institucí cestou vzájemného dialogu,
- pomoc a podpora rozvoje demokraticky kontrolovaných, pravidelně se občanům odpovídajících a efektivně řízených vojenských obranných sil.

10. dubna 1992 se na velitelství NATO uskutečnilo první zasedání Vojenského výboru pro spolupráci. Na tomto shromáždění se poprvé setkali vojenští pracovníci NATO a armád států střední a východní Evropy. Toto setkání je považováno za základ tvorby budoucí vojenské kooperace.

Vojenský výbor na tomto setkání odsouhlasil podrobnější pracovní plán spolupráce, který vychází z pracovního plánu Rady pro spolupráci a z vystoupení ministrů obrany. Soustředí se na dvě hlavní témata:

- organizace a struktura štábů obrany a ozbrojených sil v moderních demokratických společnostech,
- výchova a výcvik důstojníků, praporčíků a poddůstojníků.

Tento pracovní plán nepokrývá celý rozsah témat kooperace, která mohou

vyplynout z činnosti Rady pro spolupráci, ale představuje dobrý začátek. S cílem naplnit stanovené specifické úkoly Vojenského výboru se uskutečnil na velitelství NATO v září 1992 seminář k problematice organizace a struktury štábů a ozbrojených sil v demokratických společnostech. Semináře, který je považován za velmi úspěšný, se zúčastnilo přes 50 představitelů kooperačních partnerů NATO, včetně zástupce GŠ Čs. armády.

Ve stadiu přípravy je v současné době pracovní setkání k problematice výcviku a vzdělávání, které by se mělo uskutečnit počátkem roku 1993. Přípravné práce budou koordinovány s jednotlivými kooperačními partnery. Na žádost některých zemí střední a východní Evropy byly koncem roku 1992 odeslány do těchto zemí týmy expertů pro zmapování situace v oblasti výcviku a vzdělávání.

Vzhledem k důležitosti, které nabývají mírové operace ozbrojených sil, a v souvislosti s vzájemným zájmem realizovat v budoucnosti některé mírové operace společně, zejména ty, které by se měly uskutečnit mimo oblast působnosti NATO, lze očekávat zařazení této problematiky jako prioritní pro seminář nebo pracovní setkání v letošním roce.

NATO, jako organizace, asi nebude schopna zabezpečit všechny požadavky a potřeby, které vyplynou z průzkumných návštěv svými vnitřními zdroji. Většina potřebných znalostí a zkušeností je soustředěna v národních štábech a velitelstvích. NATO předpokládá, že jednotlivé požadavky kooperačních partnerů postoupí těm členským státům aliance, které budou mít zájem podílet se na spolupráci v navrhovaných oblastech. Tímto způsobem bude dosaženo rovnoměrnějšího rozložení vynakládaného úsilí a budou omezeny předpoklady vzniku duplicit. Výhodou je, že jediným požadavkem směřovaným na NATO bude kontaktováno 16 států, včetně dalších štábů a agentur NATO.

Tento mechanismus je i pro NATO nový a přes veškerou snahu bude nějakou dobu trvat, než se stane běžnou záležitostí.

V současné době jsou ze strany NATO navrhovány následující koncepční cíle programu vojenských kontaktů:

- nastolit otevřený dialog, který by demonstroval neagresivní, obranný charakter aliance a její trvalé úsilí a příspěvek k míru, vzájemnému pochopení a větší transparentnosti v Evropě,
- rozšířit a podporovat vzájemné pochopení mezi státy NATO a zeměmi střední a východní Evropy v otázkách bezpečnosti,
- informovat představitele států střední a východní Evropy o vývoji strategie a koncepcie aliance, jejich strukturách a metodách činnosti v období míru a krize,
- zlepšit vlastní znalost politiky, strategií, doktrín a názorů států střední a východní Evropy,
- ovlivňovat konstruktivním způsobem proces přestavby bezpečnostní a vojenské strategie v státech střední a východní Evropy a podporovat konverzi jejich armád na armády obranného charakteru.

K zabezpečení dalšího postupu se navrhuje:

- uskutečnit pravidelná každoroční setkání vojenského výboru v kooperačních schůzkách na úrovni náčelníků štábů a každoroční setkání na úrovni vojenských

představitelů. Při těchto příležitostech by měl být posouzen, prodiskutován a upraven návrh pracovního plánu. Výbor se sešel na úrovni vojenských představitelů v lednu 1993, a na úrovni náčelníků se sejde 28. dubna 1993.

- Pokračovat ve výměnách návštěv na vysoké úrovni, které jsou velice užitečné pro nastolení atmosféry vzrůstající důvěry, spolupráce, podpory a vzájemného pochopení.

- Pokračovat v rozhovorech odborníků štábů nejméně jedenkrát za rok s každou z kooperujících zemí. Tyto rozhovory jsou považovány za užitečné k prodiskutování neustále se měnící mezinárodní situace a relevantních bezpečnostních otázek a k soustředění sil na rozvoj vybraných, specifických aktivit kooperace.

- Vysílat ke kooperačním partnerům týmy expertů pro zmapování a vysvětlení situace a bude-li to požadováno, sponzorovat následné akce, společně se zeměmi NATO.

- Pokračovat v organizování speciálních kursů, seminářů a pracovních setkání. Postupně rozšiřovat jejich rozsah a počet témat určených k diskusi během těchto aktivit.

Jak postup, tak podstata programů kooperace nabývají na intenzitě a lze předpokládat, že tento trend bude pokračovat. Očekává se, že dialog bude dvoustannou záležitostí. NATO nemá zájem vnucovat své názory nebo programy kooperujícím zemím. Snahou bude respektovat požadavky předkládané kooperačními partnery. I když možnosti NATO jsou omezené, může NATO často sehrát důležitou roli při vytváření kontaktů mezi kooperujícími zeměmi a těmi národními orgány, které mohou poskytnout pomoc.

Během plánování a uvádění do života všech těchto aktivit vychází NATO z principu dodržování spravedlivého, nediskriminačního přístupu ke všem spolupracujícím partnerům. Jelikož se jednotlivé země nacházejí v různých stadiích demokratického vývoje, bude se lišit i charakter potřebné spolupráce. Zejména některé nové státy na území bývalého Sovětského svazu nemají prozatím vytvořeny vojenské struktury, nebo jsou ve stadiu jejich formování. Mnohé z těchto států měly dosud jen velmi omezené možnosti kontaktů s NATO, jak ve vojenské, tak v politické sféře. I když základní principy zůstávají stejné, konkrétní formy spolupráce musí být dohodnuty individuálně.

Zájem o spolupráci s orgány NATO vzrůstá. Podstatně se rozšířil počet zemí, které projevují s různou intenzitou zájem o kooperaci a pomoc při zabezpečování své bezpečnosti a při výstavbě, či přestavbě svých armád. Přitom armády těchto zemí jsou svojí mohutností často jen těžko srovnatelné s armádou české republiky. Snaha maximálně vyhovět a napomoci demokratickým změnám v těchto zemích je provázána značnými nároky na lidské kapacity, čas, služební cesty a další finanční prostředky.

NATO bude zřejmě muset v blízké budoucnosti pečlivěji plánovat využití svých zdrojů. Vzhledem k rostoucímu rozsahu spolupráce bude asi většina toho, co se NATO chystá nabídnout, realizována bilaterálně. Aby Armáda České republiky mohla sehrát v této situaci odpovídající roli a zachovat si své postavení, musí postupovat aktivně, přicházet s promyšlenými návrhy, v dostatečném předstihu, s návrhy, které respektují dohodnuté koncepční cíle. Jistě by bylo prospěšné vyměnit si s orgány NATO názory na možnosti spolupráce v takových specifických a konkrétních

oblastech, jako je věda, výzkum, vyzbrojování, informatizace, unifikace a řada dalších oblastí včetně logistiky.

Jedním z dalších důležitých kroků umožňujících prohloubit spolupráci NATO a států střední a východní Evropy je rozpracování možností vzájemné spolupráce a společné účasti na mírových operacích. Proto snaze o postupné dosažení slučitelnosti a později unifikace ve většině oblastí musí být v AČR věnována prvořadá pozornost.

VÝVOJ ČLENSTVÍ V RADĚ PRO SPOLUPRÁCI S NATO		
	16 členských států NATO plus	Celkem
před vznikem Rady	6 států bývalé Varšavské smlouvy	6
prosinec 1991	6 + 3 pobaltské republiky	9
březen 1992	6 + 3 + 11 států bývalého SSSR	20
červen 1992	6 + 3 + 11 + Albánie	21
leden 1993	6 + 3 + 11 + 1 - ČSFR + ČR + SR	22

CÍL SPOLUPRÁCE
Vzájemné pochopení a důvěra na základě zvýšení transparentnosti a znalostí.

CÍLE VOJENSKÉ SPOLUPRÁCE
▲ Vysvětlovat a pochopit úlohu NATO.
▲ Výměna názorů na problematiku bezpečnosti.
▲ Výměna názorů na vojenskou strategii.
▲ Podpora změnám - přechod k obranným ozbrojeným silám.
▲ Zvýšení celkové bezpečnosti.

TÉMATY DOPORUČOVANÉ PLÁNEM RADY PRO SPOLUPRÁCI S NATO
◆ Strategie.
◆ Plánování obrany.
◆ Struktury ozbrojených sil a velení.
◆ Kontrola vyzbrojování.
◆ Vztahy armáda - společnost.
◆ Národní programy obrany a rozpočty.
◆ Výcvik a výchova.

TÉMATA DOPORUČOVANÁ PLÁNEM ZE SCHŮZKY MINISTRŮ OBRANY 1. 4. 1992

- Seminář k obranné politice a strategii.
- Pracovní setkání k plánování obrany.
- Specializované návštěvy a týmy expertů.
- Pracovní setkání k problematice ekologie.
- Výcvik a výchova.
- Záložní ozbrojené složky.
- Řízení letového provozu.
- Záchrané akce.
- Humanitární pomoc.
- Vojenská medicína.

PERSPEKTIVNÍ TÉMATÁ VOJENSKÉ SPOLUPRÁCE

- ☐ Vojenská strategie.
- ☐ Vojenský příspěvek k řízení krizí.
- ☐ Potřeba vojenských cvičení.
- ☐ Záložní ozbrojené síly.
- ☐ Aspekty obranné dostatečnosti.
- ☐ Plánování v mimořádných situacích vyžadujících humanitární pomoc.

EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA

INTEGRACE STŘEDO- A VÝCHODOEVROPSKÝCH STÁTŮ DO EVROPSKÉ BEZPEČNOSTNÍ ARCHITEKTURY

Pod tímto názvem proběhla v benešovském školicím středisku ve dnech 31. května až 5. června 1992 Mezinárodní konference expertů v rámci evropských partnerských seminářů Nadace Karla Theodora Molinariho. Nadace uskutečnila tuto konferenci ve spolupráci se Sdružením pro evropský dům. Konference se zúčastnili zástupci většiny států Evropy.

Redakci časopisu zaujalo vystoupení podplukovníka **Klausa Dietera Traudeho**, který se zabýval problematikou na téma: **ASPEKTY STRATEGIE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE PO LISTOPADU ROKU 1991**. Po redakčním zkrácení a úpravě jej redakce otiskuje, a to především proto, aby zvýšila informovanost o těchto problémech jak u vojáků z povolání, tak i u civilních čtenářů.

Řím - "věčné město"! Od nějakého jiného města vyšlo sotva tolik impulsů pro světové dějiny jako ze Říma.

V Římě se vždy dělala politika a psaly dějiny, a to po staletí a v naší době tomu není jinak!

A když dnes mluvíme o Římě jako o místu historických rozhodnutí, musíme k nim připočítat události ze 7. a 8. listopadu roku 1991, když tam Severoatlantická aliance přijala svou vskutku revoluční novou strategickou koncepci.

V přednášce se zabýval K. D. Traude koncepcí jejího uspořádání, možností, ale ukázal také její meze. Vyjádřil se, že tuto koncepci je možné správně posoudit jen tehdy, když se vezme v úvahu vývoj ve více než čtyřech desetiletích, a proto zařadil na začátek svých úvah historický přehled.

PROMĚNY STRATEGIE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Již velmi brzy po skončení druhé světové války s více než 47 milióny mrtvých byli političtí vůdcové západoevropských a severoamerických demokracií zneklidnění situací, která se začala rýsovat v Evropě. Zatímco byly ozbrojené síly bývalých západních spojenců odzbrojeny a jejich podstatná část se vrátila zpět do svých vlastních zemí, podržel Sovětský svaz svoje ozbrojené síly řádově velikostí přes 4,5 miliónů vojáků ve zbrani a jeho zbrojní průmysl nadále vyráběl na plný výkon. Rozšířil oblast svého vlivu na tu oblast Evropy, kterou do konce války obsadil. Zvýšil svou mocenskou oblast o milión čtverečních kilometrů s 90 milióny lidí.

Odpovědí na to a důsledkem smluv uzavřených v Dunkerque a v Bruselu v letech 1948,

resp. 1949 došlo v dubnu 1949 tak zvanou Washingtonskou smlouvou k založení Severoatlantické aliance.

V několika málo měsících byla sestavena "Strategická koncepce pro obranu oblasti Severoatlantické smlouvy" a byla vydána v prosinci téhož roku jako strategie s označením DC 6.

Principy, které byly obsaženy v tomto raném dokumentu, prolínají všemi strategiemi, které Severoatlantická aliance během desetiletí přijala. Nacházíme je také znovu v naší nové strategické koncepci. Jsou to:

- ◆ čistě obranný charakter aliance,
- ◆ zabránění válce jako nejvyšší cíl,
- ◆ velký význam kolektivního jednání,
- ◆ úloha jaderných zbraní a
- ◆ strategická jednota při geografické rozmanitosti.

Politický vývoj v Sovětském svazu, jakož i změna vojenské rovnováhy sil v padesátých letech neustále znovu vyžadovaly korektury strategické koncepce. Například dokument MC 14 doplnil koncepci ve věci plánování střednědobého vývoje vojenských potenciálů. Dokument MC 14/1 v roce 1952 nahradil dosavadní koncepci, aniž by přitom obsahoval závažné změny. Do padesátých let spadá také založení Varšavské smlouvy v roce 1955. Byla to zřejmě reakce na vstup Spolkové republiky Německo do Severoatlantické aliance.

Od základu nová byla potom strategie, která byla přijata v roce 1957 jako MC 14/2 a která vešla ve známost pod označením **hromadná odvěta**. Pro tuto strategii byla charakteristická hrozba okamžitým zasazením jaderných zbraní Severoatlantické aliance jako odpověď na agresi velkého rozmachu.

Tato koncepce musela nutně ztrácet svou věrohodnost tou měrou, jakou narůstal jaderný potenciál Sovětského svazu. Bylo tomu přesně tak a proto se na Západě velmi brzy zase rozvinuly diskuse týkající se přiměřené odpovědi na novou kvalitu ohrožení.

Po deseti letech, v roce 1967, hromadná odvěta dosloužila a její místo zaujala nová koncepce, a to koncepce **pružné reakce**. Jejími charakteristikami byly zdůraznění odstrašování a odstupňované reakce na vojenské ohrožení. A pouhé dva týdny po přijetí strategie byla k ní připojena takzvaná **Harmelova zpráva** jako druhá, spíše bezpečnostněpolitická opora. Harmelova zpráva formulovala stručně:

- **Věrohodná kolektivní obrana + politika zmírňování napětí = bezpečnost.**

CESTA K NOVÉ STRATEGII SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE - OD LONDÝNA K ŘÍMU

Tato kombinace, politika zmírňování napětí v uplynulých desetiletích a konečně vyrůstání nové vedoucí vrstvy ve středo- a východoevropských zemích umožňovaly potom zcela konkrétně od roku 1989 revoluční přeměny v těchto státech a v celé Evropě.

Této nové situaci se Severoatlantická aliance bez váhání přizpůsobila a s milníky Londýn rok 1990 a Kodaň rok 1991 zavedla v listopadu roku 1991 od základu novou strategickou koncepci.

Symbolické gesto **londýnského vrcholného setkání v červenci roku 1990** mohlo více než slova objasnit novou orientaci Severoatlantické aliance vůči jejím bývalým protivníkům:

Ruka podaná k přátelství! Bylo sice také rozhodnuto přizpůsobit vojenskou strukturu novému vývoji, avšak mnohem důležitější bylo, že v alianci byli všichni zajedno, že je v budoucnu nutno politické složce činnosti přikládat větší význam a nakonec přijmout v zásadě novou, jinou strategickou koncepci.

Zatímco strategové Severoatlantické aliance v šedesátých letech potřebovali nejméně deset roků pro vývoj nové strategie, tentokrát to zvládli v rekordním čase několika týdnů.

Již v září roku 1990 měly členské státy na stole první úplný návrh a po dalších čtrnácti měsících mohla být na zasedání šéfů států a vlád Severoatlantické rady v Římě v listopadu roku 1991 dojednána nová strategická koncepce aliance, koncepce "chráněného míru". Domnívám se, že římské vrcholné setkání může být plným právem zařazeno do série milníků mírového soužití národů v Evropě.

Důležitým předpokladem pro novou koncepci bylo přijetí čtyř základních bezpečnostně-politických funkcí aliance na zasedání ministrů zahraničí v Kodani:

Severoatlantická aliance

- je základem stabilních bezpečnostněpolitických podmínek v Evropě,
- je transatlantickým fórem pro konzultace mezi spojenci,
- odstraňuje a odráží útoky,
- udržuje strategickou rovnováhu v Evropě.

"Všechny cesty vedou do Říma", praví staré přísloví. Nemohu říci, zda to platí, pokud jde o všechny cesty. Domnívám se však, že v těch dnech do Říma vedla velmi důležitá cesta, cesta míru a spolupráce a proto, doufejme, cesta, na jejímž konci je mírové, hodnotné soužití společenství národů v Evropě a dokonce snad celého světa.

BEZPEČNOSTNĚPOLITICKÝ RÁMEC

Tvářnost Evropy se od roku 1989 prudce a značně změnila, přičemž mnohé směry vývoje poskytují podnět k radosti a naději a jiné proudy vyvolávají smutek a rezignaci. Bylo dosaženo rozhodujících kroků v oblasti dohod o kontrole zbrojení a odzbrojení, smlouva o mezikontinentálních jaderných zbraních (INF), smlouva o snížení strategických zbraní (START) a smlouva o snížení počtů konvenčních ozbrojených sil v Evropě, jakož i americkým prezidentem Georgem Bushem v září roku 1991 zahájená odzbrojovací spirála v oblasti jaderných zbraní vnesly nový pohyb do poměrů, které byly po desetiletí ztrnulé.

Sovětský svaz přestal existovat a jeho bývalé republiky získaly nezávislost. Ve státech střední a východní Evropy vyvolala jiskra svobody vlnu demokratizace. Varšavský pakt byl rozpuštěn, jeho bývalí členové usilují o členství v Severoatlantické alianci. Smlouva o bezpečnosti a spolupráci v Evropě zavazuje všechny státy, které ji podepsaly, ke značnému snížení jejich ozbrojených sil.

Německo je od října 1990 znovu sjednoceno a vojska bývalého Sovětského svazu jsou plánovitě z území Německa stahována. Představa velké všeobecné války a výměny jaderných úderů mezi Východem a Západem se stala nepravděpodobnou.

STUDENÁ VÁLKA SKONČILA!

A přece - dosáhli jsme již stavu trvalého míru, splnil se sen o životě v ráji? Mohu tomu sotva věřit, a již povrchní čtení novin postačuje k poznání, že v Evropě a kolem Evropy existují mnohá rizika, velké množství zápalné látky k rozpoutání požáru v našem regionu.

Na rozdíl od hlavního ohrožení minulosti jsou přetrvávající rizika ohrožující bezpečnost aliance svou povahou mnohostranná a přicházejí z mnoha směrů. Proto je jejich předvídání a hodnocení obtížné. Mezinárodní ústav pro strategická studia ve své výroční zprávě 1991/92 konstatoval, že s ukončením studené války se světová situace "stala méně nebezpečnou, avšak také méně stabilní a méně bezpečnou".

Generál Naumann, generální inspektor Spolkových ozbrojených sil, se domnívá, že naše zeměkoule se nachází v přechodu od sputaného k rozpoutanému světu.

Podle bývalého ministra obrany Gerharda Stoltenberga mohou budoucí ohniska krizí "vznikat z politických, etnických, náboženských a teritoriálních rivalit, jestliže bude vojenské moci použito agresivně proti právu a sebeurčení k násilnému prosazování cílů".

Která jsou to rizika, s nimiž - alespoň v dohledné době - budeme muset žít?

Nejdříve je zde problém **neurčitosti, nejistoty**. Nikdo nemůže dnes poskytnout závaznou předpověď pro budoucnost. Dalším problémem je **otevřená vnitřní situace, nestabilita ve státech bývalého Sovětského svazu**. Stále ještě je tam hodně přes 3 milióny vojáků ve zbraní, stále ještě skladují ve svých arzenálech jaderné zbraně. Vojenský potenciál bude sice po zavedení smlouvy Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě snížen, avšak stále ještě má značnou sílu.

Další nekontrolované šíření jaderných, biologických a chemických zbraní a jejich složek, jakož i odchod odborníků, vývoz "know-how" z této citlivé oblasti působí starosti. Velké množství konfliktního potenciálu se nachází v **pásmu napětí mezi Maghrebem na západě a Pákistánem na východě** a konečně je v naší přímé blízkosti stále znovu rozdmýháván zápalný knot na **"balkánském sudu prachu"** ihned, jakmile byl zašlápnut. Tamější krvavé snahy o nové uspořádání již přinesly mnoho utrpení a nenávisti, avšak žádný dobrý základ pro dobu po válce.

Existují další rizika, která K. D. Traude uvedl heslovitě:

- **přerušení toku našich životně důležitých zdrojů,**
- **terorismus a**
- **šíření zbraní hromadného ničení.**

NOVÁ STRATEGICKÁ KONCEPCE SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Za těchto na jedné straně velmi pozitivních, avšak na druhé straně starostí působících podmínek se Severoatlantická aliance chystá k vlastní transformaci. Přitom se nic nemění na **základním cíli aliance**, totiž **zajistit svobodu a bezpečnost** všech svých členů politickými a vojenskými prostředky v souladu s Chartou Spojených národů. Cílem aliance zůstává vytvoření **spravedlivého a trvalého mírového řádu v Evropě**.

Generální tajemník Severoatlantické aliance Manfred Wörner nedávno uvedl, že se Severoatlantická aliance s konečnou platností rozloučila se svou úlohou reagujícího a chránícího a stala se aktivním nástrojem pro uspořádání nové euro-atlantické bezpečnostní architektury a pokračoval: **"Nespokojili jsme se s tím, že jsme vyhráli studenou válku. Chceme vyhrát budoucnost."**

Ve svém současném procesu přeměny podává Severoatlantická aliance ruku k partnerství a dialogu, nabízí bývalým nepřátelským státům spolupráci a podporu, značně snižuje ozbrojené síly a uvádí do života novou strategickou koncepci. Generál USA John R. Galvin, odcházející vrchní velitel Severoatlantické aliance v Evropě, vidí novou Severoatlantickou alianci takto:

"V míru máme nyní tři úkoly: chceme být činitelem stabilizace, chceme být činitelem odstraňování pro krize všeho druhu a chceme projevovat solidaritu. Kdyby přesto měla vzniknout krize, chceme být schopni disponovat politickými a vojenskými předpoklady, které nám umožní na krizi reagovat. ... A když se nám to nepodaří a dojde ke konfliktu, pak potřebujeme ozbrojenou sílu, která bude mnohonásobná a vyzbrojená nejmodernější technikou a schopná vést intenzivní bojovou činnost ..."

PRVKY

Tomuto hodnocení odpovídají prvky naší nové strategie:

- dialog a spolupráce,
- řešení krizí a zabraňování konfliktům, jakož i
- kolektivní obrana.

To jsou pilíře, na nichž budujeme svou budoucnost, přičemž je nutno zdůrazňovat, že v budoucnosti se bude mnohem více než dosud uplatňovat politický prvek oproti prvku vojenskému.

Severoatlantická aliance je na cestě od poslání okamžité obrany k cíli dlouhodobé stability. K tomuto cíli vede pět důležitých cest:

1. Snížení konfrontace.
2. Propojení a skloubení bezpečnostních struktur.
3. Vztahy ke státům střední a východní Evropy.
4. Řešení krizí.
5. Kontrola zbrojení a nerozšiřování zbraní hromadného ničení.

BUDOUCÍ ÚLOHA SEVEROATLANTICKÉ ALIANCE

Severoatlantická aliance je jediným přeživším systémem kolektivní bezpečnosti. Je dnes a bude i v budoucnosti rámcem pro bezpečnost a spolupráci a jako stabilizační činitel kotevním bodem a důležitým prvkem celoevropské bezpečnostní architektury. Přitom čerpá svou sílu a moc nejen ze stále silněji se rozvíjející vlastní evropské bezpečnostní identity, nýbrž i nadále z úzkého propojení se severoamerickými státy. Evropané a Američané jsou spolu spojeni v jediném osudovém společenství.

Přes všechny proměny zůstane Severoatlantická aliance i nadále Severoatlantickou aliancí, obranným společenstvím. Podstatná "vyznání víry" budou existovat i nadále. Vedle existenciálního transatlantického spojení klade Severoatlantická aliance pro budoucnost důraz na:

- solidaritu s aliancí,
 - obranu veškerého území aliance a
 - jadernou oporu odstrašování.
- V budoucnosti bude existovat změněná Severoatlantická aliance, což znamená:
- vyšší jaderný práh a zřeknutí se taktického vedení jaderné války,
 - přechod od předsunuté obrany ke snížené předsunuté přítomnosti,
 - silnější zdůrazňování konvenční pružnosti,
 - uznávání společných bezpečnostních zájmů přesahujících rámec aliance,
 - kontrola zbrojení jako součást strategie aliance,
 - nové úkoly v rámci humanitárních operací a operací Spojených národů, jakož i
 - spolupráce se státy střední a východní Evropy.

VOJENSKÉ POSLÁNÍ

Důležitá rizika, jimž budeme podle našeho názoru v budoucnosti vystaveni v Evropě, jsem již vysvětlil. Aby bylo možno těmto rizikům účinně čelit na všech úrovních, budou i v budoucnosti potřebné ozbrojené síly. Podle Manfreda Wörnera budou ozbrojené síly "...v budoucí Evropě sice potřebné i nadále k odstrašování a obraně, avšak jako součást političtější bezpečnostní koncepce se budou stále větší měrou používat k zabraňování a řešení krizí!"

Tím je již jasně stanoveno poslání ozbrojených sil Severoatlantické aliance budoucnosti: jejich povinností je, ostatně jako dosud, zajišťovat trvalý mír v Evropě a pro Evropu. Přitom zůstávají jejich podstatné úkoly také v budoucnosti nezměněny, bezpečnostně politické podmínky silně zdůrazňují hodnotu základních úkolů ozbrojených sil.

Ozbrojené síly budou i v budoucnosti zaměřeny čistě **defenzívně**. Přitom budou **vojensky**, a to v konvenční i v jaderné oblasti, tak **silné**, že budou moci **odstrašovat** každou agresi. Budou také schopny **bránit** území a zájmy Severoatlantické aliance v případě, že by to bylo nutné.

Při tomto difusním obrazu ohrožení na jedné straně a při značně snížených silách na straně druhé budou **charakteristikami vojenské strategie pružnost a mobilita**. Hesly v této strategii v míru jsou:

- vynikající a všestranný výcvik,
- schopnost přemísťování,
- schopnost narůstání,
- schopnost posílení,
- odolnost,
- multinacionalita / solidarita,
- moderní výzbroj / standardizace,
- schopnost vedení a spojení.

Poněkud podrobněji se K. D. Trude zabýval heslem

- průzkum.

Dosavadní strategická koncepce, jejímž základem bylo konkrétní, jasně zjištěné hromadné ohrožení, nás nutila, abychom udržovali silně disponibilní aktivní síly ve vysokém stavu pohotovosti. To již není v budoucnosti nutné. Nicméně musíme být schopni **přiměřeně reagovat** pokud možno **včas na ohrožení** jakéhokoli druhu a odkudkoli. Pozorné a kritické pozorování a hodnocení našeho okolí má proto rozhodující význam. Proto je naším úkolem včas dodávat politickému vedení **ty informace**, které potřebuje, aby mohlo politicky reagovat, případně také s použitím ozbrojené moci. Proto budeme v budoucnosti zaměřovat hlavní pozornost na fungující zpravodajství a průzkum.

Přímou rozhodující význam má zpravodajství a průzkum během **řešení krizí a stabilizace potenciálně nebezpečných situací**. Za takových situací musíme být schopni **přiměřeně reagovat**, a to na různých úrovních. Musíme pamatovat na to, aby naše reakce **nevyvolávala eskalaci**, nýbrž naopak, aby **rychle krizi ukončila**.

To je možno uskutečňovat pouze s ozbrojenými silami, které jsou pružné, vysoce mobilní a schopné narůstat: jsou to naše **Immediate- and Rapid Reaction Forces** (síly pro okamžitý a rychlý zásah). Tyto síly rychlého zásahu jsou právě silami pro řešení krizí. Pro lepší představu o jejich velikosti uvedl K. D. Trude některá čísla:

● **Síly okamžitého zásahu** budou mít přibližně 5000 vojáků. Musí být během 72 hodin po vyhlášení poplachu připraveny k boji v prostoru zasazení - kdekoli v oblasti působnosti velitelství Evropa.

● **Síly rychlého zásahu** jsou o jeden řád větší, a proto nejsou tak rychlé. Vojsko bude zahrnovat přibližně 50 000 až 70 000 vojáků a musí být připraveno k boji během jednoho týdne.

Vcelku představují síly pro okamžitý a rychlý zásah se svými 7 procenty nejmenší, avšak rozhodující část našich budoucích ozbrojených sil.

Přirozeně hrají již v míru a za krize významnou úlohu také obě ostatní kategorie ozbrojených sil, a to **hlavní obranné síly** (65 %) a **posilové síly** (28 %). Jejich význam roste v případě války.

Hlavní obranné síly jsou aktivní ozbrojené síly určitého regionu, posilové síly přijdou převážně ze Severní Ameriky, ale také z Evropy.

Jaderných zbraní se aliance nezřekne tak dlouho, dokud budou nečlenové Severoatlantické aliance disponovat jadernými zbraněmi a jinými zbraněmi hromadného ničení. Jejich pouhá existence zdůrazňuje odhodlanost a schopnost aliance chránit se před každým

útokem. Dávají na srozuměnou, že útok jakéhokoli druhu na alianci by nebyl žádným rozumným řešením.

Tolik k vojenskostrategické části naší nové strategické koncepce. Na její realizaci se nyní pracuje na velitelství aliance.

Hlavy států a vlád aliance ve své "Deklaraci o míru a spolupráci" vydaném v Římě minulého roku konstatují:

"Ještě nikdy nebyly větší možnosti k tomu, aby bylo našich spojeneckých cílů... dosaženo politickými prostředky. Proto se může naše bezpečnostní politika nyní opírat o tři vzájemně se posilující prvky: dialog, spolupráce a udržování kolektivní obratelschopnosti."

DIALOG A SPOLUPRÁCE

K. D. Trude se omezil na vztahy ke státům, které vznikly z bývalého Sovětského svazu a k ostatním státům střední a východní Evropy. Bezpečnost v Evropě a pro Evropu bude natrvalo možná pouze **propojením všech bezpečnostních struktur** - Severoatlantické aliance, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, Evropského společenství, Západoevropské unie a Spojených národů. Klíčovými prvky přitom jsou Severoatlantická aliance, proces evropské integrace a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Severoatlantická aliance **podporuje** státy střední a východní Evropy na jejich cestě reforem a poskytuje jim **praktickou pomoc** v obtížné fázi přechodu. Přitom ukazuje cestu, avšak nebude budovat žádné nové (vojenské) struktury. To je věcí příslušných států.

Známe snahu států střední a východní Evropy o užší vazby na Severoatlantickou alianci, o obsáhlé **záruky ochrany**. Na druhé straně však vidíme, že je obtížné přinejmenším nyní činit další konkrétní kroky ve spolupráci. Ihned se ještě jednou zmíním o omezeních. Existuje ovšem naděje na něco více: Severoatlantická aliance považuje začlenění středo- a východoevropských států do společné evropské bezpečnostní architektury za **dynamický proces** a zavazuje se již v Římské deklaraci k tomu, že bude vztahy s těmito státy rozšiřovat, posilovat a pozvedávat na kvalitativně novou úroveň.

Manfred Wörner k tomuto tématu uvedl: **"Nemůže být žádná pochybnost o tom, že námi zahájená cesta spolupráce se státy střední a východní Evropy může a musí být dále rozvíjena. Proto nikterak nevyklučují budoucí začlenění nových členů aliance."**

CO JE NYNÍ MOŽNÉ?

Aliance v souladu se svým londýnským prohlášením navázala stálé **diplomatické vazby a vojenské styky** se státy střední a východní Evropy. Vojenská oblast přispívá zesílenými kontakty a větší transparentností ve vojenských záležitostech k větší důvěře. Když se podíváme na uplynulé měsíce, právě v této oblasti se velmi mnohé změnilo a nezůstalo se jen u vyhlášení záměrů a ústních prohlášení. Vzájemné návštěvy důstojníků všech hodností, semináře, konference a kursy ve školách Severoatlantické aliance nebo jednotlivých členů aliance jsou příklady toho, že právě vojáci usilují o navázání vzájemného rozhovoru. A konference zde je dalším příkladem.

Rozsáhlé bezpečnostněpolitické pojetí, jež je základem naší nové strategie, buduje na společném poznání členských států, **"...že nové politické, hospodářské nebo sociální protiklady na kontinentu, jestliže se upevní, mohou vést k budoucí nestabilitě; proto musejí být takové protiklady zmenšovány"**.

Severoatlantická aliance na přelomu let 1991/92 správně zřídila fórum, na němž je možno posuzovat **politické a bezpečnostní otázky** mezi aliancí a státy střední a východní Evropy, a to Radu pro severoatlantickou spolupráci.

Rada pro severoatlantickou spolupráci poskytuje institucionálně na několika úrovních možnosti spolupráce. Rada nevytváří konkurenci pro Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, nýbrž ji spíše doplňuje.

Nabízejí se rozmanité možnosti spolupráce, počínaje různými kontakty na úrovni ministrů a vyslanců, návštěvami a výměnnými programy, stipendii pro výzkum demokratických institucí, účastí na vědeckých programech a mnoha vojenskými styky. Těžišti našeho zájmu přitom jsou:

- pomoc při **přebudování ozbrojených sil** (předpoklad: defenzivní, otevřené, transparentní, demokratické),

- **opatření pro vytváření důvěry a bezpečnosti**, např. v oblasti vojenských aktivit, obranných rozpočtů, vojenských doktrín a výcviku,

- výměna informací a pomoc pro **ověřování a konverzi**.

Severoatlantická aliance od středo- a východoevropských států očekává dodržování závěrečných aktů z Helsink (1975) a Pařížské charty (1990). Zvláště očekáváme **provádění politických a hospodářských reforem, zřeknutí se použití síly, dodržování dohod o kontrole zbrojení, jakož i nerozšiřování jaderných zbraní**.

KDE MÁ SPOLUPRÁCE (NYNÍ) SVOJE MEZE?

Kdosi zastával před nedávnem pojetí, že bude snaha opírat se zpravidla o něco stabilního, trvalého. Slyšel jsem to v souvislosti s diskusí o otázce, proč se Severoatlantická aliance vlastně staví tak tvrdodělně a uzavřeně, když jde o to poskytnout středo- a východoevropským státům tak toužebně žádané **přidružení**.

Ano, proč se Severoatlantická aliance zdráhá? Odpověď je, jak často, velmi jednoduchá a přesto složitá. Severoatlantická aliance je především obranným systémem, jedinečně fungujícím kolektivním obranným systémem a tím základním pilířem stability.

Aliance bude i nadále primárně mít na zřeteli tuto ochrannou funkci. Její **stabilita** vycházela a vychází v podstatě ze **solidárního dobrovolného svazku vyspělých demokracií**. Její členské státy jsou spolu spojeny do **kolektivu rozsáhlé totožnými bezpečnostními zájmy**. Rozhodnutí mohou být přijata jen v **konsensu**. Zkušenost týkající se konsensu a ochoty ke kompromisu se v těchto státech vyvíjela také jen postupně. **Toto stabilní společenství by mohlo ztratit svou semknutost a sílu, kdyby se ukvapeně rozšířilo nebo kdyby se zavázalo k převzetí rozsáhlých bezpečnostních záruk**. Jak před nedávnem uvedl generální inspektor Spolkových ozbrojených sil, aliance by prostě přecenila svoji strukturu, svoji organizaci a svoje možnosti. Aliance by již nemohla účastníkům sloužit. Avšak spojenecké svazky trvají jen tak dlouho, jak dlouho slouží účastníkům.

Manfred Wörner to jednou vyjádřil takto: **"Nebylo by ... pomoci, kdyby aliance přijala za své členy ty státy, které mezi sebou mají vážné bezpečnostněpolitické problémy. Jinak bychom se vystavovali nebezpečí, že budeme automaticky zapleteni do konfliktů a ztratíme svou volnost jednání."** Že tyto konflikty existují a že je není nutno přivolávat, potvrdíte vy, kdož z těchto států pocházíte. Přitom se nejedná pouze o bezpečnostněpolitické problémy, nýbrž také o hospodářské a vnitřní obtíže.

Wörner však vidí, jak jsem již uvedl, přesto v zásadě možnost **přijímat nové členy**, ovšem pouze **po delší lhůtě, v postupném procesu a podle přísných kritérií**. Konstatoval: "Vytvořili jsem nyní tuto radu pro spolupráci a ta musí teprve začít fungovat, musí přinášet plody; musíme si na sebe navzájem zvyknout..." (MDR 10. 3. 1992).

Avšak i bez členství v Severoatlantické alianci vychází z aliance stabilizační působení pro státy střední a východní Evropy. Pod jejím **ochranným štítem**, se Severoatlantickou aliancí jako zajištěním, se může potenciál těchto států "...rozvíjet s minimem nestability a nepořádku, jakož i bez jakéhokoli ohrožení a otřesu...". Velmi působivě se to projevilo v hodinách po moskevském puči v srpnu roku 1991.

Dovolte mi, abych dodal ještě poslední bod: Severoatlantická aliance by se za jistých okolností vystavila nebezpečí, že bude příliš velká a nesoudržná. Za takového vývoje by bylo nalézání rozhodnutí ohroženo. To však nemůže být v zájmu nikoho.

Severoatlantická aliance si stanovila: bezpečnost střed- a východoevropských států je v jejím přímém a konkrétním zájmu, jejich bezpečnost je nerozlučně spojena s její vlastní bezpečností. To může snad v daném okamžiku postačovat jako útěcha, avšak z dlouhodobého hlediska bude snaha dosáhnout více. Proces, který se pomalu rozbíhal na konci šedesátých let a na počátku sedmdesátých let a v dramatickém vývoji na konci osmdesátých let, našel svoje lavinovité pokračování, není podle mého názoru dosud uzavřen. Je to dynamický proces, který vyžaduje aktivitu, kreativitu a odpovědnost nejen vedoucích politiků a vojáků a který se týká nás všech a všechny nás zavazuje.

VÝHLED

Bezpečnostní politika již dlouho není jen vojenskou politikou, nýbrž nabyla novou dimenzi. Jak řekl generální inspektor Spolkových ozbrojených sil na shromáždění velitelů Spolkových ozbrojených sil v Lipsku, vojenská síla nemůže sice "samotná řešit konflikty, avšak může napomáhat v jejich zabránění, může je omezovat nebo je přivést k mírovému vyřešení". Vojenské moci se jistě nelze na dohlednou dobu zříci, protože svět je takový, jaký je.

Nejvyšším cílem každé odpovědné politiky však musí být umožňovat všem národům tohoto světa lidsky důstojný život v míru a svobodě. To je obtížné, protože mezi lidmi existuje příliš mnoho propastí, jizev a ran.

Přece však, jen tím, že budeme **odstraňovat příčiny napětí** a konflikty nejdříve v našich zemích, potom v Evropě a nakonec na celém světě, jen tak máme naději, že někdy jednou dosáhneme trvalého a spravedlivého světového řádu.

Světová zahraniční politika musí zahrnovat všechny atributy bezpečnostní, vývojové, hospodářské, ekologické, kulturní a sociální politiky.

Domnívám se, že jsou to **vysoké nároky**, že je to **dlouhá trnitá cesta**, na jejímž konci však je **cíl stojící za námahou: šťastné přežití lidstva!**

Zde se kruh uzavírá: "Řím také nebyl postaven za jeden den!", říká se, a k tomu dodávám: **ale stojí!**

-MW-

Ing. Otakar Vlach, CSc.

MOŽNOSTI A ÚČINNOST OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY PO ROZDĚLENÍ ČSFR

Dnem 1. 1. 1993 došlo k rozdělení ČSFR na dva samostatné státy, Českou republiku (ČR) a Slovenskou republiku (SR) a současně k rozdělení Československé armády na Armádu České republiky (AČR) a Slovenskou armádu.

Ponechme stranou politické, ekonomické, sociální, národnostní a jiné otázky související se vznikem uvedených subjektů a analyzujeme některé základní skutečnosti v oblasti zabezpečení jejich obrany z obecnějšího pohledu, zejména profesně vojenského.

První otázkou, která se v souvislosti se zabezpečením obrany obou republik nabízí, je principiální otázka, zda totiž je vůbec nutné za dané mezinárodněpolitické situace věnovat pozornost otázkám obrany a s jakou intenzitou by měla být tato problematika v obou státech řešena.

Rozpadem Varšavské smlouvy skončilo dlouhé období studené války, odstraněno bylo nebezpečí vzniku globálního ozbrojeného konfliktu a vojenské střetnutí dvou nejsilnějších vojenských uskupení, disponujících mohutným jaderným i konvenčním potenciálem. Velmi zřetelné a hmatatelné jsou výsledky v oblasti mírových iniciativ, jejichž výrazem je podstatné omezení jaderné výzbroje a tím i snížena rizika jaderné války. Evropské státy přijaly výsledky vídeňských jednání ke snížení početního stavu ozbrojených sil, zbraňových systémů a zbraní a prokazují vůli je bezpodmínečně dodržet. Mezi demokratickými státy Evropy, včetně států bývalé koalice Varšavské smlouvy, byl nastolen režim důvěry a v oblasti vojenství i vzájemné kontroly dodržování přijatých dohod. V souvislosti s tím, že jsou připravovány další kroky v oblasti upevnění míru a odstranění možných příčin vzniku ozbrojeného konfliktu, mnohdy se považují otázky obrany, v nejširším slova smyslu a tedy i z pohledu České republiky, za ne právě aktuální. Takové tendence jsou u nás zejména živé z mnoha důvodů nejen historických, ale i současných. Zvláště složité jsou otázky přechodu našeho státu na tržní ekonomiku a ekonomické situace vůbec, což má bezprostřední vliv na obranu státu (výdaje na obranu).

Otázka obrany, a to nejen České republiky, ale i všech dalších evropských států, je i přes výrazné uvolnění politického a vojenského napětí stále naléhavá. Nevzdává se jí a nepodceňuje ji ve svém vlastním zájmu žádná evropská země. Existují

ještě rizika, a to rizika velmi aktuální, která jednoznačně nevylučují vojenskou konfrontaci. Mohou vzniknout i jiné situace, v nichž bude jediným řešením použití ozbrojené síly. Občanská válka v zemích bývalé Jugoslávie, ozbrojené konflikty v některých republikách bývalého Sovětského svazu i v jiných částech světa to jasně potvrzují. Politické, národnostní, náboženské a sociální poměry jsou v některých regionech Evropy i světa tak rozdílné, že mohou být příčinou náhlých a překvapivých změn, jejichž důsledkem může být eskalace vojenských střetů. Do takovýchto konfliktů mohou být vtaženy i země, které nemají důvody a zájem se jich zúčastnit, ale které k tomu byly donuceny v zájmu zachování své suverenity nebo jiných zájmů a práv svých občanů.

Na řešení takovýchto situací musí být připravena i ČR a SR a jejich armády, jejichž bojová síla a možnosti se v důsledku rozdělení snížily. Z obecného pohledu obrany mají oba státy řadu shodných objektivních podmínek. Jde o státy počtem obyvatel a rozlohou malé s omezenými možnostmi vojenského potenciálu. Nicméně je v tomto směru na tom lépe Česká republika. Oba státy, vzhledem ke své geografické poloze ve středu Evropy, se mohou stát, zvláště v případě globálního konfliktu, středem zájmu válčících stran. Mohou tedy být donuceny v zájmu vlastním takového konfliktu se zúčastnit, nebo budou do něj prostě vtaženy. Ze strategicko-operačního hlediska může být Česká republika více ohrožena. Prostor Čechy se přimyká k hlavnímu směru střeoevropského válčiště Paříž - Berlín - Varšava - Moskva. Slovensko je z hlediska tohoto směru chráněno souvislými horskými masivy. Může být ohroženo z jihu, z podružného směru Mnichov - Vídeň - Budapešť - Oděsa. Otevřen je příčný směr Vídeň (Budapešť) - Brno - Ostrava - Varšava, což se dotýká i ČR.

Již samotný vznik dvou armád rozdělením z jedné, vyvolává zvýšené nároky v oblasti počtů osob, materiálního a jiných druhů zabezpečení. Řada orgánů se logicky zdvojuje. Místo jednoho ministerstva obrany jsou dvě (i když početně menší), jejichž činnost musí být zabezpečena technickými a provozními prostředky. Obdobně tomu je u řady dalších orgánů velení na nižších stupních (velení letectvu a vojsku PVO), speciálních útvarů, jednotek a zařízení, které byly v rámci federální armády jen po jednom. V současné době je ještě možné, aby v řadě oblastí byly uzavřeny dohody a smlouvy o společném využívání některých prvků armádního organismu oběma armádami. Je však také přirozené a logické, že postupem času dojde k "osamostatňování" a zvyrazňování "nezávislosti" i v těchto oblastech, což bude představovat další potřebu lidí, prostředků a nákladů. Pokud by i nadále byla využívána některá vojenská zařízení společně, bude je muset příslušná strana hradit. Podstata celé této záležitosti je však v tom, že všechna takováto opatření půjdou na vrub vojsk, a to jak jejich početních stavů, tak i prostředků na modernizaci výzbroje, výcvik, jednotlivé druhy zabezpečení atd. To je umocněno ještě limitovanými počty vojáků podle vídeňských jednání. Již samotný akt rozdělení federální armády snižuje bojové možnosti Armády České republiky asi o 5 %, Slovenské armády o 8 až 10 %.

Velikostí, ve vztahu k počtu obyvatel, jsou obě uvedené armády srovnatelné, což

vyplyvá z principu dělení federální armády 2 : 1. Tento trend zůstane zachován po určitou dobu i pro budoucnost. Je podložen respektováním stanovených limitů počtů osob a hlavních druhů zbraní (Vídeňské dohody), jak je uvedeno v **tabulce 1**. (Ve všech dalších kalkulacích se vychází z těchto jednoznačných počtů, i když v blízké době mohou být zcela jiné).

Tabulka 1

OSOBY, ZBRANĚ	POČTY		
	Stanovené pro ČSFR	Připadající na ČR	Připadající na SR
Osoby	140 000	93 333	46 667
Tanky	1 435	957	478
Obrněné transportéry a BVP	2 050	1 367	683
Děla a minomety nad 100 m/m	1 150	767	383
Bojové letouny	345	230	115
Úderné vrtulníky	75	50	25

Počet vojáků a zbraní na 100 000 obyvatel uvádí **tabulka 2**.

Tabulka 2

OSOBY, ZBRANĚ	ČSFR	ČR	SR
Vojáci	899,00	906,00	885,00
Tanky	9,20	9,30	9,00
Obrněné transportéry a BVP	13,10	13,20	12,90
Děla a minomety	7,40	7,40	7,30
Bojové letouny	2,20	2,20	2,20
Úderné vrtulníky	0,48	0,48	0,47

Z pohledu absolutních počtů je Armáda České republiky dvakrát větší. Zcela jednoduchými počty lze získat řadu dalších podkladů pro porovnání možností obou armád.

Jednoduchou kalkulací lze vypočítat počet vojáků a zbraní (hustotu) na určitý úsek státní hranice:

Celková délka státní hranice bývalé ČSFR byla 3472 km (z toho s Polskem 1310 km, SRN 815 km, Rakouskem 458 km, Slovenskem 272 km), SR 1709 km (z toho s Polskem 548 km, Ukrajinou 98 km, Maďarskem 679 km, Rakouskem 112 km, ČR 272 km). Průměrnou hustotu na 10 km v situaci před rozdělením ČSFR a po rozdělení, tedy v ČR a SR uvádí **tabulka 3**.

Tabulka 3

Vojáci, zbraně	ČSFR před rozdělením	Po rozdělení	
		ČR	SR
Vojáci	403,20	404,50	273,00
Tanky	4,13	4,14	2,79
Obrněné transportéry a BVP	5,90	5,92	3,99
Děla a minomety	3,31	3,32	2,24
Bojové letouny	0,99	0,99	0,67
Úderné vrtulníky	0,21	0,21	0,14

Jak vyplývá z tabulky 3, připadá na 10 km státní hranice v České republice stejný počet vojáků a zbraní (resp. nepatrně vyšší), jako při existenci ČSFR, ve Slovenské republice je v průměru o 32,3 % nižší. Tento, byť lineární propočet, dává určitou představu o možnostech obou armád. Je však zřejmé, že nikdy nedojde k rovnoměrnému rozdělení vojsk podél celé státní hranice, a to ani v krajním případě kruhové obrany. Zajímavější je proto úvaha o možnosti vedení obrany na jednom nebo několika směrech strategicko-operačního významu, což budou zpravidla tankové směry. Pro jednoduchost výpočtu počítejme šířku těchto směrů v České republice a ve Slovenské republice s tím, že ostatní úseky státní hranice budou bráněny minimálním počtem sil.

V České republice činí celková šířka tankových směrů asi 120 km, ve Slovenské republice asi 230 km (včetně jižní státní hranice, kde je přirozenou překážkou řeka Dunaj v úseku širokém okolo 120 km). Z tohoto výpočtu je vyjmuta státní hranice mezi ČR a SR. Při úvaze, že na tankových směrech bude zasazeno okolo 70 % sil pozemního vojska, bude na nich dosaženo této průměrné hustoty - viz tabulku 4.

Tabulka 4

Vojáci, zbraně	ČR		SR	
	Zasazeno celkem	Na 1 km připadá	Zasazeno celkem	Na 1 km připadá
Vojáci	65 333	544,0	32 667	297,0
Tanky	669	5,6	334	3,0
OT a BVP	957	8,0	478	4,3
Děla a minomety	536	4,5	268	2,4

I tento zjednodušený výpočet ukazuje v průměrech rozdíly mezi možnostmi Armády České republiky a Slovenské armády.

Rozdílné jsou podmínky pro použití letectva. Letištní síť na území bývalé ČSFR byla dlouhodobě budována v zájmu zaujetí operační sestavy proti Západu. Na

území ČR je proto dnes dostatek letišť se zpevněnou vzletovou a přistávací dráhou o délce 2 km a více, včetně letišť civilních, plně využitelných za branné pohotovosti státu vojenským letectvem. To umožňuje dostatečné rozptýlení letectva a široký letištní manévry. Na jeden letecký pluk připadají 3 až 4 letišť, na jednu letku více jak jedno letiště. Na všech důležitých vojenských letištích jsou vybudovány železobetonové úkryty pro letouny a z odolnějších jsou další životně důležité objekty letišť.

Na území SR je naopak nedostatek letišť i pro tak početné slabé letectvo, jaké Slovenská armáda má. Navíc jsou současná letiště nevhodně umístěna. V minimálním rozsahu jsou provedeny zodolňovací práce, čímž je slovenské vojenské letectvo velmi zranitelné. K rozšíření letištní sítě na Slovensku zřejmě v nejbližší perspektivě nedojde vzhledem k vysokým nákladům, které dnes výstavba letišť vyžaduje.

Obdobná situace jako u letectva je i v oblasti protivzdušné obrany státu, resp. vojska PVO. Rovněž hlavní uskupení vojska PVO bylo vytvářeno v prostoru Čechy a Morava, zatímco prostor Slovenska byl považován za týlový prostor. Rozložení sil a prostředků PVO ukazuje **tabulka 5**.

Tabulka 5

Druhy vojsk PVO	Prostor		
	Čechy	Morava	Slovensko
Protiletadlové raketové vojsko	52 %	29 %	19 %
Stíhací letectvo	67 %	33 %	--
Radiotechnické vojsko	50 %	30 %	20 %

První sled PVO zahrnující prostor Čechy byl výrazně preferován ve všech směrech. Disponoval nejúčinnějšími prostředky protiletadlového raketového vojska, radiotechnického vojska i nejnovějšími typy stíhacích letounů. Celý systém, velení a řízení protivzdušné obrany byl vysoce centralizován na Ústřední velitelské stanoviště, dislokované v České republice. Systém zjišťování, vedení a vyhodnocování vzdušných cílů, řízení palby protiletadlového raketového vojska a navedení stíhacího letectva byl automatizován.

Redislokací částí vojska PVO z České republiky v rámci dělení federální armády se sice zvýší možnosti PVO Slovenské republiky, jako systém bude však muset být teprve vybudována, což si vyžádá nejen značné náklady, ale i dlouhodobější opatření. Jaké budou bojové možnosti PVO České republiky a Slovenské republiky by bylo možno získat přesnou analýzou jednotlivých náletových směrů. Složitě výpočty lze pro daný účel nahradit kvalifikovaným odhadem odvozeným z výpočtů dříve provedených pro PVO ČSFR. Již pouhé srovnání velikosti území obou republik k prostředkům PVO snižuje účinnost PVO Slovenska asi o 20 %. Všechny další limitující prvky účinnosti PVO tvoří asi dalších 20 % v neprospěch Slovenska, což znamená, že bude celkově nižší zhruba o 40 % ve srovnání s PVO České republiky.

Celková účinnost a možnosti obrany ČR a SR vyniknou, porovnáme-li jaké síly a prostředky bylo možné zasadit v případě existence ČSFR (tedy federální

armády) při agresi do prostoru České republiky nebo při agresi do prostoru Slovenské republiky, a jaké jsou možnosti Armády České republiky a Slovenské republiky při obraně samostatných států (při zasazení všech jejich sil). Tyto výpočty, které mají dnes jen statisticko-ilustrační význam, uvádějí **tabulka 6** - při agresi do prostoru České republiky a **tabulka 7** - při agresi do prostoru Slovenské republiky.

Tabulka 6

Vojáci a druh zbraně	Celkový počet v Čs. armádě	Z Čs. armády by mohlo být zasazeno		Zasazení jen AČR	
		Počet	% Čs. armády	Počet	% Čs. armády
Vojáci	140 000	120 000	85,7	93 000	77,7
Tanky	1 435	1 200	83,6	957	79,7
OT a BVP	2 050	1 800	87,8	1 367	75,9
Děla a minomety	1 150	950	82,6	767	80,7
Bojové letouny	345	300	86,9	230	76,6
Úderné vrtulníky	75	75	100,0	50	66,6

Tabulka 7

Vojáci a druh zbraně	Celkový počet v Čs. armádě	Z Čs. armády by mohlo být zasazeno		Zasazení jen Slovenské armády	
		Počet	% Čs. armády	Počet	% Čs. armády
Vojáci	140 000	110 000	78,5	46 600	46,6
Tanky	1 435	1 100	76,6	478	43,4
OT a BVP	2 050	1 700	82,9	683	40,1
Děla a minomety	1 150	850	73,9	383	45,0
Bojové letouny	345	300	86,9	115	38,3
Úderné vrtulníky	75	75	100,0	25	33,3

Z uvedených tabulek vyplývá velmi zřetelné snížení možností zasazení vojsk a zbraní jak k obraně České republiky, tak k obraně Slovenské republiky ve srovnání s možnostmi zasazení bývalé federální armády. Toto snížení vykazují zcela přesvědčivé rozdíly uvedené v **tabulce 8**.

Tabulka 8

Vojáci a druhy zbraní	Procento snížení při obraně	
	ČR	SR
Vojáci	8,0	31,9
Tanky	3,9	33,2
OT a BVP	11,9	42,8
Děla a minomety	1,9	28,9
Bojové letouny	10,3	48,6
Úderné vrtulníky	33,4	66,7

V průměru se tedy snižují možnosti zasazení vojsk u Armády České republiky asi o 8 až 10 %, u Slovenské armády o 30 až 35 %.

Je pochopitelné možné srovnávat celou další škálu numericky vyjádřitelných ukazatelů, které by daly ještě objektivnější důkazy o výrazných rozdílech vojenských možností a tedy i obrany mezi Českou republikou a Slovenskou republikou. Ani to však nejsou ukazatelé jediní. Z dalších aspektů majících vliv na stav připravenosti obou armád vyberme alespoň ty nejpodstatnější, k nimž patří:

1. Armáda České republiky (AČR) vznikla v podstatě transformací z bývalé federální armády. Po předání útvarů, jednotek, zbraní a materiálu Slovenské armádě může provádět další odpovídající organizační změny, zatím co Slovenská armáda se jako celek teprve konstituuje.

2. V AČR nevznikají problémy s dislokací vojsk. Vzhledem k dostatku vojenských objektů vzniká spíše otázka jejich efektivního využití a předávání přebývajících objektů do užívání civilním orgánům a organizacím. Pro Slovenskou armádu představuje odpovídající dislokace vojsk dlouhodobý problém.

3. Vzhledem k historicky vzniklému rozložení zbrojního průmyslu na území bývalé ČSFR je sporné, zda je výhoda na české či slovenské straně, přihlídneme-li k jeho konverzi.

4. Zdá se, že i systém vojenského školství vyřeší Armáda České republiky snadněji než armáda Slovenské republiky.

5. Hlavní opatření operační přípravy státního území byla v minulosti ze známých důvodů uskutečňována především na území Čech a Moravy, a to již v období před druhou světovou válkou. To se týká nejen výlučně vojenských opatření a zařízení, ale i oblasti spojů, dopravy, skladových kapacit státních hmotných a mobilizačních rezerv atd.

6. Řada jedinečných prvků dříve zajišťujících potřeby federální armády a dislokováných v České republice bude nadále plnit své funkce v rámci její armády bez přerušení. Na Slovensku je bude zřejmě nutné postupně vytvářet, což u vysoce specializovaných zařízení nebude právě snadné.

Rozdělení ČSFR na dva samostatné státy přineslo v oblasti zajištění jejich obrany celkové snížení její účinnosti jak pro Českou republiku, tak pro Slovenskou republiku. Propočty jen těch nejzákladnějších kritérií zřetelně potvrzují, že pokles účinnosti obrany za dnešní situace dosahuje po rozdělení federální armády v ČR hodnoty okolo 20 %, ve SR asi 50 %. Takový stav bude po určitou dobu více méně stabilní. V budoucnu se bude ale měnit v závislosti na tom, jak která vláda, v souvislosti s dalším vojenskopolitickým vývojem v Evropě a ve světě, bude věnovat pozornost obraně státu a výstavbě armády a jaké prostředky bude schopen ten který stát na obranu vynaložit.

Tento příspěvek, vycházející z analýz i prognóz trendů vývoje v oblasti obrany v České republice a Slovenské republice naznačuje, že Česká republika má lepší výchozí podmínky i předpoklady naplnit své záměry v této, pro stát tak důležité oblasti.

Plukovník doc. Ing. Václav M a r y š k a, CSc.

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY ČESKÉHO STÁTU

V nejobecnější podobě je možné bezpečnostní politiku definovat jako souhrn opatření kodifikujících odpovědnost státu za vyprojektování, realizaci a udržování takových podmínek vnitřního i vnějšího bezpečnostního klimatu, které umožní nejúčinnější rozvoj státní prosperity.

Klíčové místo v tomto souhrnu nesporně představuje charakter i míra možného ohrožení státu a z něj vyplývající důsledky pro potřeby vojenské obrany či možnosti jejího zajištění.

K analýze tohoto problému doporučil známý vojenský odborník, italský generál Douhet, tento prověřený recept:

"Chceš-li pochopit podstatu příští možné války, mobilizuj představivost, dříve se dostatečně hluboko do historie, hledej podstatné rysy a ptej se přítomnosti, co připravuje pro budoucnost.

Teprve potom se pokus stanovit, jaká změna nastane v charakteru války z důvodů, které jsou na pořadu dne."

Položíme-li si v souladu s tím jako první otázku, v čem podstatném se liší **současná bezpečnostní politika a formy její realizace** od doby před a po druhé světové válce, můžeme uvést bez nároků na úplnost tyto tři podstatné odpovědi:

■ **Vojenský svět rozpoznal, že tak, jak je objektivně nutná nadnárodní integrace ekonomická, je stejně nevyhnutelná i paralelní nadnárodní integrace vojenská.** Na tomto podkladě dospěl k poznání, že je nutné nahradit dřívější nespolehlivé a neakční vojenskopolitické smlouvy **konkrétními společnými nadnárodními silami, disponujícími zcela určitým dostačujícím válečným potenciálem a výkonností.**

■ **Vojenský svět rozpoznal v poválečném vyhraněně bipolárním, potenciálově i výkonnostně rovnovážném prostředí, blokujícím vznik války v její až dosud monopolní "horké" formě, že je možno dosáhnout i nejvyšších válečných cílů nevojenskými prostředky, tedy "studenou formou".**

Tato skutečnost, přesvědčivě prokázaná porážkou Varšavské smlouvy, zásadním způsobem změnila hranice a vztahy mezi oběma formami, "studenou" náležející do oblasti obecné bezpečnostní politiky a "horkou" náležející nadále do vojenské politiky a vojenské strategie, a to výrazně ve prospěch formy "studené".

■ **Ze zobecnění této nové skutečnosti vyplývá, že sporům hrozícím vznikem války zabránit nelze, je však možné vynutit si významnou redukci možného rozsahu jejich vedení v "horké" formě.**

Uvedený závěr prakticky znamená, že úsilí o odvrácení konfliktu sice nevede k likvidaci daného rizika, ale převádí stále častěji a účinněji hrozící konflikty z množiny horkých konfliktů do množiny konfliktů studených tak, že riziko "nežádoucích" horkých konfliktů se ve všech jejich parametrech snižuje.

Horká, nezávisle proměnná část konfliktu se tak za jistých podmínek stává "špičkou ledovce" oddělenou regulující hladinou od určující části studené. (Regulující hladinu je možné si představit jako spojitou křivku obalující "amplitudy" permanentních studených sporů mezi státy chápáných jako "šum" snižující ekonomickou prosperitu sporných stran. V jistých případech pak dojde v důsledku rostoucí intenzity studeného šumu k prudkému vzednutí a následnému narušení této hladiny. V tom případě pak základní studený spor na omezenou dobu a v omezeném (povoleném) rozsahu nabude podobu "horkou".

Z toho logicky vyplývá zásadní otázka, za jakých podmínek a jakým způsobem je možné tohoto cíle každé bezpečnostní politiky dosáhnout?

Bude možná překvapením, že nejen odpověď, ale přímo i řešení jsou odvoditelné na základě analogie bezpečnostní politiky a světu dobře známé "filozofie pojištění".

Horký konflikt, jeho důsledky i hrozbu, je totiž možné definovat jako "pojistné riziko", tj. jako příčinu možného vzniku škody, vždy určitého rozsahu.

Jak k preventivnímu odvrácení hrozby, tak k minimalizaci škody v případě, že k ní dojde, je nutné disponovat přiměřeným "škodovým fondem". Tento fond má ve vojenské oblasti naturální podobu "disponibilního válečného potenciálu státu", jehož rozhodující část tvoří armáda.

Jelikož "válečnou výši škody" určuje svými záměry a aktivitami vždy agresor,

musí být nároky kladené na armádu (na její výkonnost) vždy posuzovány ve dvou rovinách, a to:

■ V rovině strategickooperační, žádající, aby armáda byla tak výkonná, že bude z hlediska obrany **vždy dostačující**. Tj., že žádný reálný jakkoli silný agresor nebude mít šanci své záměry úspěšně uskutečnit. Umíme-li takovouto armádu v potřebných ukazatelích předpovědět, není obtížné určit jaké náklady budeme na její výstavbu, provoz a obnovu potřebovat. Ty však nebudou zpravidla v žádné výši dosažitelné.

■ V rovině finančně ekonomické žádající, aby byly jako limitující respektovány takové **nepřekročitelné finanční prostředky** na obranu, které neohroží prioritní rozvoj a prosperitu nevojenskou. Za takto stanovené finanční prostředky může být opět předpovězena armáda o přiřaditelné nejvyšší strategickooperační výkonnosti; která bude sice **vždy dosažitelná**, nemusí však být **vždy současně dostačující**.

Je logické, že požadavky bezpečnostní politiky může zaručit jen armáda, která je **vždy nejen dosažitelná, ale současně i dostačující**.

KOALICE A OBRANNÁ DOSTATEČNOST

O naplnění tohoto požadavku dostatečnosti může usilovat každý stát v principu dvojí cestou, a to:

● V osamocení, za vlastní náklady v plné výši odpovídající požadavku dostatečnosti, tj. prostřednictvím vlastní dostačující armády.

● Společně s jinými sdruženými individuálních prostředků v rámci vojenské koalice.

Vezmeme-li pro oba případy jako etalon stejně silného agresora o jistém potenciálu a výkonnosti odpovídající hodnotě cíle jeho agrese, dojdeme k závěru, že v prvním případě, tj. v podmínkách osamocení mohou uspět jen ti, kteří jsou alespoň stejně silní nebo silnější. Ve druhém případě pak uspěje i takový stát, který je členem koalice, jejíž společné vojenské síly dané podmínce rovněž vyhoví. Je však evidentní, že v případě teoretické rovnosti příspěvků bude **příspěvek každého člena koalice na takto zajištěnou bezpečnost tolikrát nižší, kolik členů koalice tvoří**. Není obtížné rozpoznat, že stejné výhody, tj. výrazného zekonomičtění své bezpečnosti dosáhne i člen, který by jinak byl schopen hájit svou bezpečnost v osamocení. Tato skutečnost plně objasňuje zájem i silných států o účast v koalicích.

Z toho logicky vyplývá, že optimální zajištění státní bezpečnosti, tj. **bezpečnosti splňující současně nejen podmínky dosažitelnosti i dostatečnosti, ale současně i závazek minimalizovaných pořizovacích nákladů, je možné dosáhnout jen prostřednictvím členství v nadnárodních silách disponujících odpovídajícím potenciálem a výkonností**.

Nutnou nevyhodu tohoto řešení je logické omezení svobody a nezávislosti v postavení jednotlivých členů, neboť každý člen musí podřídit své individuální zájmy zájmům kolektivu a principu reciprocity.

Je proto obecně dané, že každý člen bude usilovat o to, aby míra jeho závislosti byla minimální.

Toho je možné dosáhnout kombinací sdružené (koaliční) a individuální formy bezpečnostní politiky založené opět na **"analogii s pojistným principem výluky malých škod" z odpovědnosti koalice.**

Obecně toto řešení předpokládá, že z odpovědnosti koalice budou vyjmuty takové konflikty, ve kterých je pro daného člena jeho vlastní armádou zaručena jak strategickooperační dostatečnost, tak i ekonomická dosažitelnost.

Koalice tedy pro daného potenciálně slabého člena pokrývá jen tu část spektra možných konfliktů, pro jejichž řešení jeho individuální možnosti nestačují.

Z technického hlediska je opět příznačné, že vstup koalice do sporu začíná vždy příspěvky ve studené formě, tj. prostřednictvím zpravodajství, průzkumem, zajištěním navigace a v neposlední řadě pasívním radioelektronickým bojem.

V souvislosti s tím je poučné uvést, že otázku své míry závislosti řeší potenciálně silní členové obráceně. Výhody koalice využívají jen v rozsahu určitého vyděleného kontingentu, kterým se na funkci koalice podílí, přičemž o zbytku svých armád rozhodují svobodně.

Pro světové velmoci tato situace otvírá cestu až i k účasti ve více koalicích (paktech) v různých světových regionech. To se potom nutně odráží v jejich výlučném postavení ve světovém dění. Pro naši analogii je poučné, že se stávají pojišťovnami pojišťoven, známými pod názvem "zajišťovna".

Přesné vymezení těchto vztahů kodifikuje **koaliční smlouva. Její základní částí je společná vojenská doktrína, které musí členské doktríny vždy považovat za svůj základ a musí usilovat o maximální shodu jak ve vojenskopolitických, tak vojenskotechnických (strategických) a technických atributech.**

Tím se dostáváme k **finálnímu závěru** naší úvahy.

Klíčový význam tohoto řešení pro potenciálně slabé členy spočívá v tom, že mohou zdůvodněně a bez rizika nedostatečnosti projektovat armádu vždy jen v rozsahu umožněném svými hospodářskými možnostmi.

Pro Armádu České republiky vyplývají z této filozofie bezpečnostní politiky následující důsledky:

- * Musí usilovat prostřednictvím asociačních dohod o perspektivní plnohodnotný vstup do NATO, resp. jiných, v té době existujících konkrétních nadnárodních vojenských sil, k zajištění své obranné dostatečnosti i v případě možného konfliktu s protivníkem výkonnostně a potenciálně silnějším.

- * V souladu se svými hospodářskými možnostmi (jejich vývojem) musí pomocí moderních exaktních metod, **při důsledné shodě vlastní a koaliční doktríny, vyprojektovat takové vlastní dosažitelné ozbrojené síly, které vždy splní podmínku dostatečnosti ve vymezené třídě konfliktů a které vyhoví podmínkám koalice.**

- * Musí vypracovat **harmonogram realizace cílového programu armády, jehož nejpodstatnější vstupní částí musí dnes být harmonogram současné přestavby a nutné redukce armády, zaručující udržení dosažené úrovně vycvičenosti a organizovanosti či využitelnosti všech "nemovitých i movitých" zařízení, kterými v současné době armáda disponuje a které může i musí ještě dlouhou dobu využívat. K tomu musí využít v maximální míře především "domácí" zdroje.**

KONKRÉTNÍ ÚKOLY SPOLUPRÁCE S KOALICÍ

Konkrétní spolupráce Armády České republiky s koalicí musí být založena na těchto axiomech:

- ◆ Agrese je vždy limitována v závislosti na svých cílech tvrdými podmínkami, které určuje obránce a jež musí agresor vícenásobně překročit.

- ◆ Nadnárodní, koaliční síly musí ve výstavbě navazovat na možnosti člena, nikoli člen na koalici.

Perspektivní výstavba armády se proto musí opírat o tyto principy:

- Na koaliční úrovni musí bezpečnostní politika dosáhnout toho, že strategickooperační strukturu, zpravodajsko-průzkumovou, navigační, spojovací a pro radioelektronický boj zabezpečí koalice i na celém území České republiky (ČR).

- ČR ze svých prostředků a zdrojů vytvoří celouzemní infrastrukturu jednotného materiálně technického, týlového a zdravotnického zabezpečení v rozsahu vyhovujícím standardním potřebám koalice. Ve svém zájmu pak zajistí základní aktivní dosažitelné obranné krytí svého státního území a bude schopna recipročně poskytovat dle potřeb koalice protislužby jiným.

- Armáda musí být reorganizována na západní systémový princip, preferující především výkonnost vyplývající z dělby práce a specializace, což je i jediná cesta k početní redukci a profesionalizaci.

K tomu musí být složena z těchto podsystémů:

- **ofenzivního palebného podsystému taktického letectva** určeného pro boj na nepřátelském území na základě své ofenzivní podstaty zajišťující iniciativu, svobodný výběr cílů a tedy i nejvyšší výkonnost,

- **protivzdušné obrany státu** jako úzce spolupracujícího podsystému zajišťujícího "přežití" státu a udržení výkonnostní úrovně vojsk, především taktického ofenzivního letectva po celou dobu konfliktu,

- **odlehčených jednotek pozemních vojsk rychlého nasazení,**

- **vojsk územní teritoriální obrany,**

(Jak patrně, oba podsystémy pozemního vojska následují vývoj letectva a PVO rozdělením na ofenzivní složku rychlého nasazení a územně svobodnou, schopnou rychle měnit místně hodnotu homogenního potenciálního pole, tvořené složkou územní obrany plní v jistém smyslu shodný úkol jako PVO, tj. zajišťují "přežití" státu a udržení jeho potenciální i výkonnostní úrovně tím, že ubrání nutný operační prostor, kterým je po celou dobu konfliktu celé státní území. Tuto obranu rozhodujícím způsobem místně dotváří vojska rychlého nasazení technikou protiútoků).

- **odděleného, na základnovém (územním) principu založeného týlu, technického zabezpečení, obnovy vojsk a jejich doplňování.**

- Nový, systémový funkční princip armády vyžaduje i nové uspořádání systému velení a řízení, členěného **horizontálně** podle specializací na:

- organizační zpravodajskooperační a analyzační jádro (štáb) vrchního velitele,

- velitelství letectva a PVO,

- velitelství pozemních vojsk (rychlého nasazení i územní obrany),

- velitelství týlu, technického zabezpečení, doplňování a obnovy doceňujícího specifické potřeby letectva.

Vertikálně pak daný princip vyžaduje, aby byla vytvořena:

- centralizovaná **organizačně řídicí složka** tvořená spolupracujícími, výše uvedenými orgány velení a

- **realizační složka** v podobě výběrové množiny vojsk, ze které bude vždy vybráno optimální operační uskupení podle charakteru, specifík a místa konfliktu v odpovídající skladbě a výkonnosti - blíže obr.

● Základem organizační složky velení a řízení by měl být budovaný, postupně cílově rozšiřovaný automatizovaný systém velení a řízení (ASVR) plnící funkci výkonného centralizovaného "informačního servisu".

Jeho funkční základ by měla tvořit výkonná databanka vybavená kromě běžných dat typu prostého faktu, postupně rozvíjenou soustavou jednostranných a konfliktních modelů schopných v minimálních lhůtách, "na objednávku" nalézat souvislosti či poskytovat žádané údaje nebo alternativní výsledky úloh řešených veliteli a štáby v procesu rozhodování. (Klasickou výchozí součástí této modelové soustavy bude např. známý **digitální model státního území** schopný poskytovat účelově zpracované informace o zájmových oblastech).

Naplnit tuto část databanky ASVR odpovídajícím prověřeným aparátem je jedním z prioritních úkolů armádních výzkumných a vývojových prací, resp. uváženího nákupu v zahraničí.

● Výsledný systém armády musí být proponován (navržen) pro konflikty malého rozsahu na principech nové "prostorové" technologie jejich vedení. K tomu musí využívat zpravodajskoprůzkumný systém koalice jako jedině schopný naplnit princip - čím více zpráv, tím účinnější obrana, čím více zpravodajskotechnických podkladů, tím menší potřeba ničivého výkonu. Na tomto základě musí být AČR schopna kontinuálně predikovat jak svůj, tak protivníkův potenciál a jemu přiřaditelnou výkonnost.

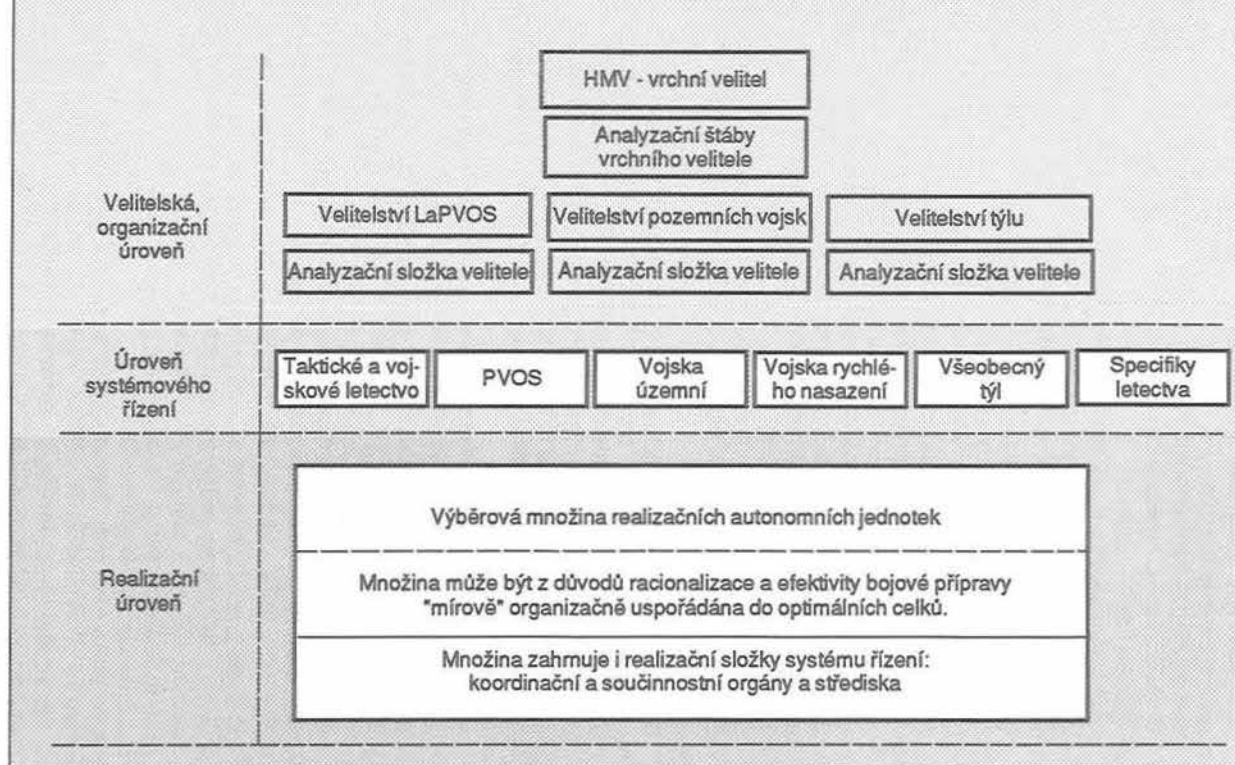
Věrohodnost tohoto klíčového předpokladu zajistí koalice svou nepřímou (studenou), resp. přímou (horkou) účastí v konfliktu.

● Systém musí být schopen vytvořit silami a prostředky protivzdušné obrany státu, vojsk územní obrany, týlu a technického zabezpečení a v neposlední řadě i civilní obrany, při plném využití aktivovatelných "mírových hospodářskovýrobních" institucí, **základní homogenní potenciálové pole prostorové obrany na celém území státu**, a musí být schopen cílevědomě jeho homogenitu měnit v souladu s vývojem a potřebami vojenské situace.

● Systém musí obsahovat vysoce aktivní, pružné a výkonné profesionální jádro složené z ofenzivního podsystému taktického letectva a pozemních vojsk rychlého nasazení, určené k ofenzivnímu nasazení v ohrožených prostorech a na ohrožených směrech, neboť i v budoucnu zůstane nejlepší obranou včasný účinný protiútok a boj na území nepřítel.

Pro tento úkol musí být zbraňový systém AČR schopen vybírat a pružně vytvářet z realizačních složek vojsk zbraňová uskupení potenciálově a výkonnostně odpovídající konkrétně řešenému úkolu (konfliktu), tedy zrušit apriorní organizační princip vševojskový.

PRINCIPIÁLNÍ USPOŘÁDÁNÍ VELENÍ, ŘÍZENÍ A REALIZACE ČINNOSTI

● Systém musí být schopen svou transparentní pohotovostí a výkonností konflikty odvracet, redukovat a jen v krajním případě úspěšně vést.

● Systém musí vyřešit svou trvalou koexistenci v rámci společnosti v době míru založenou na vyřešení účinné návratnosti vložených investic.

Ing. Josef F u č í k

HLEDÁNÍ ZBROJNÍ VÝROBY ČAS: PĚT MINUT PO DVANÁCTÉ

Po dlouhém rozpačitém tichu začíná tvorba skutečné branné politiky českého státu. Počty generálů, personální změny, profesionalizace a cílové stavy přestaly být únikovými problémy diskusí na toto téma. Z povolaných úst se ozvala slova o naléhavosti urychleného přijetí vojenské doktríny jako základního východiska ke koncipování organizace struktury a modernizace výzbroje ozbrojených sil České republiky.

Právě úvahy o modernizaci a přezbrojení staví tvůrce české armády před kardinální problém - kde, jak a za co opatřit v budoucnu nezbytnou výzbroj a další technické prostředky. A hle - ozývá se téměř jednoznačně názor, že nejefektivnější cestou k tomu je vyzbrojovat v co největším rozsahu Armádu České republiky (AČR) prostředky z tuzemské produkce, spoléhat se především na vlastní síly, na svoji zbrojní výrobu.

U těch, kteří byli jmenováni do nových funkcí, převzali zodpovědnost za obranu státu a poznali mimořádnou složitost svého úkolu, je to stanovisko zodpovědné a racionální, hodné zřetele a veškeré podpory. U řady ostatních, kteří se dnes překvapivě hlásí k témuž, ačkoliv v minulosti dělali vše pro to, aby československá zbrojní výroba byla co nejrychleji zprovozena ze světa, je to neupřímnost a čiré pokrytectví. Poznání o významu vlastní výroby pro obranu přichází totiž v době, kdy navzdory úsilí a varování mnohých, zbyly z naší zbrojní výroby ve velmi krátkém údobí jen trosky. Vytvořit z nich opět životaschopný a efektivní celek je nejen nákladná záležitost. Muselaby především vzniknout společenská atmosféra, která by vůbec umožňovala, aby se nové (privatizované) podnikatelské subjekty, za podpory státní administrativy, do takového úkolu byly ochotny pustit. Neboť problém naší zbrojní výroby netkví jen v nedostatku finančních prostředků, ekono-

mických a technických problémech i uměle vytvořených překážkách odbytu. Díky animozitě, živelné nechuti a odmítavým přístupům v nedávné minulosti nabyla patiny aktivity, která nepatří do naší společnosti.

Stojí proto za to právě nyní, kdy se začíná ozývat podiv nad současným stavem, zrekapitulovat klíčové momenty vývoje, které vytvářely odíózní atmosféru kolem čs. zbrojní výroby a ve skutečnosti tak rozhodovaly o jejím osudu. Nejen pro oživení některých skutečností, které příliš rychle upadly v zapomnutí, ale i pro zkušenost, která by měla být plně využita v současnosti. Mnohé započaté procesy totiž ještě nejsou ukončeny a náprava, pokud by přišla včas, se zdá být ještě možná.

Řeč bude o československé zbrojní výrobě. Nejen z onoho retrospektivního důvodu, ale i proto, že nelze ani dnes, krátce po rozdělení Československa, definovat, kde končí a co je vlastně česká zbrojní výroba. Tento sektor byl dlouhodobě vytvářen, budován a využíván ve zcela integrované podobě a rozsáhlé kooperační síti, která nebrala ohled na národní rámec. Kdo zná značnou složitost a citlivost vazeb mezi finálním výrobcem a subdodavatelem, vědeckovýzkumnou základnou, armádou, exportéry, majiteli licencí atd., je si vědom rizik náhlé a násilné separace obou částí zbrojní výroby. Ta by jen mohla zasadit konečnou ránu tomu, co ještě funguje a jeví známky života. Prostě, spolupráci se Slovenskem zde budeme alespoň nějakou (a spíše delší) dobu potřebovat. Dovolím si nesouhlasit s výrokem jednoho z pánů ministrů, který byl před časem citován ve všech možných denících, totiž, že zbrojní výroba je výroba jako každá jiná...

LIKVIDACE POD HESLEM KONVERZE

Československá zbrojní výroba byla jednou z prvních oblastí, která se záhy po revolučních změnách a zhroutilí totalitního režimu dostala do palby tvrdé kritiky. Jistě, vzhledem ke své hypertrofii, bezvýhradnému podřízení ofenzivní strategii Varšavského paktu i svými styky s nežádoucími zákazníky v zemích třetího světa (i když sem byla umísťována jen nepodstatná část celkové produkce) to byla kritika oprávněná.

Tato palba však daleko překročila svou racionální podstatu a nevyústila v nápravu těchto deformací. Byla daleka snahy o racionální vytvoření moderní základny zbrojní výroby nezávislého státu, zbavená zátěže nadprodukce, nevýhodné struktury a regionální koncentrace. Celá kampaň byla zpolitizována. Bez ohledu na budoucí potřeby státu byla základna zbrojní výroby prostě prohlášena za atribut starého režimu a byl spontánně nastoupen kurs její postupné, ale rychlé likvidace.

Cestu k tomu otevřela známá opakovaná prohlášení čelných představitelů ČSFR doma i v zahraničí, že Československo zastaví výrobu zbraní. Tyto oficiální výroky, vyslovované bezvýhradně a absolutně, poškodily čs. zájmy nejméně ve dvojnásobu. Především tím, že deklarované cíle nebyly dodrženy, neboť se ukázaly jako neuvážené. Zcela neúčinné byly pozdější pokusy o dodatečnou modifikaci a vysvětlování, jak byla vlastně věc myšlena. Druhá škoda vznikla z toho, že tato prohlášení odradila řadu potenciálních zahraničních zákazníků

z politicky přijatelných zemí, ale i partnery z vyspělého světa, kteří uvažovali o kooperaci s našimi podniky. Jim se najednou českoslovenští výrobci objevili jako problematický a neperspektivní partner. I zde slovo jednou vyslovené nebylo již možné vzít zpět.

Následovala bezbřehá tisková kampaň, pravá honička na "obchodníky se smrtí". Byla doprovázena řadou skandálů a senzací za každou cenu, sešitých neuměle z pokoutně sehnanych informací. To dále odrazovalo solidní potenciální zahraniční partnery svou neobvyklou pokleslostí a indiskrecí. V zahraničí vznikl celkem ostudný obraz poměrů, které v této oblasti panují v ČSFR. Hovořil jsem v té době s řadou východoevropských dopisovatelů významných deníků z celého světa i s několika štáby televizních stanic z Evropy a USA. Žasl jsem, s jakými divokými představami o čs. zbrojařích přijížděli do ČSFR, inspirováni kopiemi tiskových výtvorů některých našich fantazírujících novinářských elévů.

Doma přitom nikomu nevadily tyto zkreslené a někdy naprosto nesmyslné informace (např. o vývozu zbraní, které se v Československu nikdy nevyráběly, či jejich výroba již dávno skončila), diskreditující ČSFR. Daleko více na pováženou přitom bylo naprosto beztrestné publikování dokumentů z uzavřeného jednání Rady obrany státu, zabývající se věcmi státního zájmu. Nikdo nevyvodil důsledky z toho, že taková úplatná, nepřístupná informační aktivita někoho ze státního aparátu oslabuje obranyschopnost státu a dává v zahraničí v potaz jeho důvěryhodnost jako potenciálního spojence či partnera. Kdo měl možnost seznámit se alespoň rámcově s obrannými strukturami vyspělých zemí (např. NATO, kam chceme směřovat), ví velmi dobře, jak přísný je režim zacházení s těmito klasifikovanými informacemi a ještě přísnější postih pro ty, kteří jej nerespektují.

V této atmosféře byl zahájen široký program konverze čs. zbrojního průmyslu. Měl za cíl převod nadbytečných zbrojních kapacit na civilní výrobu. Brzy se však značně odchýlil od těchto svých původních proklamovaných záměrů. Ekonomicko-technická stránka věci a program strukturálních změn zbrojní výroby zanikly v rozsáhlé konverzní politické kampani. Konverze se stala zaklínadlem, jímž si chtěl, zejména před volbami, každý začínající politik a málo zajímavý poslanec vydobýt své ostruhy. Úlitbou konverzi začínal a končil kdejaký projev v tuzemsku i zahraničí. Teprve když tato politická vlna opadla, začaly se koncipovat, někdy v polovině roku 1991, seriózní a jakžtakž podložené konverzní projekty. Bylo jim možno mnoho vytknout, jejich záměry a způsoby jejich dosažení byly namnoze krajně problematické. Vytvořily však alespoň jakýsi základní program a umožnily podle objektivizovaných kritérií rozdělit podporu vyčleněnou vládou na konverzi ve federálním rozpočtu.

Mezitím však začalo překotné a bezkonceptní rušení zbrojních výrobní, vyvolané zčásti oním politickým tlakem, zčásti tísnivou finanční situací, do níž se podniky dostaly v důsledku známých okolností, především náhlého poklesu prodeje své produkce do zemí býv. Varšavské smlouvy. Postoj federální vlády, která v roce 1990 nesla za zbrojní výrobu ve státních podnicích ještě plnou zodpovědnost, byl nepředvídaný a z hlediska budoucích potřeb obrany státu zcela netečný - nedělat v tomto ohledu nic a vyčkat na začátek roku 1991, kdy začne fungovat ekonomická reforma a pak prostě ponechat zbrojní podniky svému osudu.

Začal navíc působit další vliv, který měl být rovněž vzat v úvahu a k němuž měla

vláda přijmout stabilizační opatření, nikoli jen improvizaci ve formě půlmiliardového tzv. zvláštního fondu zbrojní výroby. Tímto vlivem bylo opakované radikální snižování čs. vojenského rozpočtu. Radikální proto, že se v roce 1990-1992 pohybovalo v reálných hodnotách vždy okolo 10 i více procent. Spolu s liberalizací cen mělo toto snížení za následek, že rozhodující část vojenského rozpočtu zhlitly provozní výdaje na úkor objemů, předpokládaných na nákup zbrojní produkce. Armáda tak pokaždé, když federální rozpočet na nový rok spatřil světlo světa, hromadně vypovéděla většinu hospodářských smluv s producenty zbrojní techniky. Zbytkový objem na akvizici (kolem 400 mil. Kčs ročně) stačil tak sotva na náhradní díly a některé jednotlivé nejnужnější výrobky.

To byl další úder zbrojnímu průmyslu, který nebyl doceněn při parlamentních taženích na vojenský rozpočet. O tom, jak amatérské zde byly přístupy k těmto složitým vazbám ekonomiky obrany státu, svědčí i jednání některých poslanců. Na jedné straně patřili k čelným bojovníkům proti rozpočtu na obranu a vzápětí nato titíž poslanci interpelovali ostře příslušné ministry za situaci ve zbrojních továrnách, nacházejících se v jejich volebních obvodech. Výrobcům tím však nepomohli - ti byli odkázáni na to, aby si s novou situací buď poradili sami, nebo prostě příslušnou výrobu zastavili.

V západních zemích se považuje za nezbytné včas, s dostatečným předstihem, avizovat změny ve vojenském rozpočtu, především jeho snížení, aby výrobci mohli reagovat příslušnými změnami ve výrobě. Jde často jen o zlomky procent, snížení o 1 - 2 procenta je již natolik závažné, že jeho důsledky jsou předmětem široké diskuse mezi státní administrativou, výrobci a ozbrojenými silami. I zde je snižování vojenských rozpočtů nevyhnutelný proces, ale je předvídan, sladován s řadou opatření a především rozložen na dlouhodobé období. Při náhlém odstoupení armády od zakázek ze dne na den (tak jak se to např. stalo u nás začátkem roku 1991 a 1992 našim výrobcům) nevymyslí sám o sobě řešení sebeschopnější management. Nemohou-li se výrobci proti tomu bránit, je alespoň slušností státu jako solidního zákazníka, nenechat je prostě na holičkách.

Byla ještě možnost vyrovnat v jisté míře tento další výpadek vývozem do přijatelných zemí. To však bylo účinně znesnadňováno řadou nových administrativních opatření. Pokusy o přijetí zákona upravujícího zahraniční obchod se zbraněmi (jakéhosi čs. Munitions-Listu, osvědčeného legislativního dokumentu v praxi USA) byly až dosud z nepochopitelných důvodů tvrdošíjně odmítány. A tak povolovací řízení (udělování vývozních licencí) bylo řešeno náhradním a iracionálním administrativním systémem. Vývozce musel absolvovat celou řadu vleklých a v tržním prostředí zcela neústrojných jednání, na nichž se podílela řada institucí. Začal svou pouť na licenčním odboru FMZO (pak FMZV) a jeho žádost, postoupená poté tzv. mezeiresortní komisí nezřídkla končila až v Radě obrany státu či ve vládě ČSFR.

Vytvořila se tak situace, kdy např. Rada obrany státu, nejvyšší obranný orgán země, v němž zasedal předseda federální vlády, dva republikoví premiéři, čtyři až pět federálních ministrů, nezřídká za účasti prezidenta republiky, měla posuzovat takové vývozy, jako bylo 50 pistolí do USA nebo vzorek cvičných ručních granátů do SRN. Do seznamů výrobků, podléhajících uvedenému administrativnímu procesu, jsou zahrnuty kromě skutečných zbraní např. signální rakety, speciální traktory,

kontrolní systémy tlaku v pneumatikách, tlakové plniče paliva, havarijní přilby a ochranné masky, tiskařské stroje pro vojenské účely (které se vlastně vojákům nehodí?) a neohraničeně i zbraně mající povahu sběratelských předmětů, pokud jsou ve funkčním stavu, atd.

Mnozí výrobci, hledající v nejtěžší chvíli pomoc ve vývozu své produkce, čekali odevzdané dlouhé měsíce v této voluntaristické a termínově naprosto neodhadnutelné schvalovací proceduře, až prostě zákazník ztratil trpělivost. To bylo povětšinou velmi brzy, neboť zbrojní trh je nasycen a těch, kteří rádi zaskočili za československé dodavatele je více než dost. Tisíce naježděných kilometrů z továren do Prahy, kotoučů faxů a svazky urgenčních dopisů byly svědectvím neúnavného úsilí výrobců.

Účinným prostředkem k reglementaci politicky nežádoucího vývozu a zamezení politického zneužití čs. zbrojních výrobků se měl stát seznam zakázaných a rizikových zemí. Jistě, z důvodů stojících mimo pochybnost byl sestaven podle velmi přísných kritérií. Podstatně však dále zúžil manévrovací možnosti našich vývozců. Na seznamu postupně rostla velká řada tzv. rizikových zemí, kde se otázka udělení licence stála zvlášť zdlouhavou a nakonec neměly šanci ani náhradní díly na již dříve dodanou techniku.

Zdá se, že z úzce utilitárních hledisek vůbec nebyl brán zřetel na reálnou situaci ve světě a na světovém zbrojním trhu. Stačí např. nahlédnout do zprávy pro americký kongres o zbrojních vývozech USA (Congressional Presentation for Security Assistance Programs - Fiscal Year 1993). Zjistíme, že americký zbrojní vývoz se uskutečňuje nejen do všech zemí, označených u nás jako rizikové, ale dokonce i do těch, které jsou u nás na seznamu zemí zakázaných (Togo, Zaire, Taiwan, Čína, Fidži, Honkong, Korea, Kypr, Barma, Libérie a dokonce je vykázána i Jugoslávie - str. 52 cit. materiálu). Ani tyto skutečnosti nebrání u nás ještě dnes snaze o skandalizování České Zbrojovky za vývoz jistého množství pistolí, který údajně překročil udělenou licenci.

Do výčtu těchto opatření, jimiž státní administrativa de facto likvidovala i ty obory zbrojní výroby, které jsou dnes považovány za nezbytné pro vyzbrojení čs. armády, patří i paragraf 5 zákona č. 547/1990 o nakládání s některými druhy zboží a technologií a o jejich kontrole. Ten zakazuje dovážené kontrolované zboží (rozuměj - špičkovou technologii, know-how, atd.) využívat k vojenským účelům. Tento paragraf, vzat do důsledku, prakticky blokuje případnou spolupráci s vyspělými západními výrobci, ale i modernizaci české armády dovozem špičkové techniky z vyspělých zemí. Jeho včlenění do uvedeného zákona je opět příkladem nezřízené likvidační horlivosti (ne)známého zákonodávce. Když tento zákon vznikal, při jednání s představiteli členských zemí COCOM, žádná z nich něco podobného od nás nepožadovala. Naštěstí se zde situace změnila rychleji než se předpokládalo a věřím, že tento paragraf zůstane jen připomínkou naší neprozíravosti.

Aby se ještě více konverze přiblížila likvidaci, byl v roce 1992 vyvinut tlak na to, aby podpora ze státního rozpočtu byla odmítnuta všem konvertujícím podnikům, které ještě udržují jakýkoliv rozsah zbrojní výroby. Tato zásada nakonec nebyla přijata.

ČESKOSLOVENSKO A "ARMS AMONG NATIONS"

Začátkem druhé poloviny roku 1991 navštívila Československo americká mise, vedená náměstkem státního tajemníka obrany USA p. D. Atwoodem. Americká strana tak vyhověla četnému naléhání našich politiků při jejich cestách do USA, aby posoudila možnosti americké pomoci naší zbrojní konverzi.

Výsledky této mise nebyly, s výjimkou předání rozsáhlých informací americké straně, prakticky žádné. Nebyla to vina amerických expertů, ale nereálných představ některých našich tehdejších politiků a jejich poradců. Rovněž ředitelé některých našich zbrojních podniků se domnívali, že představitelé americké administrativy nějakým způsobem přimějí americké podnikatele ke spolupráci či k masivním investicím do hroučících se čs. zbrojovek v Martině a Dubnici. Pro naše téma není však rozhodující, jaký výsledek měla tato konverzní mise, ale to, co ji předcházelo.

Krátce předtím totiž stálý vyšetřovací výbor senátu USA projednával rozsáhlý materiál o zbrojní výrobě a obchodu ve světě, nazvaný Arms among Nations. V tomto materiálu přisoudili jeho autoři významnou roli Československu. Bylo dokonce vzhledem ke svému údajnému rozsáhlému podílu na světovém zbrojním obchodu vybráno jako "case study". Poukazy na československé zbrojní aktivity se táhnou celým asi dvousetstránkovým materiálem jako červená nit. To opět přispělo k onomu již tolikrát akcentovanému obrazu ČSFR jako nenapravitelného vývoze zbraní, a to v době, kdy skutečný vývoz klesal v celkovém objemu i rozhodujících komoditách k nule. Materiál neopomeněl připomenout i rozpor mezi výroky čs. představitelů a údajnou vystupňovanou výrobou a prodejem zbraní.

Toto významné jednání mohlo být jedinečnou příležitostí ukázat nejen americkým senátorům, ale tím, že materiál byl široce distribuován, i řadě dalších zemí, skutečný obraz Československa. Nestalo se tak a touto zprávou byl, pokud jde o Československo, senát USA desinformován. Jako expert na Československo, který vypovídal před zmíněným výborem, byl vybrán profesor marylandské univerzity Milton Leitenberg. Pokud vím, nikdy nebyl v Československu, ale ani se příliš nesnažil při zpracovávání své, jistě dobře honorované zprávy, opatřit si hodnověrná data.

Jeho výpověď je plná nejen řady zcela nesprávných statistických údajů, ale i tvrzení, která nemají žádné opodstatnění. Některá berou v potaz i kvalifikaci p. profesora (např. to, v němž věří, že stát může dlouhodobě vynakládat 90 % objemu svých ročních investic do zbrojního průmyslu, jak to tvrdí o Československu osmdesátých let aj.).

Tomuto výkladu o ČSFR byl přítomen kromě tehdejší čs. velvyslankyně i zvláště vyslaný zástupce ČSFR. Žádný z nich se nepokusil uvést na správnou míru výklady páně profesorovy a řádně tak informovat představitele USA, na jejichž spolupráci nám v daném okamžiku tolik záleželo. Ať se tak stalo úmyslně či náhodou, byla to vážná chyba, která naší spolupráci s USA neprospektovala. Vůbec už neupevnila důvěryhodnost v naše proklamované záměry v oblasti konverze zbrojní výroby.

ZÁKLADNA ZBROJNÍ VÝROBY - POHLED ZEMÍ NATO

Zatímco u nás zněla libivá hesla likvidace zbrojní výroby, probíhal v západních zemích (především v zemích NATO), jistě v daleko klidnější atmosféře a při větším dostatku času, proces definování nezbytné základny zbrojní výroby (Defense Industrial Base - DIB) a možností konverze zbrojních kapacit, které jsou nebo se stanou v nové situaci nadbytečnými. I když mezi členskými zeměmi není jednotný názor na rozsah a způsob úlohy státu v tomto procesu, shodují se v tom, že stát zde nemůže být opomenut. Povaha zbrojní výroby a užití jejích výrobků, která úzce souvisí s mocenskou úlohou státu a s jeho zahraničně politickými zájmy, si takový přístup vyžaduje.

Významné bylo v tomto smyslu zasedání Ekonomického výboru NATO k tomuto tématu (DIB in the Alliance) ve dnech 11. - 13. března 1992. Ve stručnosti lze závěry z tohoto jednání charakterizovat takto: Je nezbytné udržet funkční a efektivní základnu zbrojní výroby jednotlivých zemí, potřebnou pro jejich obranu. V tomto procesu hraje, jak již bylo uvedeno, svou významnou roli i stát. Názory na míru jeho zásahů se u jednotlivých zemí liší (zdá se, že na krajních polohách bylo Turecko - největší a V. Británie - nejmenší), ale žádná země roli státu při stabilizaci DIB nepopřela zcela. Efektivní metodou pro udržení zbrojních kapacit a pružné usměrňování potřebné zbrojní výroby je další integrace s civilní, a to především rozšiřováním výroby komponentů i výrobků dvojího použití (dual-use). K tomu je přizpůsobována i konstrukční filozofie. Úzká integrace výzkumu a vývoje je samozřejmým předpokladem.

Tyto závěry potvrzují poslední pozorování vývoje ve zbrojním průmyslu vyspělých západních zemí. Velmi střízlivé až skeptické hodnocení možností perspektiv konverzního procesu není projevem agresivity zbrojařských lobby či nezřízeného militarismu. Tento závěr vychází z objektivních ekonomických i technických analýz. Ukazuje se, že lze nalézt daleko efektivnější cesty využití výrobních kapacit, při zachování kontinuity vojenského výzkumu a vývoje, speciálních technologií, konstrukčních procesů i výrobních postupů, aplikovaných ve zbrojní výrobě.

Heslem dne se tedy stále výrazněji stává diverzifikace namísto konverze. Nejdále se s touto filozofií dostali, jak se zdá, v britském elektronickém průmyslu. Zde existuje již řada programů, v nichž byl pružně převeden celý jednoúčelový systém vojenského výzkumu, vývoje i výroby ve prospěch systému dvojího použití - pro komerční i "militarizovanou" produkci. Jistě, v řadě oborů, zejména u zbraní a munice, bude diverzifikace složitější, ale i zde jsou již rozpracovávány konstrukční a výrobní postupy, které ji umožní.

Vehementně se stále hlásíme jako potenciální kandidáti do řad NATO. Přitom tam, kde nás NATO zve ke spolupráci a otvírá nám možnost konfrontovat naše postupy se zeměmi aliance, zůstáváme bez výraznějšího zájmu. Svědčí o tom např. nabídka na účast čs. organizací a podniků na tzv. pilotních projektech, kterou jsme přivezli v loňském roce z říjnového zasedání Ekonomického výboru. Nepromarněme příležitost, jak vypracovat se západními partnery společné analýzy a studie a vstoupit do interakcí, které by byly pro naše programy cennou pomocí.

MARNÉ PROMĚNY JEDNÉ KONCEPCE

V březnu 1991 uložila Rada obrany státu vypracovat a předložit federální vládě koncepční dokument, nastiňující vývoj čs. zbrojní výroby z hlediska perspektivních potřeb obrany státu. Tento dokument měl definovat konkrétní zájmy státu na zachování specifických výrob, přípravu potřebných zákonných norem pro zbrojní výrobu a obchod, podíl státu na vybraných programech zbrojního výzkumu a vývoje, jakož i představu, jakou podobu najde tento zájem v nadcházejícím procesu privatizace podniků se zbrojní výrobou.

Kromě nezbytných konkrétních opatření měl tento dokument i zásadní význam pro orientaci výrobců, kteří po zrušení státního plánu převzali na sebe rozhodování o dalších výrobních programech. Dokument měl vyjádřit, z jakých oborů, příp. výrobků bude chtít stát nakupovat pro čs. ozbrojené síly a jaké programy je připraven ve svém vlastním zájmu podporovat tam, kde výroba bude buď přechodně nebo trvale ztrátová. (To je např. běžný jev u některých municiích výrobků ve světě - i v USA jsou muniční výroby ve vlastnictví státu).

Na dokumentu pracovaly početné týmy expertů z federálních i republikových ministerstev, armády, výrobních organizací i výzkumných ústavů. Konstruktivní a střídlivé byly podklady zpracované ve výrobní základně, neboť výrobci sami měli zájem o to, aby vznikl seriózní materiál, sjednocující zájmy státní administrativy, armády i průmyslu, směřující k vytvoření moderní DIB našeho státu.

Po více než čtrnáctiměsíčním předkládání, vracení a přepracovávání materiál nikdy nebyl federální vládou přijat. Postupně měnil název i obsah, programové stati a praktická opatření z něj mizely, až nakonec zůstal chudičkový, bezzubý, téměř nicneřekající dokument. Usiloval již v podstatě jen o jedno - aby vláda alespoň vyjádřila svůj zájem na přežití nezbytné základny zbrojní výroby v ČSFR. Ani tento již pouhý deklarativní stín původní koncepce neprošel. Naposledy "spadl ze stolu" na závěrečném zasedání federální vlády pana premiéra Čalfy.

Pokusy dostat ho ještě jednou na program vlády již zkomírající federace ukončilo v srpnu 1992 stanovisko vlády ČR, v němž se mj. praví: "Neodůvodněná je představa, že si má stát uchovávat pro případy bojové pohotovosti vlastní kapacity zbrojní výroby, neboť zbraně a zbrojní materiál lze dovážet." a dále: "Není v silách našeho průmyslu pouze pro své potřeby dlouhodobě produkovat, autonomně vyvíjet a zdokonalovat prvotřídní zbraňové systémy. Přezbrojení naší armády bude třeba nevyhnutelně řešit dovozem..."

Skutečně, dnes můžeme dovážet opravdu vše. Ochotní dodavatelé čekají na svou příležitost, pokud to ovšem rozpočet ministerstva obrany dovolí. Jen je se zapotřebí alespoň pozastavit nad tím, proč dovozy pro své ozbrojené síly omezují země, srovnatelné s námi svým vojenským potenciálem, ale nesrovnatelně bohatší. Proč např. norská vláda, než aby nechala zahynout muniční průmysl v zemi, raději koupila hroutící se soukromou společnost a pokračuje vcelku zdařile ve výrobě, proč dánský stát pečlivě chrání zájmy svých zbrojních výrobců a váže povolení k dovozu vojenské techniky pro svou armádu na kompenzační vývozy. A konečně proč bohaté Švýcarsko raději zavedlo licenční výrobu omezené série tanků pro modernizaci své armády, než aby je hotové nakoupilo v sousední SRN?

JE JEŠTĚ MOŽNO ZASTAVIT PÁD?

Obdivuji se vždy, když čtu v tisku rozhovory o koncepci české armády, četným výrokům "je třeba" a "musí se", jimiž se hovoří o české zbrojní výrobě. Tato slova odhodlání nebudou sama o sobě fungovat. Především "je třeba" vyjasnit otázku, zda zbrojní průmysl skutečně chceme, kdo a kolik vynaloží k jeho obnově a rekonstrukci. To je otázka státu (jeho garancí na odběr produkce a vytvoření příznivých podmínek pro vývoz a mezinárodní kooperaci), ale i nových vlastníků podniků. Pro ně bude zcela rozhodující především prostředí pro takový druh podnikání. To stále ještě není dobré a lze je překonat pouze řádnou legislativou a odstraněním oněch zmíněných administrativních improvizací. Zároveň "je třeba" ukončit horování o tom, jak vše potřebné dovezeme, či snad dostaneme ze zahraničí v rámci nějaké pomoci.

Přitom nejde vůbec o budování **autonomního** průmyslu, jak se zmiňuje citovaný dokument. Tímto způsobem se kuly zbraně v osmnáctém století. Dnes máme jedinečnou možnost zapojit se do široké mezinárodní kooperace se spolehlivými a důvěryhodnými partnery. Není jisté tajemstvím, že do naší republiky nahlédla řada zástupců zbrojních producentů z vyspělých zemí a našli zde pro spolupráci mnoho zajímavého. Co je odrazuje, jsou naše uvedené přístupy, bezkonceptnost, nestabilita a neprofesionalita příslušných státních orgánů. Prostě obraz, který jsme sami o sobě v oblasti zbrojní výroby vytvořili.

Rekonstrukci by ovšem podmínila řada energických kroků. Především výrobci musí přestat věřit na pomoc shůry. Většina jich to již pochopila, přesto stále trvají projevy neskutečného očekávání. Ještě krátce před koncem roku 1992, než jsem ve své federální kanceláři definitivně "zhasl světlo", jeden ředitel podniku s významnou zbrojní výrobou tvrdil, že "...slíbená pomoc federální vlády na udržení produkce musí přijít každým okamžikem".

Kromě spoléhání na vlastní síly by se dnes roztržštění výrobci zbrojní produkce měli sdružit v nějakém spojení, které by bylo schopno reprezentovat jejich zájmy, komunikovat s vládní administrativou, ozbrojenými silami, ostatními průmyslovými sdruženími a především s potenciálními zahraničními partnery. Takové sdružení by mělo přemýšlet o řadě předpokladů a vytvářet rychle informační bázi, usnadňující vstup našich výrobců zbrojní techniky do mezinárodních vazeb, standardů a norem aj.

Mnoho se dnes diskutuje o schopnostech či neschopnostech našeho podnikového managementu. Za své praxe jsme poznal řadu cilevědomých a velmi schopných představitelů našich podniků se zbrojní výrobou. Zejména v posledním krušném období dokázali mnohdy neuvěřitelné. Ti jsou schopni obstát i v procesu transformace vlastnictví podniků a již dnes hledají cesty, jak uchovat kvalitní výrobní programy. Bylo by záslužné od Vojenských rozhledů, kdyby i jim daly slovo na svých stránkách, aby pomohli odpovědět na problémy, které jsem učinil předmětem tohoto článku.

Plukovník doc. Ing. Karel P i c h l, CSc.

PŘÍPRAVA VOJENSKÝCH ODBORNÍKŮ ČESKÉHO STÁTU

Ve svém příspěvku shrnuji některé názory a poznatky o možné koncepci přípravy vojenských odborníků Armády České republiky (ACR) po rozdělení ČSFR na dva samostatné a suverénní státy v dlouhodobém časovém horizontu.

Reaguji tímto na sérii článků, zveřejněných v mimořádném čísle Vojenských rozhledů na podzim roku 1992, kde otázkám školství, resp. přípravě budoucích vojenských odborníků i rozvoje vědních oborů, spjatých s obranou nově se formujícího českého státu, nebyla věnována příslušná pozornost. V žádném případě si nekladu za cíl vyřešit problematiku vyčerpávajícím způsobem. Spíše chci naznačit některé přístupy, možnosti jejich řešení i vyprovokovat veřejnost k diskusi nad touto problematikou. Vzhledem ke svému pracovnímu zařazení kladu větší důraz na vojenské vysoké školy. Detailnějšímu pohledu na ostatní školy (zejména poddůstojnické školy a školy pro záložní důstojníky a praporčíky) by mohl být věnován další článek některého z kompetentních funkcionářů.

VÝCHOZÍ STAV

■ Ozbrojené síly

Československá armáda měla v závěru roku 1992 asi 154 000 vojáků. Podle výsledků vojenských odzbrojovacích jednání měl dosáhnout její početní stav 140 000 vojáků, tzn. že Čs. armáda byla přibližně na 110 % dohodnutých stavů.

K rozdělení dohodnutého stavu Čs. armády na dva samostatné subjekty lze přistoupit z různých hledisek. Pro dělení podle počtu obyvatelstva nebo podle rozlohy území lze přijmout s dostatečně velkou přesností poměr, a to:

- Armáda České republiky (ACR) 61 %, tj. 85 400 vojáků,
 - Slovenská armáda (SA) 39 %, tj. 54 600 vojáků,
- což teoreticky představuje maximální možné počty vojáků obou armád.

Dohodnutý poměr dělení armády politickými reprezentacemi ČR a SR je 2 : 1, čemuž měl odpovídat administrativní stav AČR k 1. lednu 1993 ve výši asi 93 000 osob. Početní stav vojsk dislokovaných v rozhodné době na území ČR byl asi 93 000 osob.

Pro stanovení velikosti ozbrojených sil lze uplatnit další čtyři základní hlediska:

1. hledisko - počet vojáků na 10 000 obyvatel:

● Evropské standardní minimum: 54, tj. 52 200 vojáků AČR.

● Evropské standardní maximum: 90, tj. 85 400 vojáků AČR.

● Stav v ČSFR: 100.

Na odzbrojovacích jednáních ve Vídni byl doporučen minimální početní stav ozbrojených sil (OS) státu na výši 0,71 % počtu jeho obyvatel. V podmínkách ČR (s uvážením možné migrace obyvatelstva) to představuje 67 500 osob. Předpokládá se, že početní stav armády ČR v roce 1997 dosáhne 65 000.

2. hledisko - počet vojáků na 1000 obyvatel:

● Evropské standardní minimum: 500, tj. 39 500 vojáků AČR.

● Evropské standardní maximum: 1000, tj. 59 200 vojáků AČR.

● Stav v ČSFR: 1204.

3. hledisko - populační:

V posledním desetiletí se v ČSFR ročně rodilo přibližně 200 tisíc dětí. Při známém poměru obou pohlaví (H : D asi 49 % : 51 %) je z tohoto počtu okolo 100 dětí mužského pohlaví. V ČR to představuje asi 60 000 chlapců, z nichž je průměrně 75 % odvedeno, takže ročně bude moci armádu doplnit (okolo r. 2000) nejvýše 45 tisíc branců, resp. vojáků základní služby.

Pro uvádění stupně profesionalizace armády potom vychází maximální možná velikost ozbrojených sil ČR v této době následovně:

● stupeň profesionalizace AČR - 40 % 75 000 vojáků,
- 50 % 90 000 vojáků,
- 60 % 112 000 vojáků.

Stupeň profesionalizace Čs. armády byl 41 % (měl ale nevhodnou strukturu, protože byl realizován pouze praporčíky, důstojníky a generály).

4. hledisko - operačně taktické:

Podle současných operačně taktických norem zaujímá divize v obraně sestavu v délce 30 až 50 km (podle členitosti terénu) s počtem vojáků 8 až 10 tisíc. Kalkulace velikosti armády podle této normy v době míru je velmi nevýhodná, a proto se jí dále nebude zabývat. Tato norma je ale plně využitelná při kalkulaci výcviku záloh (od mužstva po důstojníky) v rámci vojenské základní služby.

Dílejší závěr:

Na základě předchozích úvah lze stanovit následující počty vojáků armády ČR:

- minimum 65 000 osob (podle 1. hlediska),

- střed. 74 550 osob,

- maximum 80 000 osob (podle závěrů VA).

Při současném stupni profesionalizace armády (41 % - viz výše), předpokládané jednoroční vojenské základní službě a ročním počtu povolávaných branců k výko-

nu vojenské základní služby bude maximální velikost OS českého státu asi 76 300 mužů, přičemž neuvažujeme možnost omezení vlivem změn státního občanství (dvojho občanství) k SR apod.

■ Vojenské školství

Vojenské školství (i přes dílčí, výhradně plošné snižování) je nadále předimenzované, protože bylo konstituováno pro jiné mezinárodně politické podmínky. Dále pak počty studentů ze známých důvodů klesaly podstatně rychleji než počty příslušníků stálého stavu vojenských škol. Ty pouze reagovaly na vzniklý stav.

K předimenzovanosti vojenského školství do značné míry přispělo i známé rozhodnutí hovořící o tom, že každý důstojník musí mít vysokoškolské vzdělání. Kritika tohoto principu se nahlas objevovala již před listopadem 1989, samozřejmě z různých pohledů. Tato kritika nebyla ale akceptována.

V současné době je personální situace ve vojenském školství značně nepřehledná. Tomuto stavu nahrávají jednak metodika výpočtu jeho početního stavu (studujících a ostatních příslušníků armády působících ve vojenském školství), která je zastaralá, překonaná a neodpovídá realitě, jakož i roztržistá podřízenost škol. Metodika výpočtu početního stavu vojenského školství obsahuje řadu výjimek, které nemají své opodstatnění. Na tomto místě je třeba připomenout, že zejména začlenění výcvikových a zabezpečovacích jednotek do početních stavů vojenského školství, jakož i lpění na ekvivalentech organizačních struktur škol a útvarů u zabezpečovacího aparátu (ze strany GŠ při tvorbě TMP) jsou absurdní zásady.

Vojenské školy byly, a patrně ještě dlouhou dobu budou, hlavním zdrojem personálního doplňování armády, protože další zdroje (zejména přímý nábor) ze známých důvodů neplnily (a nadále neplní) předpokládanou funkci. Tomuto stavu odpovídala jejich struktura (od vojenských gymnázií po vojenské vysoké školy i početní stavy. Přitom je třeba připomenout, že ratifikací Mezinárodní úmluvy o právech dítěte Federálním shromážděním ČSFR vznikla kvalitativně nová situace, jejímž důsledkem je postupný přechod na útlumový program vojenských gymnázií a vojenských středních odborných škol v nynější podobě).

Čs. armáda a její vojenské školství byly budovány na federálním principu. Proto z hlediska oborové struktury i dislokace je současné vojenské školství absolutně nevhodné pro zajišťování potřeb vznikajících národních armád, což lze demonstrovat na řadě skutečností, které jsou většině čtenářů dostatečně známy.

S uvážením všech negativních jevů, uplatňovaných ve výpočtu stavu vojenského školství, působilo v závěru roku 1992 ve vojenském školství Čs. armády více než 10 % příslušníků armády. Podle požadavků Branné bezpečnostních výborů obou komor FS ČSFR z jara roku 1992 by ve vojenském školství nemělo působit více jak 7 % osob z celkového početního stavu armády. Tento údaj lze přijmout pro vznikající AČR, samozřejmě za předpokladu přesného vymezení pojmu vojenského školství.

CÍLOVÝ STAV ARMÁDY A SPOLEČNOSTI

Pro rámcový návrh cílového modelu vojenského vzdělávání a školství je nejprve třeba definovat očekávané podmínky, ve kterých bude uplatňován. Předpokládáme tedy, že:

▲ Mezinárodní vztahy jsou stabilizovány; v Evropě byla realizována opatření ke snížení ozbrojených sil, ale potřeba existence armád pro zabezpečení suverenity států ještě zůstává.

▲ ČR udržuje armádu na nezbytných počtech s možností mobilizačního rozvíjení.

▲ Postavení armády ve společnosti je takové, že je chápána nezbytnost její existence, a že společnost je ochotna vyčlenit ze státního rozpočtu potřebné prostředky na ni; vojenské povolání je chápáno jako potřebné, vojáci z povolání jsou začleněni do celkového společenství jako všichni ostatní občané a přechody mezi vojenskou a civilní kariérou jsou považovány za přirozené a žádoucí.

▲ Zájem o službu v armádě (ať již kratší či dlouhodobé závazky) je dostačující a k získávání uchazečů o službu není třeba uplatňovat mimořádné preference s výjimkou těch, které mají ocenit obtížnost vojenského režimu ve srovnání s režimem civilním (na úrovni preferencí a zabezpečení v armádách vyspělých demokratických států).

▲ Uchazeči o službu v armádě jsou srozuměni s náročnými požadavky na vojenského profesionála a jsou ochotni se podřídit náročnému fyzickému i psychickému výcviku hned v počátku své vojenské služby.

Otázkou je, kdy se dá naplnění těchto podmínek očekávat. Kvalifikovaný odhad tohoto termínu přesahuje možnosti autora. Určité signály se ukazují, že to nebude dříve než po roce 2000.

Dlouhodobý proces transformace české ekonomiky (se všemi průvodními jevy), jakož i další faktory mají za následek, že vojenská vzdělávací soustava (VVS) bude muset, ke škodě věci, uskutečňovat pouze úspornou variantu přípravy vojáků z povolání. Té lze dosáhnout zejména:

- snížením, resp. minimalizací plánovaného vzdělání na funkcích vojáků z povolání,

- soustředěním studijních a vědních oborů do menšího počtu škol, schopných i při snížených počtech armády zachovat životaschopná základní pracoviště,

- vytvářením komplexních center, umožňujících těsnou spolupráci vojenských, humanitních a technických oborů,

- zachováním, případně rozšířením účelné integrace vojenské a civilní školy,

- účelnou integrací vojenského školství a vědy, zejména tam, kde půjde o menší pracoviště a bude možné účelně integrovat materiálně technickou základnu apod.

PŘÍPRAVA VOJENSKÝCH ODBORNÍKŮ

Menší početní stavy AČR (vzhledem k současnosti) staví do popředí otázku kvality na místo kvantity. Uvědomíme-li si ještě, že postupně dojde k dalšímu zkrácení vojenské základní služby (VZS) na jeden rok, změně struktury a stupně

profesionalizace armády, zpřísnění zákonných norem pro uchazeče o službu v armádě (vojáky z povolání, jakož i ke změně struktury a organizace armády, potom dosavadní proces přípravy vojáků (včetně velitelů všech stupňů) se neobejde bez systémových změn. Ty ale tvoří pouze jeden atribut transformace dosavadní VVS v novou VVS, která musí umožnit kvalitativně novou přípravu vojenských profesionálů tvořícího se demokratického státu.

■ Proces transformace vojenského školství

V procesu transformace systému přípravy vojenských profesionálů bude nutné respektovat zejména tato východiska:

1. Změny charakteru a použití AČR provádět v duchu vojenské doktríny ČR.
2. Pružně reagovat na změny společenských podmínek, jejichž odrazem je i zájem o vojenské povolání.
3. Definovat profil vojenského profesionála demokratického státu a jeho postavení ve společnosti.
4. Začlenit přípravu vojenských profesionálů do struktury (systému) celoživotního vzdělávání příslušníků společnosti.
5. Uskutečnit systémové změny ve vojenském školství, umožňující jak realizaci uvedených východisek, tak racionalizaci vojenského školství.

Uskutečnění systémových změn ve vojenském školství bude vyžadovat dodržení těchto zásad:

● **vědeckosti**, tj. navazovat na výsledky vědeckého poznání, které musí vojenské školy rozvíjet zejména ve specifických oborech souvisejících s obranou státu,

● **pružnosti**, tj. přizpůsobovat systém vojenského školství i proces přípravy aktuálním potřebám AČR, resp. obsahovým, organizačním, strukturálním a technickým změnám,

● **porovnatelnosti**, tj. dosahovat porovnatelné úrovně vzdělání vně resortu obrany (v civilu nebo v zahraničí),

● **propojenost**, tj. spojovat dosažené vzdělání s uzlovými body služebních kariér (profesiogramů),

● **racionálnost**, tj. soustřeďovat vědecké a vzdělávací kapacity, materiální a výcvikové prostředky,

● **svěbytnost**, tj. docenovat specifické postavení škol, respektovat autonomii vojenských škol, vytvářet vzájemný soulad jejich pedagogických a gnoseologických funkcí,

● **vyváženosti**, tj. volit skladbu přípravy ve prospěch harmonického rozvoje osobnosti vojenského profesionála,

● **hospodárnosti**, tj. zabezpečit nejlepší výsledky při minimálních vkladech,

● **kontinuálnosti**, tzn. využít všech pozitivních hodnot, jichž bylo dosaženo vývojem vojenského i civilního školství.

■ Některé aspekty transformace vojenského školství

Radikálně menší stavy vojenského školství budou nejen umožňovat přípravu menšího počtu odborníků, ale povedou nutně k přípravě široce a obecně vzdělaných odborníků, schopných se rychle orientovat v konkrétní bojové technice a ještě rychleji přeskolit na techniku modernější, "techniku vyšší generace". Tato praxe je zcela běžná v zahraničí a i u nás bude muset být šířeji uplatňována.

V souvislosti s přípravou šíře orientovaných odborníků bude nutné zásadně přehodnotit i systém čísel vojenské odbornosti (ČVO), který by měl být u učitelů, žáků, posluchačů a studentů vojenských vysokých škol zcela zrušen. Jde o anachronismus, resp. nežádoucí sovětský vzor, který nemá ani u vojsk plné opodstatnění. (Ve zcela nevyhnutelném případě lze přejít k systému rámcových ČVO typu vševojskové, strojí, elektrotechnické, stavební apod.).

Příprava šířeji orientovaných odborníků přinese sice nezanedbatelné ekonomické úspory, ale i mj. sociální dopady na vojáky, vyplývající ze zániku některých současných oborů, fakult, či celých vojenských škol. Důsledkem tohoto procesu patrně bude tlak na rozšíření školení vojáků a vojenských stipendistů v civilních školách, případně (početně) větší nábor absolventů civilních škol do armády. Dalším důsledkem tohoto opatření bude vznik soustavy krátkodobých kursů, umožňující rychlé přeskolení či zaškolení na novou techniku (při přezbrojení nebo při změně specializace). Odhaduje se, že voják z povolání stráví v průběhu 5 let asi 3 měsíce v různých kurzech.

Každá redukce studijních oborů zákonitě vede ke snížení počtu učitelů. Největším bohatstvím každé školy je ale její pedagogický sbor. Rušení pedagogických funkcí je proto velmi krátkozraké. Vždyť formování začínajícího učitele ve skutečného učitele trvá nejméně 10 let. Obdobně je tomu i se školami, kde trvá desítky let, než tato získá uznávané postavení doma, případně i v zahraničí. Je známou pravdou, že investice do vzdělání jsou neekonomičtějšími investicemi. Se zrušením konkrétních funkcí, studijních oborů či jejich specializací, fakult apod. odejdou ze školy (a zejména z malé, což zvláště platí o všech VVŠ ČSFR, resp. ČR) zpravidla nenahraditelní specialisté, čímž její úroveň zákonitě poklesne. Proto bude nutné nalézt pro řešení těchto problémů kompromisní řešení, jehož vyřešení jde nad rámec tohoto materiálu. (Jedním z možných řešení tohoto problému je zřízení tabulkových míst externích učitelů ve vojenských školách. Toto řešení jednak umožní školám efektivně využívat ve výuce špičkové odborníky z praxe náhradou za neexistující vlastní, jednak jim umožní pružně řešit výkyvy ve výuce, vzhledem k momentálním potřebám armády, jakož i upevnit spojení školy s praxí).

Zavedení šířeji pojatých studijních oborů ve vojenských školách se nijak neprojeví na systému doplňování specialistů AČR. Úloha bývalých odborných správ při stanovování konkrétních potřeb vojsk se značně zjednoduší a bude představovat pouze požadavky na krátkodobé doškolení absolventů v kurzech podle momentálních potřeb vojsk. Úloha centrálního a koordinujícího personálního orgánu se ale zvýší. To ovšem bude od bývalých odborných správ vyžadovat oproštění od lokálních zájmů a přechod na zájmy globální, resp. zcela odlišný způsob personální práce než dosud.

Nově budovaná VVS by měla zahrnovat:

- vzdělávání ve vojenském školství,
- vzdělávání v civilních školách a institucích,
- vzdělávání v zahraničních vojenských školách,
- mimoškolní vzdělávání.

Předmětem hlavního zájmu této studie je sektor našeho vojenského školství. Technizace armády, která je na pořadu dne, vede některé funkcionáře k chybným názorům, že posílání vojenských škol lze zredukovat pouze na specializační přípravu civilních odborníků (získaných nábořem) v krátkodobých kursech. Zkušenosti vojenských škol z výchovy vojenských profesionálů ukazují, že u takto získaných příslušníků armády se po dlouhá léta (ve většině případů dokonce vůbec) nevytvořil kladný vztah k vojenskému povolání. Podle prováděných průzkumů lze předpokládat, že v období do r. 2000 se výrazně nezmění vztah naší společnosti k vojenskému povolání. Proto také je a bude tento způsob doplňování armády pouze doplňkovým.

Pro konstituování nové soustavy vojenského školství jsou důležité tyto závěry:

- čím vyšší je stupeň profesionalizace armády, tím vyšší jsou nároky na vojenskou vzdělávací soustavu,
- čím kratší jsou závazky k činné službě, tím vyšší jsou nároky na vojenskou vzdělávací soustavu (obměnu personálu),
- čím vyšší je stupeň profesionalizace armády, tím početnější armádu v případě mobilizační pohotovosti lze z mužské populace realizovat,
- čím mladší je průměrný věk vojáků z povolání, tím vyšší jsou nároky na vojenskou vzdělávací soustavu,
- čím vyšší plánované vzdělání na jednotlivých funkcích bude požadováno, tím větší budou nároky na VVS.

■ Východiska pro návrh nové soustavy vojenských škol

Při tvorbě nové soustavy vojenských škol je třeba vycházet z následujících předpokladů:

▲ Vojenské školství je jednoznačně definováno jako soustava praporčických a důstojnických škol, bez výcvikových a zabezpečujících jednotek a přičleněné vědeckovýzkumné základny, uskutečňující přípravu uchazečů a doškolování vojenských profesionálů pro praporčické a důstojnické (generálské) funkce. (Z hlediska studujících, stálého stavu i z hlediska organizačních struktur je jednoznačně řečeno, co se do vojenského školství započítává a co ne).

▲ K přípravě na vojenské povolání ve vojenských školách jsou přijímáni pouze plnoletí uchazeči.

▲ Příprava mužstva a poddůstojníků (jak vojenské základní služby, tak z povolání) je plně zabezpečována ve vojscích. Příprava praporčíků, důstojníků a generálů ve školách.

▲ V cílovém stavu (asi po r. 2005) budou do praporčických a důstojnických škol přijímáni pouze uchazeči po absolvování vojenské základní služby (VZS). (V přechodném období budou do VVŠ přijímáni i uchazeči bez vykonané VZS).

▲ Je dobudována a stabilizována soustava studijních oborů ve všech typech vojenských škol, která vychází z dlouhodobých potřeb armády.

▲ Je stabilizován stupeň profesionalizace armády, průměrná délka služby a průměrná doba školení jednotlivých kategorií vojáků z povolání. (Tyto údaje jsou odvozeny z průměrného věku vojáků z povolání při odchodu z činné služby, resp. z požadovaného průměrného věku vojáků z povolání). Dále je zcela nově stanoveno plánované vzdělání pro všechny funkce v armádě.

▲ Průběhy kariér (profesiogramy) jednotlivých kategorií vojáků z povolání jsou stabilizovány.

▲ Je dopracován systém přípravy záloh, včetně škol pro praporčíky a důstojníky v záloze, které nejsou organizačně začleněny do soustavy vojenských škol.

▲ Centrální orgán řídicí vojenské školství, neexistuje, koordinací a řízením činnosti vojenských škol je pověřena jedna VVŠ (obdobně jako v zahraničí), např. VA.

Další doporučení:

◆ Z ekonomických, personálních, kapacitních a dalších důvodů je třeba soustředit většinu oborů do dvou již existujících center, reprezentovaných VA v Brně a VVŠPV ve Vyškově. (Výjimky lze akceptovat u medicíny a farmacie, příp. hudby a tělovýchovy).

◆ Z hlediska akreditace vysokoškolských oborů je třeba zevrubně posoudit možnosti současných VVŠ u jednotlivých typů studia (bakalářské, inženýrské a magisterské studium).

◆ Krátkodobé kursy a školení je třeba organizovat na škole odpovědné za specializaci, bez ohledu na nejvyšší vzdělání posluchače (odbornou úroveň) kursu.

◆ Ze středních škol ponechat na základě Úmluvy MO ČR a MŠMT ČR pouze v Moravské Třebové "transformované gymnázium, příp. střední školu", splňující podmínky stanovené ratifikovanou mezinárodní úmluvou o právech dítěte. (Tuto školu nelze zahrnout do soustavy vojenských škol; obdobně tomu je ve státech NATO).

◆ Jazykovou přípravu vojenských odborníků soustředit na ZŠI VA v Brně.

◆ Vědeckovýzkumnou základnu úžeji propojit s VVŠ. Jeho pracovníci musí tvořit "pedagogickou zálohu" VVŠ.

◆ Nelze od sebe oddělovat (např. dislokačně nebo organizačně), zejména z důvodu snadnější akreditace, jednotlivé stupně vyššího vzdělávání v jednom oboru (např. 1. a 2. stupeň vysokoškolské přípravy nebo vysokoškolské a postgraduální studium apod.).

◆ Ve vojenských školách je třeba poskytovat požadované vzdělání i nevojákům.

Jde zejména o poslance, politiky a státní úředníky, pracující na úseku obrany a bezpečnosti státu a dále pak o publicisty a odborníky pro speciální výrobu.

◆ Studium při zaměstnání (dálkové) se příliš neosvědčilo. Proto také u dálkového studia bude třeba postupně aplikovat útlumový program.

■ Kalkulace velikosti a možností českého vojenského školství

Nejdříve je třeba říci, že následující úvahy jsou v řadě ohledů zjednodušené. Z praxe je ale potvrzeno, že řada zjednodušení se zpravidla vzájemně kompenzuje, takže získané odhady jsou poměrně přesné. Navíc pak popsany postup slouží jako metodika, podle které lze v případě potřeby původní údaje zpřesnit nebo přepočítat na základě nových údajů nebo s vyloučením některých (případně všech) omezení.

● Použitá zjednodušení

Při kalkulaci velikosti a možností vojenského školství byla použita tato zjednodušení:

- mužská populace je v armádě stejnoměrně zastoupena a armáda je zcela naplněna (tzn., že je na stoprocentních stavech),
- odchylky organizačních struktur jednotlivých druhů vojsk nejsou uvažovány,
- neúspěchy (tzv. odchodovost) ve studiu nejsou uvažovány,
- anomální případy (např. příprava pilotů, lékařů, čtyřleté bakalářské studium apod.) nejsou uvažovány,
- studium v zahraničí a PGS není uvažováno,
- přechody mezi kariérami (Pd-Pr a Pr-D) nejsou uvažovány,
- v případě uchazečů je uvažováno pouze interní (denní) studium,
- absolvování jednotlivých typů akademických kursů (AK) je možné pouze postupně po absolvování vysokoškolského studia (není uvažováno absolvování akademických kursů bakalářů, i když není obecně vyloučeno),
- zaokrouhlení vypočtených údajů bude provedeno nakonec (tato metoda přináší přesnější výsledky než práce se zaokrouhlovanými údaji).

● Početní stavy škol

Jako výchozí stav AČR uvažujeme 65 000 osob. Tomuto počtu odpovídá max. 4550 vojáků (tj. 7 %) ve vojenském školství. Při dosažení poměru učitel : žák - posluchač - student : nepedagogický pracovník vojenské školy - 1 : 4,5 : 0,8 (běžného v evropském vojenském školství), potom by ve vojenských školách mohlo být 3250 studujících.

Budeme-li uvažovat následující strukturu armády: mužstvo a poddůstojníci 60 %, praporčíci 30 %, důstojníci a generálové 10 %, potom v armádě bude sloužit asi 6500 důstojníků a generálů a kolem 19 500 praporčků.

Předpokládáme, že u důstojníků s plánovanou hodnotou ppor. bude požadována škola záložních důstojníků (ŠDZ), por. až kpt. - důstojnická škola (DŠ), mjr. - bakalářské studium (Bc.), pplk. - akademický kurs (AK), plk. - vyšší akademický

kurs (VAK) a gen. - vyšší akademický kurs GŠ (VAK GŠ). Dále předpokládáme (s přihlédnutím ke struktuře plánovaných hodnot), že:

- 13 % funkcí bude obsazeno absolventy škol záložních důstojníků, což představuje 845 osob s průměrnou délkou vzdělání 0,5 roku,

- 14 % funkcí obsazeno absolventy důstojnických škol, což představuje 910 osob s průměrnou délkou vzdělání 1 rok,

- 31 % funkcí bude obsazeno absolventy bakalářského studia, což představuje 2015 osob s průměrnou délkou vzdělání 3 roky,

- 28 % funkcí absolventy úplného vysokoškolského vzdělání, což představuje 1820 osob s průměrnou délkou vzdělání 5 let,

- 14 % funkcí bude obsazeno absolventy různých typů akademických kursů (přibližně v poměru 42 : 13 : 1) s délkou vzdělání 1 až 3 roky, což představuje 910 osob (v praxi to znamená, že AK budou absolvovat všichni, VAK každý čtvrtý a VAK GŠ každý padesátý šestý výše uvedený důstojník).

Jinak je zřejmé, že stupeň profesionalizace důstojnického sboru v tomto případě bude činit 87 %.

Dále se předpokládá, že u praporčků:

- 13 % funkcí bude obsazeno absolventy škol záložních praporčků, což představuje 2535 osob s průměrnou délkou vzdělání 0,5 roku,

- 87 % funkcí bude obsazeno absolventy škol pro praporčíky z povolání, což představuje 16 965 osob s převládající délkou vzdělání do 0,5 roku.

Opět je zřejmé, že předpokládaný stupeň profesionalizace praporčického sboru bude činit rovněž 87 %.

Dále předpokládáme následující průměrnou délku služby u jednotlivých kategorií důstojníků a praporčků:

- absolventi důstojnických škol	8 let,
- bakaláři	10 let,
- inženýři, magistři a doktoři	15 let,
- absolventi všech typů AK	20 let,
- absolventi praporčických škol	10 let.

Aby byla zabezpečena obměna důstojnického a praporčického sboru, potom každoročně armáda musí být doplněna těmito počty absolventů (ve výše uvedeném pořadí): 114, 202, 166 a 111, tj. celkem 593 absolventů pro důstojnické funkce a 1696 absolventů pro praporčické funkce.

Předpokládáme, že nábořem bude získáno 20 % bakalářů a 10 % vysokoškoláků (zejména pro málo početné funkce, např. veterinární lékaři, právníci, tělovýchovní náčelníci apod.). Je pravděpodobné, že 1/3 bakalářů si dokončí vysokou školu v armádě, což bude reprezentovat asi 40 % absolventů VVŠ. Konečně předpokládáme, že cyklus obměny vysokých důstojníků (s AK, VAK a VAK GŠ) bude 12, 8 a 4 roky. Potom vojenské školy musí ročně vyřazovat následující počty absolventů (ve stejném pořadí): 114, 162, 149, 111 a 1696. Těmto počtům pak odpovídají počty studentů na jednotlivých typech studia (s přihlédnutím k délce vzdělání):

- (roční) důstojnické školy	114 studujících,
- bakalářské studium	486 studujících,

- vysokoškolské studium (2 roky)	132 studujících,
- vysokoškolské studium (5 let)	415 studujících,
- akademické kursy ● AK	76 studujících,
● VAK	29 studujících,
● VAK GŠ	6 studujících,
- (půlroční) praporčické školy	848 studujících,
- krátkodobé kursy (G + D + Pr)	1131 studujících,
- ostatní výuka (speciální kursy)	30 studujících.
C E L K E M	3267 studujících.

Vzhledem ke známým poměrům studujících a ostatních pracovníků zjistíme, že ve vojenském školství by mělo být celkem 4574 osob, z toho studujících 3267, učitelů-vojáků 726 a ostatních zaměstnanců-vojáků 581. Uvážíme-li neúspěchy ve studiu (které by ve změněných podmínkách neměly být větší než 10 %), potom by se celkový počet příslušníků ve vojenském školství i počet studujících mohl zvýšit asi o 250 osob. Faktické stavy škol budou ale menší (asi o 1160 osob), protože frekventanti krátkodobých kursů budou do škol pouze odvelováni a nebudou tudíž na jejich tabulkách. Tato praxe povede ale ke zhoršení poměru učitel - studující v současném pojetí, a proto bude nutné tento ukazatel seriózně přehodnotit.

● Oborová struktura škol

Možnosti vojenských škol poskytovat vzdělání v jednotlivých studijních oborech vyplnou z následující úvahy.

Aby bylo studium ekonomické, neměly by početní stavy učebních celků klesnout pod 15 studujících (u AK pod 10) po celou dobu studia. Z hlediska pedagogických zásad by naopak početní stavy učebních celků neměly překročit v krajním případě 30 studujících. Předpokládáme tedy následující průměrné počty studujících:

- DŠ, Bc studium a VŠ studium	20 studujících,
- akademický kurs: AK	15 studujících,
VAK, VAK GŠ	10 studujících,
- praporčické školy	25 studujících,
- krátkodobé kursy	25 studujících,
- ostatní výuka (speciální kursy)	15 studujících.

S uvážením odchodovosti a po zaokrouhlení obdržíme maximální počty otevřených skupin ve školním roce:

- důstojnická škola	6 skupin,
- bakalářské studium	25 skupin,
- 2. stupeň VŠ studia	7 skupin,
- úplné vysokoškolské studium	21 skupin,
- akademické kursy: AK	5 skupin,
VAK	3 skupiny,
VAK GŠ	1 skupina,
- praporčické školy	34 skupin,
- krátkodobé kursy	45 skupin,
- ostatní výuka (speciální kursy)	2 skupiny.

Počty oborů, rozvíjených a vyučovaných na škole, lze až zdvojnásobit, pokud se obor (specializace) otevírá každý druhý rok. Menší frekvence (např. dvakrát za pět let, jedenkrát za 5 let apod.) již není ekonomicky únosná.

Na základě těchto počtů lze dospět k následující struktuře soustavy vojenských škol, která by měla být tvořena:

- až třemi praporčickými školami s maximálně 930 frekventanty,
- jednou důstojnickou školou nejvýše se 130 frekventanty,
- asi šesti fakultami až dvou VVŠ s maximálně 2535 studujícími (včetně kursů a všech typů AK).

Odhadovaný počet příslušníků vojenských škol nepřesáhne 4800 vojáků, což dobře koresponduje s dříve formulovaným požadavkem (4550 - bez tzv. odchodovosti).

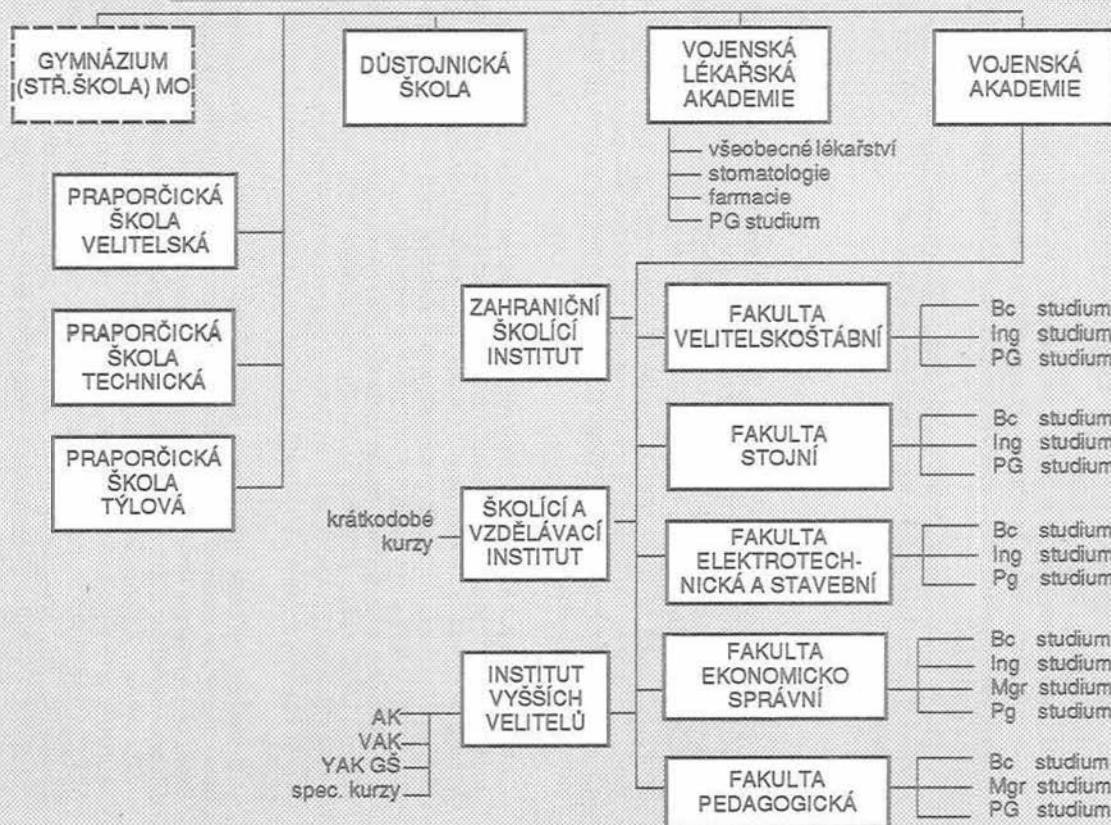

V článku jsou naznačeny možné přístupy řešení problematiky vojenského školství v období let 1997 až 2005. Přitom se vychází z předpokladu, že obrana samostatného českého státu bude v nezměněných mezinárodně politických podmínkách zabezpečena na principu rozumné dostatečnosti, nikoli na jiných principech (např. miličním apod.). K uplatnění tohoto principu nás na jedné straně opravňuje proces uvolňování v mezinárodních vztazích v Evropě, na druhé straně pak nutí historické zkušenosti bývalé ČSFR a ekonomická situace nově se formujícího českého státu.

Nová VVS, vycházející z principu rozumné dostatečnosti v obraně státu, by ale měla být natolik pružná, aby umožňovala v případě potřeby plně pokrýt aktuální požadavky armády. Proto není žádoucí, aby se VVS dostala vlivem nekvalifikovaného zásahu do neřešitelné situace - obdobně jako soudy, prokuratura či policie ČR, které dnes zápasí s chronickým nedostatkem pracovníků. Na tomto místě je třeba si uvědomit, že do takové situace se může VVS dostat během jednoho dne, resp. jednoho chybného rozhodnutí, které by se napravovalo v dnešních podmínkách 15 až 20 let. A tak je třeba hledat při snižování stavů takové řešení, které by tomuto jevu předešlo. A to je nezanedbatelný faktor transformace VVS!

Provedené odhady vycházejí v řadě případů ze známých údajů, které byly publikovány v souvislosti s připravovanou transformací vojenského školství AČR. Dále pak se opírají o řadu zjednodušení, která nejsou v této etapě podstatná (např. zanedbání PGS a dálkového studia, přípravy civilních odborníků apod.). Veškeré úvahy vycházejí z předpokladu roční základní služby. V článku se řeší pouze jedna část VVS, a to vojenské školy. Pokusil jsem se celou řadu problémů zprůhlednit (např. definováním vojenského školství, stanovením norem pro nepedagogické pracovníky atd.). Neuvažuji ale o občanských zaměstnancích vojenské správy (resp. občanských zaměstnancích vojenských škol), kteří hrají nezanedbatelnou úlohu ve struktuře všech armád světa (zpravidla okolo 30 % celkového počtu příslušníků ozbrojených sil).

MOŽNÁ STRUKTURA VOJENSKÉ VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY

Nově koncipovaná VVS ČR musí být zcela svébytná. V praxi to mj. znamená, že se nemůžeme trvale spoléhat (nejen z ekonomických, ale i vojenskopolitických důvodů) na výraznou pomoc jiných států v přípravě vojenských odborníků. Tuto skutečnost si dnes mnozí politici i armádní funkcionáři neuvědomují a podléhají tak politickému romantismu. Ten by ve svých důsledcích mohl mít pro vznikající český stát dalekosáhlé následky.

I když je v článku řešena pouze jedna, zřejmě nejpravděpodobnější varianta (pro 65 000 osob), velmi jednoduše lze odvodit varianty další, protože je všude uplatněn poměrný (procentuální) princip. Snadno lze rovněž zjistit, že při prodloužení praporčické školy ze 6 měsíců na jeden rok vzroste počet studujících těchto škol na dvojnásobek (tj. zhruba o 850 osob), což představuje celkový nárůst studujících přibližně o 1/4. Obdobně lze zjistit nárůst studujících při zvýšení podílů důstojníků mezi vojáky z povolání. Z těchto a dalších pohledů se jeví uvažované procentuální složení armády jako přijatelné. Navíc se blíží evropskému standardu, kde funkce na úrovni našeho praporčického sboru hrají ve struktuře armády nezanedbatelnou úlohu.

V článku jsem se nezabýval ekonomickým zhodnocením návrhu, protože to překračuje jeho rámec. Na druhé straně je třeba říci, že některá navržená řešení budou v případě realizace vyžadovat detailní rozpracování (např. kapacitní možnosti současných center vojenského vzdělávání, dislokace nové soustavy škol, studijní obory, nestandardní vzdělávání atd.). Proto také má článek charakter studie.

Provedené odhady vcelku dobře korespondují s představami některých armádních funkcionářů. (Desetiprocentní chyba v odhadech představuje velmi dobrý standard). Na druhé straně je ale třeba říci, že se objevují i velmi nereálné pohledy na budoucí Armádu ČR (zejména na její strukturu), které ve svých důsledcích přinášejí i nereálné požadavky na VVS, jež by bylo nutné řešit specifickým způsobem. Pro nedostatek prostoru jsem se touto problematikou nezabýval.

Jsem přesvědčen, že uvedené údaje tvoří nejen solidní základ pro diskusi na dané téma, ale i východiska pro jeho uskutečnění. K tomu je třeba podotknout, že rozpracované řešení vychází především z definovaného cílového stavu, kterému odpovídá i struktura armády. Pokud dojde v těchto subjektech k odchylce, bude nutné navrhované řešení korigovat. Případné disproporce mezi potřebami a možnostmi armády lze řešit (kromě již dříve citovaných případů) zkracováním studia ve vojenských školách, prodloužením krátkodobých závazků k činné službě, intenzivnějším vysíláním příslušníků armády ke studiu v civilních a zahraničních školách, přehodnocením, resp. dalším snížením plánovaného vzdělání a plánovaných hodnot, ekonomickou motivací k prodloužení aktivní délky služby a konečně kombinováním studia v civilních a vojenských školách.

Julian L i d e r

(Pokračování 4.)

SOCIÁLNĚ-POLITICKÁ ANALÝZA VOJENSTVÍ

STRUKTURA

Jsou myslitelné dva druhy sociálně-politické analýzy vojenství, a to:

- v jednom je organizujícím pojmem válka,
- ve druhém je organizujícím pojmem vojenská síla.

Tento druh je lepší alternativou. Je nutno se zaměřit na funkce vojenské síly jako nástroje sociální skupiny.

Se zřetelem k míru se analýza musí zabývat politickými aktivitami, v nichž síla hraje význačnou úlohu, a se zřetelem k válčení se musí zabývat všemi druhy válek včetně všech variant vnitřních válek, ozbrojených intervencí a kombinovaných vnitřních/mezinárodních válek.

Západní sociologický výzkum se zabývá:

- vojenskou silou jako sociální institucí,
- vlivem vojenské síly na společnost.

V politicko-vojenské analýze existuje jasná tendence budovat teorii na základě velmi široce chápaných pojmů národní bezpečnosti a moci. Existuje tendence posuzovat účely, k nimž může být použito vojenské síly, jako rovnající se sledování všech vnějších zájmů státu, včetně nejen důležitých ekonomických zájmů, ale také všech zájmů ideologických a politických. Při tomto přístupu se předpokládá, že všechny základní hodnoty společnosti důležité pro národní bezpečnost musejí být chráněny vojenskou silou. Poslání vojenské síly se netýká pouze výlučně vojenského ohrožení, nýbrž také nevojenských ohrožení nebo problémů země. Tato ohrožení se týkají zájmů země a lze je posuzovat jako ohrožení národní bezpečnosti jako jsou akce cizích zemí omezující svobodu rozhodování vlády nebo samostatný vývoj země.

Avšak zároveň byly pojmem národní bezpečnosti a definice funkcí vojenské síly posuzovány příliš úzce se zřetelem k jejich vnitřnímu aspektu. Národní bezpečnost byla velmi často definována pouze ve vztahu k vnějším ohrožením. Dokonce i když byly vnitřní bezpečnostní problémy příležitostně uváděny, byly obvykle vysvětlovány jako zvenčí vytvářené problémy pro navenek orientovanou vojenskou politiku, například pro rozsah a účinnost navenek orientovaného politického úsilí. V důsledku toho není vnitřní funkce vojenské síly zařazena do pojmu a v analýzách a popisech vojenských činností je vnitřní funkce vždy oslabována nebo zcela ignorována.

Funkce vojenské síly jsou příliš úzce nazírány také v jiném smyslu: omezují se na použití vojenské síly jako nástroje státní politiky. Pouze malý počet prací zahrnuje funkce

revolučních armád a pokud se jimi zabývají, posuzují je jako přechodové instituce a jejich speciální rysy běžně neberou v úvahu.

Vojenská síla je považována za organizující pojem vojenské teorie proto, že má velký vliv jako nástroj politiky. Při takovém přístupu mohou být hlavními prvky sociálně-politické analýzy vojenství tyto:

- ①. Sociálně-politická povaha vojenské síly.
- ②. Použití vojenské síly ve válce.
- ③. Používání vojenské síly v míru.
- ④. Porovnávací analýza různých přístupů a názorů na určité problémy.

Při podrobnějším výkladu může být soubor problémů, které si zasluhují rozbor, tento:

1. Prvky všeobecné teorie

- a) Struktura analýzy.
- b) Místo sociálně-politické analýzy vojenství ve vojenské teorii jako celku.
- c) Její vztahy k jiným vědám: filozofii, sociologii, politologii, ekonomii atd.
- d) Metodologie.

2. Teorie vojenské síly:

- a) Ozbrojené síly: pojem, funkce v míru a za války.
- b) Ozbrojené síly a společnost: ozbrojené síly jako odraz společnosti, vliv ozbrojených sil na společnost, militarismus.
- c) Vojenská moc: pojem, funkce.
- d) Vzájemný vztah světových sil.
- e) Vojenské aliance.

3. Teorie války:

- a) Povaha války: její příčiny, sociální funkce, důsledky.
- b) Druhy válek, třídění válek.
- c) Válka a revoluce.
- d) Činitelé ovlivňující průběh a výsledek války.

4. Vojenská síla při podpoře mírové politiky:

- a) Přehled funkcí podporujících zahraniční politiku.
- b) Přehled funkcí vztahujících se k vnitřní politice.
- c) Ozbrojené síly a revoluce.
- d) Ozbrojené síly v rozvojových zemích.
- e) Vojenské převraty.
- f) Teorie prevence války: prevence určitých druhů válek, podmínky trvalého míru.

5. Porovnávací analýza.

- a) Filozofie, které jsou základem.
- b) Různé teorie vojenské síly.
- c) Různé teorie povahy války.

VYBRANÉ POJMY: VOJENSKÁ SÍLA

Všeobecné charakteristiky teorie

Teorie vojenské síly jako pojem zahrnující ozbrojené síly a vojenskou moc musí být posuzována a zakotvena v teorii společnosti, její struktuře, dynamice, fungování a zvláště v teorii státu: povaha státu jako sociální instituce, jeho struktura a jeho vnitřní i zahraniční politika.

To zahrnuje tři navzájem úzce související aspekty dané teorie:

a) Základní názory týkající se povahy vojenské síly jako nástroje sociální akce a jejího vlivu na sociální vývoj.

b) Návrh strukturálního vztahu mezi vojenskou silou a jinými prvky sociální struktury, zvláště jinými orgány státu.

c) Pojem funkcí vojenské síly při provádění vnitřní a zahraniční politiky v míru a za války. Hlavními tématy jsou metody pro splnění těchto funkcí, podmínky pro získání a udržení schopnosti plnit tyto funkce a, mezi jiným, struktura vojenské síly a její velikost i parametry.

Sociální funkce vojenské síly je prvotním prvkem celého pojmu: kdo (které sociální síly) vojenskou sílu používá a k jakým účelům. To, jak je tato funkce vysvětlována a hodnocena, zcela závisí na tom, co zde budeme nazývat ideologií: soustava myšlenek, které vysvětlují a hodnotí skutečnost a poskytují odpovídající směrnice pro jednání. **Ideologie zahrnuje:**

- Názory na povahu světa, společnosti a člověka.

- Soubor všeobecných hodnot, které jsou východiskem pro hodnocení sociálních jevů.

- Myšlenky týkající se podmínek pro realizaci těchto hodnot.

Programy činnosti jsou zde důsledkem.

Různé sociální skupiny mají odlišné ideologie, protože všechny ideologie jsou funkčně spojeny se zájmy a jednáním skupin. Pojmy vojenské síly proto musejí být různých druhů, neboť pramení z různých ideologií a jsou na nich závislé; je tomu tak pravděpodobně ve vyšší míře než u mnohých jiných pojmů sociálních institucí vzhledem k jejich výjimečně důležité úloze při řešení sociálních konfliktů. Jejich výklad a hodnocení jsou závislé na pohledu na společnost a na úlohu ozbrojených sil ve vývoji společnosti. Jinými slovy, pojem vojenské síly předkládaný určitou názorovou skupinou nebo doktrínou je závislý na potřebách určitých sociálních sil, které mají zájem o určitý výsledek analytických úvah.

➤ **Pojem ozbrojených sil, jejich různé funkce**

Různé verze pojmu ozbrojených sil (podobně jako jiných kategorií sociálních věd) vyjadřují různé filozofie společnosti a mohou být poznávány a hodnoceny pouze společně s těmito filozofiemi a jako jejich součást.

Státní aparát je posuzován jako představitel národa v boji za národní zájmy: navenek při obraně jeho bezpečnosti a blahobytu, uvnitř pro bezpečnost jednotlivých občanů a pro udržení pořádku. Ozbrojené síly se podílejí na plnění těchto funkcí.

Níže uvedené myšlenky mohou poskytovat základ pro teorii sociálních funkcí ozbrojených sil:

① Funkce armády jako nástroje státu závisí na identitě těch, které reprezentuje stát: většina národa, vládnoucí třída nebo vrstva, nebo jiná vládnoucí sociální skupina. Reprezentovat sociální skupinu znamená bojovat za její zájmy, které mohou nebo nemusí být totožné se zájmy společnosti jako celku.

② V tomto smyslu jsou funkce ozbrojených sil a jejich sociální úloha zakotveny ve struktuře společnosti, k jejímu sociálně-ekonomickému a politickému systému a v její vládnoucí síle.

③ Rozmanité sociálně-ekonomické systémy v současném světě, které jsou z jistého hlediska podobné a z jiných hledisek od sebe značně odlišné, mohou být rozděleny do dvou hlavních skupin:

- ▲ jedna je založena na soukromém vlastnictví výrobních prostředků a na převládajícím hospodářství volného trhu, v níž ovšem úloha státu postupně narůstá,

- ▲ druhá je založena na státním vlastnictví a na vysoce centralizovaném hospodářství.

Politické superstrukтуры obvykle odpovídají sociálně-ekonomickým systémům, a proto jim také odpovídají armády jako nástroje států. Základní rozdělení nevylučuje kombinované

systémy ani určité rozdíly mezi určitými instancemi vojenské síly v rámci téhož systému, které vyplývají, například, z odlišného kulturního dědictví anebo v neposlední řadě z velikosti a bohatství států. Podobně, vojenské síly v zemích patřících k různým systémům mohou být v určitých ohledech podobné.

④ I když není vždy možno rozlišovat mezi různými zájmy, které ozbrojené síly brání ve své globální funkci, jakož i svými určitými akcemi, je možno rozlišovat mezi těmi funkcemi, při nichž je prvotním účelem obrana vládnoucího sociálně-ekonomického a politického systému proti vnitřnímu nebo vnějšmu ohrožení, a těmi funkcemi, které zdůrazňují národní zájmy. Jinými slovy, je zřejmě vhodné rozlišovat mezi **národními** a **sociálními** funkcemi ozbrojených sil.

Národní funkce vykonávané v zájmu společnosti jako celku, mohou být rozděleny:

- na ty, které slouží nezávislosti a územním zájmům společnosti (integrita anebo expanze), a

- na ty, které jsou zaměřeny na rozvoj národa a národní integraci.

Ozbrojené síly také mohou podporovat národní ekonomické zájmy v zahraničí.

Sociální funkce vykonávané v zájmu sociální skupiny (třída, vrstva) jsou zaměřeny na zachování a posílení existujícího sociálně-ekonomického a politického systému, v němž je dotyčná skupina vládnoucí silou, a na podporu jejích zájmů vně státních hranic.

Oba druhy funkcí mají svoje vnitřní a vnější hlediska a některé z jejich konkrétních projevů mohou být uplatňovány na vlastním území, jakož i mimo ně. Oba druhy funkcí se do jisté míry prolínají:

- výkon určité národní (státní) funkce ozbrojenými silami má vždy vliv na existující sociálně-ekonomický a politický systém,

- na druhé straně, i když znamená boj za zájmy sociální skupiny, jejich funkce vždy ovlivňuje zájmy národa jako celku.

Čím více zájmy vládnoucí sociální skupiny souhlasí s národními zájmy, tím více se oba druhy funkcí překrývají.

Na mezinárodním poli stát organizoval sociální život na určitém území: zajišťoval fungování a rozvoj hospodářství, fungování norem každodenního života obyvatel a mezi jiným postupný rozvoj výchovy a zdravotnictví.

V konečné analýze byly obě funkce v zájmu vládnoucí třídy také (i když jen do jisté míry) národními funkcemi. Stát jako nástroj vládnoucí třídy v jistém rozsahu sloužil národu. Když byly zájmy třídy v rozporu se zájmy zbytku národa (častěji uvnitř státu než vně státu), třída prováděla protinárodní politiku. V souhrnu mohou být obě funkce znázorněny např. takto:

	VNITŘNÍ	VNĚJŠÍ
SOCIÁLNÍ	použití ozbrojených sil proti politickým protivníkům	použití ozbrojených sil pro podporu ideologických cílů
NÁRODNÍ	použití ozbrojených sil proti nezákonnosti	použití ozbrojených sil pro přežití nebo pro celistvost území

V naší době se prolínání národních a sociálních funkcí rozšířilo. Ozbrojené síly obou antagonistických sociálně-ekonomických systémů podporují v jiných zemích ty sociální síly, které mají stejnou ideologickou orientaci. To lze považovat za určitý druh internacionalizace sociální funkce ozbrojených sil jako obránce určitého sociálního systému. Soutěžení mezi dvěma antagonistickými systémy zároveň formou zápasu o rozšíření vnitřního řádu do jiných

zemí. Oba druhy těchto aktivit lze proto posuzovat jako určitý druh výkonu sociální funkce v mezinárodním měřítku. To představuje další vazbu mezi oběma funkcemi vojenské síly.

⇒ Vojenská moc

Zdá se, že skutečný pojem vojenské moci se objevil v souvislosti se snahou překročit tradiční pojem ozbrojených sil.

① Vojenská moc, mnohem více než ozbrojené síly, se týká vzájemného působení různých složek státní moci v současných mezinárodních vztazích. Vojenský potenciál - schopnost soustavně vyrábět moderní zbraně - se stal prostředkem zahraniční politiky, např. prostředkem vykonávání nátlaku na jiné země, prostředkem získávání vlivu atd.

② Míra, v níž může vojenská moc podporovat okamžitou a perspektivní politiku, je mnohem vyšší než tradiční úloha ozbrojených sil. Vojenská moc může podporovat politiku v každé dané oblasti, ať je jakkoli vzdálena, aniž by byly ozbrojené síly v této oblasti fyzicky přítomny.

③ Vojenská moc se stala nejdůležitější složkou světové rovnováhy moci. O rovnováze moci se soudí, že hraje primární úlohu při ovlivňování světových událostí. Zde porovnávací aspekt vojenské moci, lišící se od tradičního pojmu ozbrojených sil, se dostává do popředí a nabývá na významu.

④ Vnější funkce vojenské moci je považována za primární, ačkoli se zde neupustilo od pojmové priority vnitřní funkce, pokud jde o ozbrojené síly.

⑤ Jiný pojmový rozdíl souvisí se sociálními silami vlastníci vojenský nástroj. "Vojenská moc" se vztahuje pouze k vojenským prostředkům a možnostem státu, zatímco "ozbrojené síly" se vztahují k vojenskému nástroji širší třídy potenciálních držitelů, včetně povstalců, národně osvobodeneckých hnutí atd.

⑥ Rozdíl mezi výzkumem zabývajícím se vojenskou mocí a analýzou ozbrojených sil je ten, že při normálním používání je výzkum vojenské moci zaměřen na současnost, zatímco analýza ozbrojených sil je zaměřena na ozbrojené síly jako na instituci patřící ke všem sociálně-ekonomickým strukturám, s výjimkou primitivního společenství.

Zatímco v minulosti bylo zničení nepřátelských ozbrojených sil považováno za dostatečné pro dosažení vítězství, v hypotetické jaderné válce by správná a ekonomická střediska, včetně a především továrny na jaderné rakety, tj. jádra vojenského potenciálu státu, byly považovány za vojenské a strategické cíle téhož řádu jako ozbrojené síly. Je tomu tak proto, že vojenská moc nepřítele (tj. jeho schopnost vést válku) značně přesahuje velikost jeho současných ozbrojených sil. Analýzu pojmu vojenské moci je možno provádět z hlediska tří hlavních dvouznačností.

① **První dvouznačnost** je dvouznačnost vojenské moci jako korelativní hodnoty versus absolutní velikosti. Je to vyjádřeno v rozlišování mezi vojenskou mocí jako schopností jednat, aby bylo dosaženo určitých účinků vůči protistojící vojenské moci pro mobilizaci sil vítězství, a vojenskou mocí jako něčeho co vlastníme (souhrn všech sil, skutečné ozbrojené síly a vojenský potenciál).

② **Druhá dvouznačnost:** vojenská moc jako budoucí hodnota (buď srovnávací nebo absolutní), nebo potenciální schopnost, která může být pohnutkou v budoucí válce, může být postavena proti vojenské moci jako skutečná nynější hodnota buď porovnávací nebo absolutní. To je vyjádřeno v rozdílu analýz a výkladů: v prvním případě jde o zaměření na budoucí uplatňování vojenské moci a o způsoby její přípravy, zatímco ve druhém případě jde

o zaměření na současný konstantní vliv vojenské moci na současný mezinárodní vývoj a na optimální způsoby jeho uplatňování.

③ **U třetí dvouznačnosti** je vojenská moc jako rovnající se celkové moci státu posuzována odlišně od vojenské moci jako ozbrojených sil spolu s potenciálem potřebným k zásobování ozbrojených sil výzbrojí a vším potřebným pro jejich úspěšnou činnost, tj. spíše jako součástí státní moci.

ad 1) **Hlavní otázkou zřejmě je:** je porovnávací pouze porovnávací a absolutní pouze absolutní? Vojenská moc může být koncepčně přirovnávána k vojenské síle - k souboru činitelů kvantitativních a kvalitativních, které má stát (třída) a je schopen je používat - která by ji mohla změnit v absolutní hodnotu; nebo může být chápána jako porovnávací hodnota vyjadřující držení vojenské síly, avšak neidentické s vojenskou silou.

Vojenská moc jako vztah je ve skutečnosti vztahem dvou (nebo více) množství vojenské síly a dvou absolutních velikostí. Neexistuje bez dvou stran korelativní rovnice. Její zamýšlený, předpokládaný nebo očekávaný vliv je zamýšlenou, předpokládanou nebo očekávanou účinností použití vojenské síly.

Na druhé straně se můžeme tázat, zda může být vojenská síla uvažována odděleně od jejího vztahu s jinými množstvími vojenské síly. Hodnota vojenské síly nemůže být redukována na počet útvarů, letadel, lodí nebo raket, i když se vezmou v úvahu taková kvalitativní hlediska jako výcvik vojsk, jejich morálka atd. Každé měření hodnoty vojenské síly zahrnuje, explicitně nebo implicitně, hodnocení schopnosti používat sílu, tj. jednat, a to znamená porovnávání s protistojící silou, vztah k níž nám umožňuje hodnotit naši vlastní sílu.

I bez definovaného a identifikovaného protivníka musejí být její určité relativní hodnoty zařazeny do globálního hodnocení vojenské moci. Může to vyjadřovat schopnost vojenských prostředků působit proti protivníkovi, který má vojenskou sílu srovnatelnou s tou vojenskou silou, kterou hodnotíme. Zdá se proto, že jak pojem vojenské moci, který nelze chápat absolutně a který má smysl pouze ve vztahu k vojenské moci jiných (a pro zemi to znamená ve vztahu k určitým zemím), tak pojem vojenské moci jako souboru činitelů, potenciálů a jiných kvantitativních hodnot bez vztahu ke skutečnému nebo hypotetickému protivníkovi, jsou jednostranné. Pojem vojenské moci musí kombinovat oba aspekty.

ad 2) **Druhá dvouznačnost:** vojenská moc jako schopnost vést válku účinně versus vojenská moc jako trvalý nástroj mezinárodní politiky. Tyto dva zjevně odlišné přístupy se mohou k sobě vzájemně přiblížit, jelikož existuje možnost států vést válku buď obrannou nebo útočnou a existuje jejich zřejmá připravenost k tomu, která značně ovlivňuje politiku v míru. **Rozlišení však je důležité:** v pojmu, který uvádí vztah vojenské moci k válce, je hypotetická "spotřeba" schopnosti zaměřena na budoucnost; druhý pojem je zaměřen na současnou politiku. V obou případech je vojenská moc vysvětlována jako spočívající na souboru činitelů, které má stát (třída) k dispozici, a kombinována se schopností mobilizovat svoje potenciály a rozšiřovat velikost své skutečné moci, tj. jako absolutní kvalita. V obou případech její účinnost závisí na její porovnávací (korelativní) hodnotě.

ad 3) Zatímco jsou určité vojenské analýzy zaměřeny na vojenskou moc jako rovnající se moci státu a posuzovanou jako porovnávací pojem, některé práce zabývající se mezinárodními vztahy redukuji pojem vojenské moci na ozbrojené síly a na vojenský potenciál, které tvoří absolutní hodnoty. Avšak tyto odlišné výklady mohou různým výzkumným tématům a nikoli za odlišné pojmy vojenské moci.

⇒ Změnily se funkce vojenské síly?

Jedním z hlavních analytických problémů je problém týkající se radikálních změn funkcí vojenské síly, které nastaly v raketo-jaderném věku. Tyto změny se týkají relativní užitečnosti určitých funkcí a jejich místa v hierarchii funkcí.

Posoudit je nutno dvě otázky:

① Zda existuje posun od otevřeného (přímého) ke skrytému (nepřímému) používání ozbrojených sil?

② Zda existuje posun od obrany k odstrašování, nebo alespoň významná změna ve vztahu mezi nimi?

ad 1) Převládá názor, že takový posun skutečně nastal. Avšak ne všichni vědci souhlasí s tím, že by ve studiu vojenství měla být dáována přednost skrytému používání. Schopnost vést účinně boj je stále rozsáhle považována za předběžnou podmínku použití vojenské síly všeobecně, včetně odstrašování (když není vojenská síla schopna účinně působit ve válce, nemá žádnou odstrašovací hodnotu) a také pro skryté používání v míru. Vytváření bojeschopnosti je proto stále hlavním předmětem většiny vojenských studijních prací.

ad 2) Odstrašování je považováno za hlavní mírovou funkci na národní úrovni a vztah mezi obranou a odstrašováním je znovu předmětem výzkumu. **Je možno uvést dvě poznámky:**

● obrana vyjadřuje de facto všechny druhy vojenských akcí (nebo stručněji: bojeschopnost), včetně vojenské ofenzívy a agresivních politických akcí; odstrašování zahrnuje také donucování (nebo schopnost donucovat) a jiné formy skrytého nebo nepřímého používání vojenské síly;

● obrana a odstrašování mají různé hodnoty v různých druzích válek; například, vztah mezi odstrašováním a obranou je odlišný v totální válce a v místní konvenční válce.

1. Je odstrašování novou funkcí? Máme co činit s otázkou, která je základem nového východiska: je odstrašování (nebo prevence války) ve skutečnosti novou funkcí vojenské síly? V minulosti země, které nezamýšlely zahájit válku, vždy považovaly svoji vojenskou sílu za nástroj pro odstrašení možného protivníka. Budování ozbrojených sil schopných účinně bojovat bylo prohlášeno za prostředek pro zachování míru. Podle obecného názoru, si vis pacem para bellum (chceš-li mír, připravuj válku) nevylučuje politiku, který sice hlásá mírové úmysly, avšak ve skutečnosti připravuje útočnou válku.

V současné politice odstrašování je nové to, že nějaká strana může hrozit nejen tím, že porazí ozbrojené síly nepřítele, ale také tím, že zničí zemi nepřítele a může tvrdit, že žádná účinná obrana není možná. Tím se značně zvyšují možnosti předejít ničivé termojaderné válce a v tomto smyslu je odstrašování anebo prevence války mnohem účinnější a hodnotnější funkcí vojenské síly než kdykoli dříve. V tomto smyslu je odstrašování novou funkcí. Ve vztazích mezi stejně silnými protivníky může znamenat prevenci velké války a rovnat se obraně proti možné porážce bez boje. **Ve vztazích mezi nestejně silnými protivníky se může odstrašování používat k vojenskému vydírání, tj. k agresi bez boje.** V této souvislosti je paradoxní, že byla vytvořena nová možnost dosahování politických cílů nepřímým používáním vojenské síly.

2. Může odstrašování nahradit obranu? Odstrašování nenahrazuje obranu, a to z několika důvodů:

● Odstrašování může být účinné pouze ve vztahu k určitým druhům války a k určitým protivníkům, např. ve vztahu k totální válce mezi antagonistickými systémy.

● Odstrašování závisí na schopnosti vést boj. To vyžaduje disponovat vycvičenými, vyzbrojenými silami připravenými bojovat, tj. útočit na nepřátelské vojenské síly a bránit vlastní území.

● Obranyschopnost je relativně lépe měřitelná než bojeschopnost odstrašování a příslušné strategie a programy jsou věcí spekulace. Jsou značně závislé na obranyschopnosti nepřítele a jeho morálce a mohou být hodnoceny odlišně vedoucími činiteli a veřejností. Na prvý pohled se zdá, že takové srovnání nemá nic společného s problémem "odstrašování

nebo obrana", avšak ve skutečnosti dodává váhu schopnosti bojovat ("bránit") ve srovnání se záluďnější schopností odstrašovat.

● Politikové, vojenští vedoucí činitelé a badatelé nemají stejný názor na účinnost odstrašování v určitých konkrétních situacích a obdobích. Strategie pro prevenci budoucích válek může sotva spočívat na něčem jiném než na spekulacích.

● Zatímco odstrašování je základní politikou v míru (ačkoli za války může odstrašující síla také přecházet eskalaci války nebo donutit k jejímu ukončení), obrana působí pouze za války. Odstrašování a obrana jsou i nadále odlišnými funkcemi vojenské síly, zaměřenými na odlišné stavy společnosti - na mír a na válku.

3. Může obrana nahradit odstrašování? Názor, že bojeschopnost je jediným věrohodným odstrašujícím činitelem, musí být rovněž považován za extrém, který nutně neodpovídá všem okolnostem:

■ takové tvrzení se týká pouze totální termonukleární války ve válkách kromě totálních, které vznikly a zřejmě budou vznikat i nadále, není obranyschopnost žádnou zárukou proti vypuknutí nepřátelství;

■ dokonce v případě totální války budou zahajovány operace zaměřené na zničení nepřátelských sil a na aktivní obranu státního území proti útoku.

Připustíme-li, že totální válka je možná, pak musí úplná schopnost vést totální termojadernou válku, která by zároveň tvořila věrohodné odstrašování, zahrnovat:

a) schopnost odejmout nepříteli vyhlídky na územní zisky (odstrašování odejmutím zisků),

b) schopnost zničit nepřátelskou zemi (odstrašování odvetou),

c) schopnost předejít rozsáhlému vojenskému poškození země obránce (tj. značné oslabení věrohodnosti nepřátelských hrozeb, tj. pravděpodobnosti jejich uskutečnění).

Je možné, že schopnost bránit vlastní území značně oslabí tzv. odstrašující sílu protivníka. Avšak dosud žádná země nedosáhla tak úplné bojeschopnosti, aby mohla vést termojadernou válku.

4. Odstrašování nemůže nahradit obranu, ani obrana nemůže nahradit odstrašování. Mohou se pouze vzájemně doplňovat a tento komplementární vztah, který není ve vojenské teorii ničím pojmově novým, je různých druhů války různý a je různý také v různých druzích vedení války mezi různými protivníky. Proto nelze formulovat závěr, že došlo k velké a všeobecné pojmové změně ve funkcích vojenské síly související s válkou.

Je nutno dodat, že názory týkající se revolučně nového charakteru odstrašování nebo změny vztahu mezi odstrašováním a obranou se nevztahují k vnitřní funkci vojenské síly.

ANALÝZA UŽITEČNOSTI VOJENSKÉ SÍLY

Hodnocení úlohy vojenské síly ve zvláštních obdobích a situacích může být založeno na těchto premisách.

① Protože vojenská síla je nástrojem politiky, jsou účely jejího používání a účinnost jejího zasazení závislé na cílech politiky. Vnitřní a mezinárodní úloha a hodnota vojenské síly musí být proto různá ve státech (nebo koalici států) s odlišnými sociálně-ekonomickými a politickými systémy.

② Účinnost použití vojenské síly a zvláště její úlohy v mezinárodních vztazích závisí na tom, k čemu se jí používá: k válce, ke hrozbě válkou, k prevenci nepřátelské akce, k zajišťování určitých politických akcí, nebo k jiným účelům.

③ Protože vojenská síla je pouze jednou složkou ze souboru prostředků používaných vládou při provádění její zahraniční politiky, účinnost jejího použití závisí na vhodné kombinaci

všech těchto prostředků. Když je dána přednost nevojenskému řešení konfliktu, vojenská síla může zvyšovat účinnost ostatních nástrojů politiky. Účinnost kombinace je důležitá. V tomto rámci je používání vojenské síly závislé tak na vhodné vojenské strategii.

④ Úloha určitých složek vojenské moci (vojenského potenciálu a ozbrojených sil) a určitých částí ozbrojených sil (např. strategických jaderných sil nebo konvenčních sil, letectva, námořnictva nebo pozemního vojska) je odlišná v odlišných druzích konfliktu.

⑤ Je nutno rozlišovat mezi:

a) vlivem vojenské síly na současnou světovou situaci a na probíhající události - války, krize, konflikty, vnitřní třídní boj v určitých zemích a regionální a lokální rovnováhu sil,

b) trvalým vlivem vojenské síly na základní činitele, které mají dlouhodobý účinek na všeobecný průběh světového vývoje; tyto činitele zahrnují strukturu mezinárodního systému, soudržnost a volnost jednání proti sobě stojících táborů, směr vývoje v zemích třetího světa a dlouhodobou zahraniční a vojenskou politiku mocností.

V obou případech politický vliv vojenské síly jednoho státu (tábora) znamená vliv na rozhodování jiných. Přímou ovlivňuje rozhodování o konkrétní určité politice nebo o jednotlivých akcích. Nepřímou ovlivňuje obsah perspektivní světové politiky.

Pokud jde o použitelnost vojenské síly v naší době, je nutno rozlišovat dva problémy:

- podmínky pro účinné použití vojenské síly ve zvláštních situacích a
- činitele, které ovlivňují její globální úlohu - funkce a účinnost jejího vybudování - v současném světě.

Účinnost vojenské síly v různých válkách vedených na různých místech a za různých podmínek, v různých krizích, jednáních a jiných politicko-vojenských situacích musí přirozeně měnit.

Vojenské činitele ovlivňující účinnost vojenské síly jsou:

- absolutní velikost a jakost, vyjádřené bojovou mohutností ozbrojených sil, jsou hlavním činitelem,

- složení vojenské síly má velký význam, protože různé složky jsou určeny k plnění různých funkcí a jejich různé kombinace se mohou jevit jako více nebo méně účinné v různých situacích konfliktu,

- disponibilita ozbrojených sil v místě pravděpodobných konfliktů, protože na váhu padá jen ta síla, která je skutečně přítomna.

Při posuzování účinnosti vojenské síly nelze její parametry oddělovat od doktríny, v jejímž rámci se uskutečňuje plánování jejího použití. Stejně jako u všech lidských a sociálních aktivit závisí účinnost vojenské síly na místě, které zaujímá v politické a vojenské doktríně. Pouze vhodná metoda akce odpovídající možnostem situace umožňuje účinnou akci.

Politické pozadí zahrnuje politickou situaci ve světě, která může podporovat nebo ztěžovat použití vojenské síly a intervenci třetích stran. Stav světové orientace sil, stav aliancí a sociálně-politických hnutí, regionální a místní korelace politických a vojenských sil, domácí veřejné mínění a mnohé jiné činitele působící na nynější situaci značně ovlivňují průběh a výsledek každé vojenské akce.

Vliv světové rovnováhy moci může rozhodujícím způsobem ovlivňovat použitelnost vojenské síly v určitých konfliktech.

Studium vojenství musí brát v úvahu všechny problémy: místní, regionální a globální. Výsledek každého budoucího použití vojenské síly bude záviset na tak mnoha různých činitelích, že se zdá být obtížné předvídatelný.

Souhrnná teorie vojenského nástroje je stále předmětem vojenského bádání. Novými úkoly, které je nutno splnit jsou:

1. Rozlišit různé sociální úlohy stanovené pro vojenský nástroj v různých sociálně-ekonomických systémech a druzích států.

2. Sestavit třídění funkcí vojenské síly zařazením různých způsobů vnitřního, vnějšího a kombinovaného použití, a to v míru i za války.

3. Do teorie vojenského nástroje zařadit, kromě ozbrojených sil, také koncepci vojenského (nebo vojensko-ekonomického) potenciálu a koncepci schopnosti státní moci jako celku k plnění vojenských požadavků v míru i za války. Důsledkem toho by mohlo být jasné pojmové rozlišení mezi ozbrojenými silami a vojenskou mocí.

4. Integrovat vojenský nástroj v teorii a strategii s ostatními prostředky politiky do jediného dobře skloubeného systému.

VYBRANÉ POJMY: VÁLKA

⇒ Problémy spojené s pojmem války

Běžně přijímaný pojem válka obvykle zahrnuje dvě základní tvrzení:

* válka je organizovaný ozbrojený zápas (tj. vedený ozbrojenými jednotkami),

* válka je vedena s politickými cíli.

Válka může být definována jako pokračování politiky států nebo sociálních skupin kombinací vojenského násilí, nebo jako organizované ozbrojené násilí používané s politickými cíli.

Avšak každá stručná definice tohoto druhu (jestliže se nepoužívá nevojenský výzkum) může sloužit pouze jako východisko pro podrobnější logickou nebo empirickou analýzu. Logická analýza pojmu samotného a empirické studium mají spolu úzký vztah. Logický analýza je ve značném rozsahu založena na pozorování změn současných válek. Níže jsou uvedeny určité problémy související s pojmem války, které lze posuzovat jako součást oblasti vojenské teorie.

● Jedna skupina takových problémů se týká definice a podrobnějšího výkladu základní formule uvádějící pojem války. Nejdříve je nutno posoudit výklad dvou klíčových kategorií, politiky a války, a také jiné pojmy vztahující se k těmto základním kategoriím. Posudme, například, možnost odlišného výkladu pojmu politiky používaného ve válce, tj., politiky předcházející válce a realizované válkou. V určitých přístupech, v nichž politika znamená politiku mezi státy, je veškerý boj za národní osvobození a každá občanská válka vyloučena z účelu války. Přístup tohoto druhu často souvisí s podceňováním domácích podmínek zahraniční politiky, která zase značně omezuje rozsah politických cílů považovaných za řešení válkou. Naproti tomu, výklad politického obsahu války, který není bez vlivu na analýzu průběhu vedení války.

Podobně, odlišné výklady pojmu "organizované ozbrojené násilí" vedou k různým návrhům týkajících se účelu pojmu války, tj. třídy ozbrojených konfliktů definovaných jako války. Začlenění nebo vyloučení ozbrojených sil, které nejsou orgány státu, vytváří důležitý rozdíl. Například, začlenění nebo vyloučení partyzánských jednotek, které vedou nepravdivý boj proti uznané vládě zahrnuje rozdíly v účelu pojmu války jako nástroje analýzy.

Ve vztahu k oběma kategoriím zvýšená činnost vnitřních válek a národních osvobozeneců má za následek, že byl přijat širší výklad pojmu válka, což vede k tomu, že pojem se vztahuje k většímu počtu ozbrojených konfliktů ve srovnání s tradičním přístupem.

Potom vznikají problémy související s vnitřními vztahy v povaze války. Klíčovým vztahem je vztah mezi politikou a vedením války. Protože politika používá různých, nejen vojenských prostředků, ozbrojené násilí může být považováno za součást politiky a jejich vztah může být porovnáván se vztahem druhu (válka) a rodu (politika). Specifický rys války může spočívat v převládající úloze, kterou hraje organizované ozbrojené násilí mezi všemi nástroji politiky.

V analýzách spočívajících na nepřesných definicích války existují dvě léčky:

* jedna z nich, která konstatuje, že válka je pokračováním politiky pomocí prostředků ozbrojeného násilí, je nepřesná, protože naznačuje, že používá pouze prostředků vojenských,

* definice války jako pokračování politiky násilnými prostředky je nepřesná, protože není zaměřena na ozbrojené násilí (kromě něho může být v mírové politice používáno také násilí ve formě např. nátlaku); podrobná analýza vzájemného vztahu mezi vojenskými i nevojenskými prostředky ve válce může být hodnotná pro výklad povahy války i pro zkoumání jednotlivých instancí války.

● Druhá skupina problémů vztahujících se k pojmu války se týká vztahu války k jiným sociálním jevům a především k příčinám války. Jestliže je válka definována jako sociální aktivita k dosažení politických cílů vojenskými prostředky, lze souhlasit s tím, že příčiny války jsou obsaženy v pojmu, protože účely nějaké akce úzce souvisí s jejími příčinami.

Jiným problémem vnějších vztahů války je problém jejich důsledků, vlivu války na jiné druhy sociální činnosti během války a po ní. Dokonce je možno se pokusit vyslovit generalizace související s důsledkem války (nebo alespoň určitých druhů války) na sociální vývoj jako celek.

Mnohé z takových otázek mají přímý vliv na hodnocení jednotlivých případů ozbrojeného konfliktu: zda jsou tyto ozbrojené konflikty válkami, a jestliže ano, do kterého druhu války mohou být zařazeny, a jaké jsou jednotlivé rysy, jimiž se odlišují od jiných válek téhož druhu. Aby bylo možno nějaký ozbrojený konflikt kvalifikovat jako válku, musí odpovídat všeobecnému pojmu válka, který znamená sociální jednání uskutečňované s politickými cíli hlavně prostředky ozbrojeného násilí. Aby válka patřila k určitému typu, musí být vedena pro určitou skupinu sociálně-politických cílů určitými sociálními skupinami a obě tato kritéria musejí být charakteristická pro daný typ. Protože ozbrojený konflikt, o který jde, má také svoje specifické individuální rysy, je možno říci, že musí obsahovat rysy tří druhů:

- rysy společné všem válkám,
- rysy daného typu,
- rysy specifické pro určitý případ.

Při empirickém výzkumu bude hodnocení záviset na globálním přístupu k válce a na ideologii, která je základem tohoto hodnocení.

● Třetí skupina "pojmových" problémů se týká změn ve všech výše uvedených vnitřních a vnějších vztazích války způsobených sociálním vývojem, včetně ekonomického a technologického pokroku.

Předně existuje otázka: nastala změna ve třídě jevu popisovaného jako válka? Jestliže ano, jaká změna? Změnil vnitřní vztah války, například, instrumentalitu války při dosahování politických cílů, a jestliže ano, tedy jak?

Můžeme činit nějaké generalizace týkající se proměnlivosti hlavních prvků pojmu válka (kategorie politiky nebo války) a mechanismu jejich vzájemného působení? Které rysy podléhají rychlejší změně: politické cíle válek typických pro danou epochu, nebo vojenské metody pro jejich dosahování? Jsou rozdílné v různých epochách, v různých společnostech a u různých druhů války?

Za druhé, je možno zkoumat, zda nastaly změny ve vlivu jiných sociálních aktivit na vypuknutí války a na její průběh a ve vlivu války na jiné aktivity, jakož i na vývoj společnosti jako celku, a jestliže ano, jaké změny?

Konečně, nehledě na otázky, jak takové empirické změny ovlivňují náš výklad povahy války, lze se tázat, jak ovlivňují aplikaci pojmu válka na studium jednotlivých případů války.

Skutečnost, že rozličné zájmy podněcují k vytváření operačních definic války, nesmí být v této souvislosti zanedbávána. Je zřejmé, že válka jako předmět studia může být nazírána

z různých hledisek, při nichž se k identifikaci války používá různých kritérií (tj. když jsou různé rysy posuzovány jako nezbytné pro označení ozbrojeného konfliktu jako válka), jako:

- formální status jedné nebo všech zúčastněných skupin (co může vést k výše uvedenému vyloučení občanských válek, národně-osvobozeneckých válek apod. z analýzy),
- rozsah, trvání a soustavnost používání síly (co může vyloučit menší války),
- minimální rozměr a organizace vojenské síly podléhající se na konfliktu (co může vyloučit, např., partyzánské války),
- počet ztrát.

Soubor problémů, které mohou být studovány v souvislosti s pojmem válka, zahrnuje nejdůležitější vnitřní a vnější vazby a vztahy války a jejich změny způsobené změnami v sociálním životě. Jsou empirické, a proto mohou vést ke generalizacím ovlivňujícím výklad pojmu válka. Různé směry myšlení různě vykládají klíčové pojmy v obou druzích vztahů i vztahy samotné. Rozbor těchto problémů může podstatně přispět k lepšímu porozumění povahy války.

Přeložil a upravil pro tisk
Ing. Josef Nastoupil

John A. Warden

PLÁNOVÁNÍ LETECKÝCH OPERACÍ

V několika příštích číslech redakce časopisu uveřejní na pokračování zkrácený a redakčně upravený překlad knihy plukovníka letectva Spojených států amerických Johna A. Wardena **The Air Campaign, Planning for Combat**. Plukovník Warden (266 bojových letů, nalétáno 3000 letových hodin) tuto knihu napsal během svého studia na National War College.

Redakce upozorňuje čtenáře, že kniha plukovníka Wardena není určena jen pro důstojníky letectva, nýbrž pro všechny důstojníky, kteří považují za potřebné si rozšířit svůj obzor ve všeobecných otázkách operačního umění.

V krátké historii války ve vzduchu žádný stát, který měl převahu leteckých sil, neprohrál válku působením nepřátelských zbraní. Letecká převaha sama o sobě nezaručuje vítězství. Tato kniha, která je jedním z prvních rozborů umění plánovat leteckou dimenzi války, zkoumá složité vazby mezi leteckou převahou a vítězstvím ve válce.

Ve své knize "Plánování leteckých operací" se plukovník John A. Warden zabývá použitím letectva na operačním stupni na válčišti. Nejnaléhavějším úkolem velitele na válčišti, jak tvrdí autor, je převést cíle války vedené státem na taktické plány pro operační stupně. Podává svůj

předmět s uváděním zajímavých historických příkladů a zdůrazňuje, že zvládnutí strategie na operačním stupni může být klíčem k vítězství v budoucích válkách. Plukovník Warden ukazuje, jak účinněji používat leteckých sil (hromadným použitím, soustředěním a ekonomii sil), protože - jak varuje, USA již nestojí v čele, pokud jde o počet personálu, výrobní kapacitu a technologii.

Řečeno jednoduše, aby letectvo, které má nižší počty, zvítězilo, musí bojovat lépe a chytřejší. Tato kniha umožňuje operačním důstojníkům a velitelům (plánovačům) lépe pochopit, jak používat leteckou sílu v budoucích leteckých operacích proti rozmanitým nepřátelským možnostem. Čtenář uvidí, že klasické principy války platí také pro vzdušný boj. Jedním z důležitých přínosů autora je, že ukazuje porozumění pro ty, jejichž obtížnou odpovědností může jednoho dne být plánovat a provádět vítězné letecké operace.

**gen. por. letectva Bradley C. Hosmer,
President National Defense University**

PŘEDMLUVA

Kniha **Plánování leteckých operací** je pokusem ovládnout velmi složitou filozofii a teorii, které souvisejí s leteckou válkou na operačním stupni. Tato kniha je určena pro důstojníky zbraní všech druhů ozbrojených sil, kteří mohou být zařazeni do štábu operačního stupně. Určena je zvláště pro důstojníka letectva, který chce přemýšlet o leteckých operacích dříve, než bude ustanoven na velitelskou nebo štábní funkci. Kniha se zabývá tím, jak a proč je možno používat letectva k dosažení vojenských cílů nezbytných pro vítězství ve válce.

Stejně důležité je také to, čím tato kniha **není**.

Tato kniha se nezabývá taktikou a nepopisuje, jak se bombarduje cíl. Kniha není technická a nepopisuje specifické zbraňové systémy. Nezabývá se určitým druhem letectva, a proto se nevěnuje přímo různým diskusím a doktrínám, které jsou běžné u mnohých leteckých sil. Podobně se vyhýbá používání pojmů, které přišly nedávno do módy a jsou stále ještě příliš tajemné, aby mohly být rozsáhle pochopeny nebo používány.

Proto se používá starších slov jako "fronta" namísto specifických slov jako "přední okraj vojsk". Mým názorem je, že obecnější pojmy lépe odpovídají představě potřebné pro koncepční rozbor na operačním stupni.

Dvěma dalšími oblastmi, jimiž se kniha nezabývá, jsou využívání kosmického prostoru a používání jaderných zbraní.

Pokud jde o použití jaderných zbraní, existuje buď názor, že jejich použití nemůže být v souladu s jakýmkoli racionálním názorem na válku, nebo názor, že jaderné zbraně jsou v určitých případech použitelné v souhlase s tradičními idejemi. Kosmické operace jsem nerozebíral proto, že velitel na operačním stupni v současnosti přímo nedisponuje kosmickými prostředky. V blízké budoucnosti člověk jistě vstoupí do slunečního systému. Jestliže se tam válka rozšíří s ním, principy se podstatně nezmění, ačkoli pojmy hloubky a času budou mnohem důležitější než kdykoli dříve.

Všechny technologie se mění velkou rychlostí; proto každá kniha o válce ve vzduchu, která se bude do hloubky zabývat určitými technologiemi, velmi rychle zastarává. Jsem přesvědčen, že velitelé na operačním stupni musejí především zvládnout zvládnout základní filozofii a zásady vedení války. Teprve potom mohou do své služby postavit současné nebo nové technologie. Budou-li se snažit tento proces obrátit, nebudou schopni stanovit způsob jednání a budou zmlátáni nadzdařbůh každou změnou v bouřlivém technickém vývoji.

Na konci osmdesátých let se objevily vzrušující možnosti zbraní využívajících usměrněné energie a balistických raket krátkého až středního doletu s konvenční municí. Jeden druh těchto zbraní anebo oba druhy - nebo něco, o čem se nám dosud ani nezdálo - se mohou stát velmi důležitými, a to jen proto, že umožňují vyšší soustředění síly anebo zvýšenou

mobilitu. Účinné použití bude záviset na zasazení nových systémů v souhlase s principy uvedenými v této knize.

Čtenář také zjistí, že tato kniha obsahuje málo údajů o letectvu umístěném na letadlových lodích. Upuštění od tohoto rozboru neznamená nikterak podceňování letectva umístěného na letadlových lodích; ve všech velkých válkách vedených Spojenými státy americkými byly letadlové lodi nezbytnou součástí ofenzivních prostředků potřebných k dosažení vítězství ve válce. Avšak protože tato kniha má být vodítkem pro použití letectva a nikoli historií letectva, jsou příklady týkající se letectva umístěného na souši dostatečné pro ilustraci mých poznatků.

Teorie na operačním stupni musí být tatáž, bez ohledu na místo, z něhož letadlo nebo raketa vzlétne.

Jak se prodlužuje doba od poslední války, vojenské instituce mají tendenci zaměřovat se stále více na budoucí strategie a na strukturu sil potřebných k zabezpečení těchto strategií. Takové zaměření je nezbytné, avšak plány pro vedení budoucí války s budoucí strukturou vojsk nesmějí být zaměňovány s plány pro vedení války, která může začít zítra. Síly, které mají nyní státy k dispozici, budou nezbytné pro použití v pozdější válce, i když operační plány pro dlouhé války mohou brát v úvahu novou techniku, která může být vyráběna během trvání války.

V podstatě se však teorie operační úrovně nezabývá vývojem budoucí struktury sil: v zásadě se zabývá používáním toho, co je k dispozici.

Kniha Plánování leteckých operací je, jednoduše řečeno, filozofickým a teoretickým rámcem pro sestavení koncepce, pro plánování a pro provedení letecké operace. V rozsahu, v jakém nepomůže plánovačům při uspořádání jejich myšlenek - dříve než se ocitnou v zápalu bitvy - splní svůj účel.

ÚVOD

Napsal Charles L. Donnelly, Jr

Tato kniha je počátkem něčeho velmi důležitého: spojuje historickou zkušenost do jasného, přehledného souboru závěrů a zásad pro použití letectva k dosažení strategických cílů ve válce. Tato kniha je výjimečná, protože je první knihou, která podrobně popisuje oblast mezi volbou národních cílů a taktickým provedením na bojové úrovni pluku (wing) a peruti (squadron).

Kniha tohoto druhu byla potřebná již dlouho.

Staletí pozemních válek uplynula, než autoři jako Sun-Tsu úspěšně čtenářům přiblížili podstatu úspěchu ve válce. Jsme šťastni, že pouze několik desetiletí poté, co byla letadla poprvé použita v boji, máme soustavnou syntézu historické zkušenosti, která jednak odpovídá historii, jednak je užitečným návodem pro budoucí použití letectva.

Plukovník J. A. Warden nepíše o taktice anebo specifických zbraních, ani se neváže na určitou válku. Sděluje nám však, jak neúčinněji používat letecké síly. Je to kniha o umění - o operačním umění -, jak by je měl uplatňovat letecký velitel, a uvádí je do přímé souvislosti s trvalými principy války.

Princip války, které výmluvně rozebral Carl von Clausewitz ve své slavné knize *O válce*, jsou stejné pro pozemní vojsko i pro letectvo. Proč tedy potřebuje letectvo speciální rozbor? Po přečtení knihy Plánování leteckých operací se přesvědčíme, že rychlost a dosah letectva vytváří zvláštní problémy a poskytuje zvláštní výhody, které souvisejí s principy hromadného použití a soustředění a jejich důsledkem, ekonomii sil. Kniha plukovníka Wardena poskytuje výstižný rozbor takových důležitých problémů, jako je volba zaměření na útok nebo na obranu ze strany velitele, požadavek letecké převahy, vliv pozemní obrany a nová složitá myšlenka leteckých záloh.

Kniha Plánování leteckých operací jasně ukazuje, že letecký velitel bude často musit volit

mezi útokem a obranou. Letectvo v obraně stojí před větším nebezpečím pro sebe samotné i pro celé válečné úsilí než letectvo v útoku. Zvláštním rysem celého tohoto rozboru "útok versus obrana" je výčet nejlepších možností volby ve všech válečných situacích, v nichž se velitelé mohou ocitnout: síly slabší, síly mající převahu, guerrilla, válka na válčišti a dokonce nebezpečí rozsáhlého nepřátelského pozemního průlomu. Je uvedena také odpověď na otázku, zda je lepší letecká stíhací obrana při rozšíření na obranu rozlehlých prostorů než když je soustředěna s ponecháním některých prostorů se slabší obranou.

Ať se zvolí útok nebo obrana, letecká operace nemůže mít úspěch, není-li dosaženo letecké převahy.

Leteckou převahu důsledně považujeme za svou prioritu číslo jedna. Zatímco se toto zdá být logické pro letce, kteří s letectvem žijí, je někdy obtížné přesvědčit jiné o této základní zásadě. Tato kniha přináší přesvědčivý argument o potřebě letecké převahy. Přináší také vyvážený rozbor jiných úloh letectva při podpoře vševojskového velitele, včetně překonání nepřátelské pozemní nebo letecké protivzdušné obrany.

Nepřátelská pozemní protivzdušná obrana tvoří cíle, které budou ničeny v časech a na místech, které sami zvolíme. Každý systém pozemní protivzdušné obrany má zranitelná místa, která snižují jeho sílu. Například, nikdy není stejně silná v celé své délce a šířce, má křídla, ve srovnání s letectvem je nepohyblivá a normálně je orientovaná proti určitému ohrožení. Těchto zranitelností je možné v dobře plánované letecké operaci využít. A protože tyto zranitelnosti nejsou technologické, nýbrž jsou vlastností samotného pojmu, pozemní systém nikdy nebude schopen sám odolat nepředvídatelnému úderu a síle soustředěných leteckých útoků.

Jedním ze způsobů jak zvýšit soustředění leteckých útoků proti soustavě cílů je ponechat určitou leteckou sílu, aby čelila neočekávanému - buď příznivému nebo zhoubnému. Chyby dělají obě válčící strany a zálohy letecké síly umožňují využívat chyb nepřítele, nebo mohou být zasazeny do průlomu proti nepřátelskému pokusu o využití našich chyb. Tato koncepce letecké zálohy charakterizuje tuto promyšlenou knihu o operačním umění letectva, podávající čtenáři ucelenou metodu pro plánování leteckých operací proti velmi rozmanitým možnostem nepřítele.

Po přečtení této knihy čtenář pochopí, že plánování letecké operace je uměním, protože základní rozhodnutí, na jejichž základě bude mít letecká operace úspěch nebo neúspěch, jsou závislá na logickém myšlení "lidského počítače". Podrobné metody a pravděpodobnosti operačního výzkumu jsou nezbytnými vstupy do našeho plánovacího procesu. Avšak plk. Warden vás navrátí zpět a obnoví vaši víru v základní logické nástroje, které mohou být aplikovány především obratnými letci, spolu se složitou matematikou plnící svou vlastní úlohu odůvodnění a otevření.

LETECKÁ OPERACE VŠEOBECNĚ

Uvažovat o válce a o tom, jak v ní bojovat, je nesmírně obtížnou záležitostí, protože válka je nejsložitější ze všech lidských počinání. Protože je tak složitá, musí být rozdělena na části, které je možné vyšetřovat, zkoumat a používat. Je jasné, že válku je možné rozdělovat mnoha způsoby.

Války jsou velké a malé, omezené a neomezené, jaderné nebo nejaderné, geograficky místní nebo světové. I když jsou tyto způsoby dělení užitečné, neposkytují příliš dobrý základ pro plánování anebo řízení operací, protože jsou ještě příliš široké. Z tohoto hlediska je užitečnější dělit válku na části, které mají vztah ke klesajícím úrovním odpovědnosti.

◆ Úrovně války

Čtyři úrovně války zde vysvětlované jsou: úroveň velké strategie, strategická úroveň, operační úroveň a taktická úroveň.

● **Úroveň velké strategie** je místo, kde se přijímají základní rozhodnutí, která však mají největší důsledky. Zde stát určuje, zda se zúčastní války, kdo budou jeho spojenci a nepřátelé a jaký má být podle jeho přání mír, který bude následovat po válce. Ve druhé světové válce byli prezident Franklin D. Roosevelt, britský předseda vlády Winston S. Churchill a sovětský předseda vlády Josef Stalin představiteli velké strategie, která do značné míry určovala vojenskou strategii států válčících proti německo-italsko-japonské "ose".

● **Strategická úroveň** války se týká celkového vedení války, přibližné velikosti sil, které budou dány k dispozici, a velikostí úsilí na různých válčících. Pro ilustraci, ve druhé světové válce bylo rozhodnutí položit důraz na Evropu, nikoli na Pacifik, rozhodnutím strategickým. Podobně, rozhodnutí, že Německo by mělo být poraženo invazí po souši, nikoli bloádou nebo leteckým útokem, bylo strategické. Generál George C. Marshall, náčelník štábu armády Spojených států, a britský polní maršál Sir Alan Francis Brooke byli hlavními architekty americké a britské strategie v tomto konfliktu. Dvacet let později, rozhodnutí omezit počty mužů a letadel, které byly k dispozici pro použití ve Vietnamu, bylo strategickým rozhodnutím, stejně jako rozhodnutí omezit letecké operace nad severním Vietnamem.

● **Operační úroveň** války je nejnižší nižší úroveň pod strategickou. Týká se především toho, jak dosáhnout strategické cíle války přidělenými silami. Je to úroveň, na níž se sestavují plány pro skutečné použití pozemních, námořních a leteckých sil, a úroveň, na níž se tyto síly používají v průběhu tažení. Všeobecně, velitel na válčící se zabývá operacemi, na rozdíl od strategie. V tomto smyslu byli generál D. Eisenhower, generál Douglas MacArthur a admirál Chester W. Nimitz veliteli na operační úrovni (ačkoli důsledky strategie a velké strategie zajiště existovaly v jimi sestavených plánech a v jimi vedených operacích).

● **Taktická úroveň** je nejnižší úroveň války. Tato úroveň je tam, kde se proti sobě stojící síly fyzicky střetávají, kde jsou cíle zcela jednoznačné - jako zmocnit se určitého pahorku rotou, střetnout se s nepřátelskou lodí a potopit ji, nebo vybojovat vzdušný boj proti nepřátelskému stíhacímu letounu. Slovo "jednoznačný" je důležité, protože mužům odpovědným za plánování a provádění taktických pohybů nadřazený obvykle přesně řekne, jaké jednání se od nich očekává. Toto rozhodování zhora vůbec neznamená, že taktické rozkazy je možné provádět bez velkého mentálního úsilí; znamená, že mentální úsilí může být zaměřeno na rozumně určený cíl, a to na rozdíl od velmi složitých cílů, které je nutné volit a přidělovat na operační a strategické úrovni.

Mnoho knih bylo napsáno o strategické úrovni války; jednou z nejslavnějších a nejužitečnějších je kniha "O válce", kterou před jedno a půl stoletím napsal pruský strateg Carl von Clausewitz. Podobně je k dispozici mnoho knih o taktické úrovni; ve skutečnosti se většina válečných knih týká této úrovně. Například, většina děl o ponorkové válce, nebo vzdušném boji, námořních střetnutích a útocích pěchoty se týká taktiky muže proti muži.

Překvapuje - anebo také nepřekvapuje - že v období ihned po druhé světové válce nebylo napsáno téměř nic, co by se zabývalo teorií a praxí na operační úrovni, zvláště v oboru letecké války.

Jakými důvody lze vysvětlit, že neexistují díla o umění potřebném na operační úrovni?

Předně, je to obtížné přístupná oblast. Je možno mluvit o strategii s rozmáchlými gesty na mapě světa a taktika je něco, s čím mají mnozí přímou zkušenost buď z války nebo z výcviku.

Za druhé, po druhé světové válce jaderné zbraně vytvořily určitý pocit, že početné armády, flotily a letecké síly jsou zastaralé. Téměř současné odmítnutí historie (zvláště ve Spojených státech amerických), když jediný pohled vojáka v míru na válku dále odsunul operační úroveň války do kategorie tajemství. Když poslední z důstojníků, kteří měli zkušenosti z vysokých

velitelských nebo štábních funkcí, odešli z aktivní služby, veškeré obtížně nabyté poznatky byly ztraceny.

◆ Neexistuje soustavná operační doktrína

Ačkoli stojí ve stínu, zůstává operační myšlení důležité a jeho správné chápání má i nadále velký význam. Mnohé z našich současných problémů týkajících se použití různých druhů ozbrojených sil vyplývají z nedostatku soustavné doktríny pro jejich jednotlivé i společné použití v operaci pro zajištění určitého strategického cíle. Tato kniha je pokusem o vyplnění této mezery a o poskytnutí rámce pro plánování a provádění leteckých operací.

Podle názoru, že historie je jedinou laboratoří, kterou v míru máme pro sestavování a ověřování teorií války, tato kniha rozsáhle těží z posledního půlstoletí leteckých válek. Využívá zkušeností vítězů i poražených - často je lepším poučením to, které bylo získáno po porážce. Kniha se snaží "destilovat" poučení, která lze získat z mnoha operací a mnoha kultur. Nenavrhuje, aby byla určitá metoda opakována v budoucnosti, i když se některé opakovat mohou, a to vzhledem k naší krátké paměti. Je známo, že něco, co bylo vyřešeno v minulosti, může velitel nebo plánovači poskytnout myšlenku anebo důvěru, aby se pokusil o podobný přístup. Ke kolika vítězstvím - a porážkám - došlo, protože velitel studoval dvojité obchvat Hanibalův v bitvě u Cannae?

Zaměříme se na použití letectva na operační úrovni na válčišti. V závislosti na cílech války se válčiště může rozkládat od fronty až do nitra nepřátelské země, jako tomu bylo u západních spojenců po invazi do Normandie ve druhé světové válce. Naopak, válčiště může být relativně izolovaným prostorem, jako tomu bylo v pouštní válce mezi Británií a "osou" v severní Africe před listopadem 1942.

V prvním případě "strategické" letecké útoky na nepřátelské území ovlivňovaly operace na celém válčišti a byly velmi důležité pro operačního velitele. Na druhé straně, na omezeném a izolovaném válčišti v severní Africe měly "strategické" útoky na německý průmysl malý přímý místní vliv a nebyly příliš důležité pro operačního velitele na obou stranách.

◆ V západní Evropě téměř splývaly dvě úrovně

V západní Evropě strategická a operační úroveň spolu téměř splývaly. Cílem velké strategie byla bezpodmínečná kapitulace Německa a vojenská strategie zvolená pro dosažení tohoto cíle spočívala v pozemním proniknutí do nepřátelského státu a v jeho okupaci. Při této strategii:

Operační velitel, generál Dwight D. Eisenhower, nemohl vytvořit předmostí v Normandii a čekat, až Němci vykrvácí ve snaze toto předmostí zlikvidovat. Naopak, musel postupovat kupředu. Nutné musel používat všech disponibilních prostředků ke snížení německé schopnosti klást odpor. Letecké útoky na továrny na benzín, dopravní sítě a elektrárny stovky mil za frontou, ačkoli nepodléhaly jeho velení, a to z mnoha důvodů, měly pro eventuelní úspěch přinejmenším stejný význam jako pohyb armád po zemi.

Mohlo by nás snadno zmást to, že letecké útoky na nepřátelské území jsou nazývány "strategickými", jako kdyby se řídily podle svého zvláštního plánu nesouvisejícího s ostatní válkou.

Za druhé světové války spojenecké "strategické" bombardování vyčerpávalo síly německého letectva a nutilo je soustředit se na obranu státního území. Proto byla obloha nad Normandií během spojenecké invaze v červnu 1944 téměř bez německých letounů a německé pozemní vojsko mělo obrovské potíže při přesunech vojsk k frontě, protože spojenecké letectvo každý pohyb za dne prakticky znemožnilo.

Není pochyb o tom, že němečtí operační velitelé by si nepřáli nic více, než aby spojenecké letectvo zoufale bojovalo nad Británií proti německému "strategickému" bombardování.

Klíčovým bodem v tomto příkladu je, že strategická úroveň a operační úroveň spolu splývaly. Operace od nejnižší po nejvyšší úroveň tvoří kontinuum a nic by nám nepomohlo jejich oddělování takovým způsobem, že bychom ztratili ze zřetelů jejich vzájemné vztahy.

Na druhé straně, v severní Africe vzhledem k omezeným počtům vojáků a materiálu a vzhledem ke všeobecné situaci (vichystická Francie nominálně ovládala a tím chránila týl "osy") byla koncepce spojeneckých operací relativně jednoduchá, přinejmenším až do vstupu Američanů na válečné v listopadu roku 1942. Obě strany se snažily zničit pozemní síly; většinou mohly působit pouze proti cílům velmi blízko od předního okraje. (Výjimkou bylo britské působení proti námořní dopravě "osy" ve Středozemním moři.) Pro velitele pozemních vojsk měly letecké útoky na Německo nebo Británii malý přímý vliv, protože bylo nepravděpodobné, že tyto letecké útoky by měly včasné přímé důsledky pro jejich operace. Proto se velitelé v severní Africe, na rozdíl od generála Eisenhowera nebo německého polního maršálka Karla von Rundstedta v Normandii, nemuseli zabývat "strategickými" leteckými operacemi.

Velitel na válečném musel posoudit všechny druhy operací, které mohou mít vliv na tažení. Když je vůle nepřátelského lidu zranitelná, velitel na válečném si může přát soustředit úsilí proti tomuto cíli. Když je nepřítel závislý na zásobování zvenčí, pak může být klíčem k úspěchu nějaký bod v zásobovacím řetězci. Když je nepřítel závislý na naftě, pak může být nejúčinnějším opatřením zničení naftových zásobovacích sítí. Avšak ve většině případů, zvláště proti moderní, vysoce pružné průmyslové mocnosti, může existovat více klíčových míst; proto může být nutné útočit na mnoho cílů - avšak na cíle pečlivě zvolené, aby bylo ovlivněno těžiště protivníka.

◆ "Těžiště" je užitečné při plánování

Pojem "těžiště" je velmi užitečný při plánování válečných operací, protože popisuje místo, kde je nepřítel nejzranitelnější, a místo, kde bude útok mít největší vyhlídky na to, že bude rozhodující. Tento pojem je vypůjčen z mechaniky, kde udává bod, proti němuž jistá úroveň úsilí, např. tlaku, dosáhne více, než by stejná úroveň úsilí vykonala, kdyby působila jinde. Clausewitz nazýval těžiště "středem veškeré síly a pohybu".

Každá úroveň války má jedno nebo několik těžišť. Jestliže existuje několik těžišť, musí síla působit na všechna tato těžiště, má-li být objekt uveden do pohybu. Pravděpodobně nejdůležitější odpovědností velitele je správně zjistit a patřičně zasáhnout všechna těžiště nepřítel. V některých případech velitel musí rozpoznat určitá dosažitelná těžiště, jestliže nemá prostředky ani oprávnění působit proti základním těžištům. V každém případě, operace na válečném musejí být plánovány, koordinovány a prováděny se zámyslem porazit nepřítel rozhodujícími údery.

Velitel na válečném bude normálně mít ke své dispozici letecké, námořní a pozemní síly. Po zjištění nepřátelského těžiště musí velitel na válečném rozhodnout, jaké síly nebo jakou kombinaci disponibilních sil použije. Jestliže rozhodne, že použije více než jeden druh sil, musí stanovit úkoly pro každou zúčastněnou sílu. V tomto procesu musí jasně uvažovat. Musí se vyhnout přijetí "mechanického" rozhodnutí, podle něhož by se všechny jeho disponibilní druhy ozbrojených sil zúčastnily stejně (nebo tak, jak si je možno představit), podle něhož má jeden druh ozbrojených sil a priori přednost a musí být ostatními podporován, podle něhož se všechny druhy ozbrojených sil musejí zabývat stejným posláním ve stejné době, nebo že je nutné na nějakou nepřátelskou akci odpovědět stejně.

Namísto toho musí pochopit, že povaha a cíl války, jakož i povaha nepřítel samy budou naznačovat síly potřebné pro dosažení úspěchu. Při některých příležitostech bude postačovat jeden druh ozbrojených sil, zatímco jindy bude nutno použít všech tří druhů ozbrojených sil

v nějaké z mnoha možných kombinací. Někdy bude určitý druh ozbrojených sil jediným schopným splnit úkol, který normálně přísluší jinému druhu. Avšak nyní uvedeme tuto myšlenku posouzením dvou příkladů oddělených od sebe dvěma tisíciletími, což potvrzuje teoretickou správnost této myšlenky.

Když se Alexander Veliký nalodil ke svému tažení proti Persii, úspěch jeho operace závisel na zajištění ovládnutí Středozemního moře. Normálně by se k tomuto úkolu přidělily námořní síly. Ale Alexandrova flotila byla příliš slabá na to, aby překonala perskou flotilu, a neměla žádnou vyhlídku na značné posílení. Alexander zjistil, že těžiště perské flotily byly její pobřežní základny. Po zjištění těžiště byl plán jeho tažení jasný: před vpádem do Persie použít svoje pozemní vojsko ke zmocnění se perských základen na středomořském pobřeží. Alexander plán realizoval a zničil perskou námořní moc, aniž by zvítězil v jediné námořní bitvě.

Více méně pravý opak nastal v šestnáctém a sedmnáctém století, když Španělsko a Anglie spolu bojovaly o světovou vládu.

Španělsko se rozhodlo pro pozemní invazi do Anglie, což záviselo na vyhnutí se anglické námořní moci nebo na jejím překonání. Porážka španělské "Armády" při jejím pokusu o překročení kanálu La Manche zmařila naděje na invazi. Na anglické straně existovaly možnosti buď provést invazi do Španělska, nebo zničit španělské hospodářství použitím námořní síly k izolaci Španělska od zdrojů jeho bohatství v obou Amerikách. Anglie se rozhodla pro druhou možnost a dosáhla úspěchu.

◆ Jediný druh ozbrojených sil může zvítězit

Historie tudíž ukazuje, že jediný druh ozbrojených sil může někdy zvítězit a že odvěta nebo útok - není vždy tou správnou věcí.

Za předpokladu, že na určitém válčišti je nejlepším nebo jediným způsobem, jak porazit nepřítele, zničení (nebo odzbrojení manévrem) jeho sil, vzniká otázka, které síly je nutné zničit a v jakém pořadí. Jestliže výzbroj, doktrína nebo vůle naznačují, že nepřítel nepoužije, nebo účinně nepoužije svoje letectvo, bylo by zbytečné vynakládat velké úsilí na jeho zničení jen proto, že máme takovou doktrínu. V tomto případě může letectvo nalézt přímé použití v nějaké formě rozvrácení zápolí nepřítele nebo v přímé letecké podpoře.

Naopak, jestliže se nepřítel domníval, že buď jeho letectvo bylo klíčem k úspěchu, nebo že jeho schopnost poskytovat určitou míru ochrany proti leteckým útokům byla předpokladem pro pokračování války, potom musí být prvním cílem jistě dosažení převahy ve vzduchu. Jak uvidíme, Japonsko kapitulovalo po ztrátě své schopnosti bránit se protiamerickému letectvu a severní Vietnam souhlasil s příměřím za podobných podmínek.

V několika dalších pokračováních posoudíme leteckou převahu podrobněji. Poznáme výhody vyplývající z jejího dosažení a nevýhody, které je nutno očekávat po její ztrátě.

—MW—

Příště: Pojem letecké převahy

Podplukovník Ing. Miroslav Martiňák,
plukovník gšt. Ing. Milan Kuřeš

JAKOU MÍT ARMÁDU ČESKÉ REPUBLIKY?

Bezpečnostní politika, jako nedílná součást celkové zahraniční a vnitřní politiky státu, je jedním ze základních prvků jeho suverenity, svrchovanosti a územní celistvosti. Jejím obsahem je široký soubor politických, ekonomických, vojenských, organizačních a jiných opatření v oblasti ochrany a obrany států, občanů a jejich materiálních a duchovních hodnot před negativními jevy z vnějšku a uvnitř státu. Tato opatření jsou realizována jednotlivými subjekty, politickými, ekonomickými orgány a institucemi, ale především ozbrojenými silami státu, které musí být ve svém souhrnu hlavním garantem naší bezpečnosti.

Možná ohrožení našeho státu představují celou škálu více či méně pravděpodobných vojenských a nevojenských konfliktů, událostí a jevů různé intenzity, z hlediska zainteresovaných sil, prostředků, forem a metod činnosti, a různého charakteru co do rozsahu (lokální, regionální, globální aj.) a délky trvání (krátkodobé, dlouhodobé apod.), přičemž nevojenská ohrožení se v současné době jeví jako aktuálnější a pravděpodobnější než ohrožení vojenská.

Vzhledem k ekonomickým možnostem státu je zřejmé, že restriktivní rozpočtová politika státu bude hledat zdroje úspor především v těch složkách ozbrojených sil, které jsou určeny pouze k řešení vojenských konfliktů a ne v ozbrojených silách, které mají zajistit bezpečnost státu, občanů a jejich majetku v případě nevojenských ohrožení a v podmínkách vzrůstající kriminality a terorismu. A proto z důvodů ekonomických bude nutné v oblasti bezpečnostní politiky prosazovat princip **přiměřené víceúčelovosti** jednotlivých složek ozbrojených sil, aby byly využitelné v různých předvídatelných a nepředvídatelných situacích vojenských a nevojenských ohrožení.

Co se týká armády, je možné konstatovat, že se její místo a úloha oproti minulosti zásadně mění. V souladu s celkovou tendencí snižování počtů armád a výdajů na zbrojení lze tedy reálně počítat s tím, že naše armáda bude vskutku "malá", tak jak je to v některých jiných obdobně "významných" státech Evropy. Tato armáda by pak měla být v takové struktuře a stavu připravenosti, aby byla schopna se **podílet na:**

- řešení různých druhů nevojenských ohrožení a podle potřeb na těch bezpečnostních úkolech uvnitř státu, na které civilní bezpečnostní složky nestačí

(např. zvýšená kriminalita, terorismus, vzpoury ve věznicích, udržování pořádku, migrace obyvatelstva, záchranná služba, dopravněpořádková služba),

● demonstrací odhodlání státu bránit se proti jakémukoli druhu agrese v součinnosti s ostatními ozbrojenými silami a vším obyvatelstvem,

● řešení nejpravděpodobnějších variant vojenských ohrožení státu - lokálních, případně regionálních konfliktů nižší intenzity,

● vytváření podmínek pro jiné (politické, ekonomické, spojenecké) způsoby řešení konfliktů vyšší intenzity a rozsáhlejšího charakteru.

Můžeme si dovolit jen takovou armádu, na kterou máme prostředky, přičemž je nutno maximálně využít to, co má armáda k dispozici dnes (velitelský sbor, objekty, bojovou techniku, zbraně atd.) a co je efektivní dále využívat. V přezbrojování novými prostředky se neukvapovat, sledovat vzdálenější horizonty, zvolené priority a ekonomické možnosti nejen výroby, nákupu, ale i jejich provozu, údržby a výcviku. Tím chceme zvýraznit fakt, že je nerealné uvažovat o výstavbě armády, která by byla schopna i po mobilizaci ubránit suverenitu státu v jakémkoli konfliktu (tedy i nějakém globálním). Armádu je nutno chápat jako jeden z ozbrojených subjektů a nástroj bezpečnostní politiky státu k zajištění jeho bezpečnosti před vnějším ohrožením, ale i ve státě samotném. V tomto vidíme změnu místa a úlohy armády v porovnání s minulostí.

JAKÉ ÚKOLY BY ARMÁDA MOHLA PLNIT?

a) v míru a při nevojenských ohroženích:

- připravovat velitele, štáby a vojska (včetně záloh) k vedení bojové činnosti v různých variantách vojenských ohrožení, k činnosti při nevojenských ohroženích a k realizaci opatření přijímaných k odvrácení války a udržovat zbraně, techniku a materiál v bojeschopném stavu,

- střežit důležité vojenské a civilní objekty,
- podílet se na plnění úkolů v zahraničí, a to v souladu s uzavřenými smlouvami a Chartou OSN,

- podílet se v současnosti s civilními bezpečnostními složkami na udržování pořádku, na boji s kriminalitou a terorismem a na protimigračních opatřeních,

- podílet se na zabezpečování záchranných, vyprošťovacích, pořádkových a dopravních úkolů při mimořádných událostech, haváriích, živelných pohromách ap.;

b) v období zvýšeného napětí a krizi:

- zabezpečit zvýšenou ochranu a obranu důležitých vojenských a civilních objektů před diverzními skupinami protivníka a sabotéry z řad vlastního obyvatelstva,

- zabezpečovat částečné nebo úplné mobilizační rozvinutí armády,
- zaujímat obranu stanovených prostorů, připravovat zátarasy a objekty k ničení na pravděpodobných směrech postupu protivníka,

- provádět a zabezpečovat manévry mobilními silami rozvíjené armády do ohrožených prostorů (na ohrožené směry),

- realizovat nezbytná opatření všestranného zabezpečení armády;

c) v průběhu vojenských konfliktů:

- odrážet vzdušné a pozemní útoky protivníka vedením obranných bojů a operací v příhraničním prostoru na zemi i ve vzduchu,
- vést boj s diverzními skupinami, výsadky a vzdušným protivníkem v hloubce teritoria,
- plnit úkoly mobilizace dalších sil v závislosti na síle protivníka,
- plnit úkoly všestranného zabezpečení bojujících součástí armády,
- podílet se na odstraňování následků bojové činnosti,
- zabezpečovat manévry vojsk k provedení protiztečí a protiúderů,
- zabezpečit samostatně nebo se spojenci obnovení územní celistvosti státu;

d) při obnově mírového života:

- podílet se na obnově režimu na státní hranici,
- podílet se na obnově hospodářského a společenského života v postiženém teritoriu,
- plnit úkoly demobilizace armády,
- obnovit bojeschopnost armády a zajistit pořádek na teritoriu.

Z uvedených možných úkolů lze vyvodit i možné složení armády. Funkčně by se členila na **pravidelnou a nepravidelnou** armádu a byla by tvořena:

- pozemním vojskem (PV),
- vojskem protivzdušné obrany státu (PVOS),
- vojenským letectvem (VL).

Pravidelná armáda by zahrnovala vysoce mobilní jednotky, útvary a svazky PV, PVOS a VL, jejichž **hlavním** posláním by bylo řešení konfliktů v rámci vojenských ohrožení státu. Její struktura by měla být přísně centralizovaná a nemusela by být vázána na územní princip.

Nepravidelná armáda by byla tvořena jednotkami a útvary PV a VL, jejichž hlavním posláním by bylo podílet se na zajišťování vnitřní bezpečnosti státu v době míru a při řešení nevojenských ohrožení státu, podílet se na přípravě a zabezpečení mobilizace armády a bojové činnosti na teritoriu v případě vojenských ohrožení. Tato část armády by byla budována decentralizovaně na územním principu.

Vojska PVOS a VL (bez vojskového letectva) by měla zabezpečit požadavek celoplošné obrany území republiky před případným vzdušným protivníkem. Mírové a válečné počty budou v tomto případě, i z hlediska požadované vysoké míry profesionalizace, velmi blízké. Do nepravidelné armády lze z těchto druhů vojsk předpokládat vyčlenění určité menší části vojenského letectva (zejména dopravního).

Pozemní vojsko bude základním druhem vojsk, které bude schopné reagovat na situace v případě nevojenských ohrožení, politických krizí a bude hrát rozhodující úlohu při ozbrojených střetnutích v rámci vojenských ohrožení státu. Mělo by se členit na:

- polní vojsko (jako součást pravidelné armády),
- územní vojsko (resp. vojsko územní obrany, teritoriální vojsko ap.), jako součást nepravidelné armády,
- vojskové letectvo (jako součást pravidelné i nepravidelné armády),
- zvláštní síly.

Polní vojsko (PoV) bude určeno k plnění nejsložitějších úkolů v rámci opatření k odvrácení války a při jejím vedení. Bude se podílet na překrytí státní hranice a na vedení obrany v ohrožených prostorech (na směrech), případně bude provádět částí sil protizteče a protiúderů ke sražení protivníka. Bude tvořeno mírově postavenými **pohotovostními silami (PoS)** a **mobilizačně rozvíjenými vojsky (MRV)**.

PoS budou určeny k plnění těch úkolů, kde je vyžadována krátká doba pohotovosti k použití a kde nebudou moci tento úkol splnit jiné ozbrojené síly nebo součásti armády.

MRV by tvořila hlavní součást polních vojsk a jejich hlavním úkolem by bylo v době míru připravovat vojáky základní služby a zálohy a při vojenských ohroženích tvořit organizační jádro mobilizované pravidelné armády.

Územní vojsko (ÚZV) by vzhledem ke svému územnímu principu výstavby bylo tou částí armády, která by již v míru umožňovala celoplošné pojetí zajištění bezpečnosti státu a určitou autonomnost jednotlivých správních celků při řešení různých druhů ohrožení. Bylo by tvořeno **silami domobrany (SD)** a **mobilizačně rozvíjenými územními vojsky (MRÚZV)**.

SD by byly tou částí **ÚZV**, které by plnily úkoly na rozhraní vojenských a civilních složek ozbrojených sil. V míru by v součinnosti s policií a ostatními civilními bezpečnostními službami zabezpečovaly pořádek na daném teritoriu, vedly boj s kriminalitou a terorismem, podílely se na zabezpečování dopravně-pořádkových úkolů, střežily by důležité vojenské a civilní objekty, zúčastňovaly by se na záchranných, vyprošťovacích a pořádkových úkolech v případě havárií, katastrof a živelných pohrom. Tyto síly by byly tvořeny jak územně vázanými, tak i mobilními jednotkami poloprofesionálního typu. K jejich doplňování v době míru by byla využita část vojáků základní služby na základě výběru. Výzbroj a vybavení jednotek by musely odpovídat charakteru úkolů těchto jednotek a jednalo by se především o lehké pěchotní zbraně, osobní automobily, motocykly, kolové obrněné transportéry, speciální vyšetřovací a pátrací techniku, spojovací prostředky atd. Součástí těchto sil by mohly být i různé speciální jednotky a útvary, určené k plnění speciálních úkolů (pyrotechnici, záchranáři, potápěči, techničtí specialisté ap.). V případě ohrožení státu a při vedení války by se charakter úkolů v podstatě nezměnil, došlo by pouze k jejich rozšíření a zintenzívnění, zejména v oblasti střežení objektů a zabezpečování přesunů na komunikacích.

MRÚZV by v míru bylo na nízkých počtech, zabezpečovalo by úkoly týlového a technického zabezpečení a pravidelný výcvik záloh rozvíjených jednotek a útvarů. Při narůstání napětí a v ozbrojených konfliktech by plnilo úkoly při překrytí a obraně státní hranice, obraně důležitých objektů a prostorů, podílelo by se na vyhledávání a ničení diverzních skupin a výsadků a na opatření týlového a technického zabezpečení. Jejich výzbroj by tvořila nelimitní, popřípadě i limitní vojenská technika. Systém mobilizačního rozvinutí těchto sil by měl umožnit znásobit jejich početní stav, aniž by byla vyhlášena všeobecná mobilizace pravidelné armády a bylo rozhodnuto o jejím použití.

Vojskové letectvo by bylo tvořeno především jednotkami a útvary bojových, průzkumných (pozorovacích), dopravních, víceúčelových, spojovacích a speciálních

vrtulníků, začleněnými v polním i územním vojsku a plnilo by úkoly v jejich prospěch a v těsné součinnosti s nimi.

Zvláštní síly (ZS) by byly například síly vyčleňované podle požadavku OSN nebo jiných bezpečnostních struktur k plnění zvláštních úkolů v kterékoli části světa.

Takovémuto členění armády musí zákonitě odpovídat i systém velení armády jako celku a jejím složkám zvlášť, a to jak v míru, tak při narůstání napětí i ve válce, aniž by byly nutné větší strukturální a personální změny. Zvláštností, vyžadující další rozpracování, je způsob velení nepravidelné armády, tedy územnímu vojsku a odpovídající části vojskového letectva. V míru by její činnost měla být značně decentralizovaná a prováděna na základě legislativně přiznaných pravomocí více méně autonomně.

Příprava podkladů pro tvorbu bezpečnostní politiky České republiky a výstavbu ozbrojených sil státu si zasluhuje daleko větší pozornost naší vojenskovědecké základny. Zatím není společenská poptávka vedoucích funkcionářů, zodpovědných za tuto oblast, na patřičné úrovni. Dnes je totiž období, které vytváří příležitost provést zásadní změny a ne pouze kosmetické úpravy. Musí však být podpořeny vědeckými analýzami a ne přáním někoho.

Článkem jsme chtěli přispět určitými polemickými náměty k této složité problematice. Používané pojmy jsou vesměs pracovní a v tuto chvíli nepodstatné. Podstatný je obsah těchto návrhů, které si vyžadují další rozpracování a analýzu možností jejich realizace, jež jistě nebude záležitostí bezprostředních dnů, týdnů a měsíců, ale měla by se stát obsahem dlouhodobých koncepcí bezpečnostní politiky státu a návazných opatření v ozbrojených silách.

BEZ NOVÝCH POZNATKŮ O OZBROJENÉM KONFLIKTU NÍZKÉ INTENZITY SE UŽ NEOBEJDEME!

Vojenské rozhledy v čísle 7/92 uvedly problematiku týkající se ozbrojeného konfliktu nízké intenzity. Stať Adama Smitha Albiona s příznačným názvem **Válka malé intenzity a etnické konflikty ve střední a východní Evropě** jsem důsledně prostudoval a dospěl k závěru, že je jedinečnou nabídkou k dialogu prostřednictvím vojenského odborného tisku.

K zmíněnému tématu, které je v nynější situaci velice aktuální, předpokládám zveřejnit některé vlastní poznatky a názory. Přesto, že si nečiním nároky na všestranné a vyčerpávající vyřešení všech souvislostí spojených s ozbrojeným konfliktem nízké intenzity, soudím, že zamyšlení nad problematikou je z hlediska současných potřeb velmi důležité.

Specifické otázky konfliktu nízké intenzity odrážejí současný stav evropského středovýchodního a jihovýchodního regionu. Analýza reálné situace v tomto prostoru přirozeně identifikuje výsledky rozhodujících přeměn iniciovaných helsinským procesem. Především jeho nejdůležitější fázi zakončenou řadou přijatých opatření v kontrole zbrojení a odzbrojení, zejména Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a Pařížskou chartou pro novou Evropu.

Reálné faktory současného stavu jsou odezvou na mezinárodněpolitickou situaci a nově vytvářející vnitřní vojenskopolitickou situaci. Státy střední a východní Evropy nastoupily cestu politické a ekonomické transformace směřující ke svobodě založené na pluralitní demokracii a prosperitě a tržním hospodářství. Na situaci ve vojenské oblasti působí v současné době i další činitelé.

Po 17. listopadu 1989 pro nás skončila více jak čtyřicetiletá izolace od Evropy, vstoupily v platnost principy vojenské doktríny vyhlášené Federálním shromážděním, nastal konec studené války, činnosti ukončila Varšavská smlouva, byla rozpuštěna Rada vzájemné hospodářské pomoci, rozpadl se bývalý Sovětský svaz, sjednotilo Německo a sovětská vojska opustila naše území.

Za důležité otázky v autonomním řešení obrany státu se dnes považují demografické možnosti. Zásadní pro nasazení sil a prostředků je nyní geografické rozložení státního území (analýza soudobých vojenských operací v prostoru daného území, ve vztahu k terénním možnostem) a z toho vyplývající předpokládané prostory vedení bojové činnosti jen na vlastním území.

Po zevrubném posouzení závěrů vyplývajících z analýzy současného stavu je patrné, že při dodržování zásady stejné bezpečnosti pro všechny, se vytvářejí základní předpoklady pro snižování počtů zbraní a bojové technický, ale i příslušníků armád evropských států. K tomu přistupuje tlak na snižování vojenských výdajů.

Avšak reálné dedukce současné situace (zvláště ve východní a jihovýchodní části Evropy) přesvědčují, že zahraničně politický vývoj je neuspokojivý. Jeho dohledná perspektiva se výrazně vzdaluje od dosavadní politické struktury evropského kontinentu.

Příčiny současného špatného stavu jsou spojovány s přetrvávajícím tragickým stavem ekonomiky, zejména zemí bývalého Sovětského svazu, ale i v jiných krizových regionech Evropy a hrozbami z některých zemí třetího světa. Narůstající napětí v ekonomické a sociální oblasti vyvolává desintegrační a destabilizační tendence. Řada zemí v důsledku ekonomické zaostalosti nemůže zabezpečit základní garance současného ani perspektivního demokratického vývoje.

Vedle toho má současná Evropa řadu již skutečných ohnisek nepokojů, především národnostních. Napjatá je situace na Balkánském poloostrově, jihu bývalého SSSR a Pobaltí. Citlivé jsou některé úseky státních hranic Moldávie, bývalé Jugoslávie, Arménie a Ázerbájdžánu, Gruzie, Ruska a Ukrajiny. Nejsou ojedinelé hlasy volající po jejich revizi. V řadě případů již jsou příčinou lokálních a regionálních ozbrojených konfliktů.

Eventuálním zdrojem nepokojů může být i doposud v novějších dějinách nepoznaná vnitrostátní nestabilita, neregulované aktivity některých skupin, politických stran a hnutí vedoucí k porušování lidských práv a svobod, nastolení nedemokratických metod vlády apod. Jde o krizové situace vznikající z různých příčin, v odlišné podobě, ve značně složitém prostředí, které vyžadují vojenské řešení. Svrchovanost, suverenita země, nedotknutelnost a celistvost teritoria jsou atributy, jež se v současném stadiu celosvětového vývoje stále ještě neobejdou bez armádního mechanismu.

Z reálného stavu je třeba vyvodit patřičné závěry. Je přirozené, že za této situace se mění obsah, rozsah i způsoby ničení protivníka. Uplatnění nových požadavků v této oblasti je vždy velmi obtížné a ve svých realizačních důsledcích mnohdy i méně pochopitelné. To je zvláště příznačné pro ozbrojený konflikt nízké intenzity, který teprve začínáme studovat a rozpracovávat. Z tohoto důvodu je třeba objasnit některé související základní otázky.

Z dostupných poznatků mám za to, že základní dělení konfliktu nízké intenzity lze pravděpodobně předpokládat ve dvou rovinách. V první z nich jde o krizové situace (nevojenského charakteru, které mohou eskalovat v ohrožení s použitím násilí).

Na druhou stranu je možné se domnívat, že jej můžeme chápat (při přesném definování podmínek) jako regionální nebo lokální ozbrojený konflikt. Nevylučuji jeho eventuální (zřejmě problematické) uplatnění v průběhu možného globálního ozbrojeného konfliktu vysoké intenzity. Rozumí se tím vybrané části v rámci jeho průběhu.

Názory vojenských odborníků týkající se významu a uplatnění ozbrojeného konfliktu nízké intenzity se zřejmě budou na základě dosaženého stupně vědomostí lišit. Jistě lze také namítnout, že onen konflikt není novou problematikou, ale

pouhou nestandardní aplikací otázek teorie a praxe taktiky a operačního umění (strategie). V tomto kontextu je však třeba přihlídnout ke konstrukci ozbrojeného konfliktu nízké intenzity, která je kontinuou strategického plánování.

Oblast strategického plánování v nových podmínkách naší armády se ještě stále nedoceňuje. Především proto, že v nedávné minulosti uspořádání a řízení strategického plánování v rozhodujících směrech podléhalo vlivu mocenského okolí, a v tvůrčí oblasti se uskutečňovalo bez naší aktivní účasti.

Jde ale o stěžejní otázky nepřetržitého procesu, který je garantem bezpečnosti a obrany státu v kontextu měnících se podmínek. Tento proces má v armádě rozhodující a nezastupitelnou úlohu. Respektuje současně zákonitosti vývoje objektivní reality, především to, že věda a technologie výrazně formují politiku a ekonomiku, věda vytváří poznatky a formuluje koncepce, technologie poznatky vědy materializují do formy, která mj. též nachází uplatnění ve zdokonalování věcných podmínek ozbrojeného konfliktu. Na základě politiky se pro něj koncipují a specifikují cíle. Konkrétní podobu tohoto procesu jsou potom vojenskopolitické směrnice.

Ozbrojený konflikt vycházející z těchto směrnic ztělesňuje metody, síly, prostředky a nejúčinnější způsoby ničení protivníka, které jsou nezbytně nutné k dosažení stanovených cílů. V tomto pojetí není strategické plánování chápáno jako pravidelně se opakující proces. Zabezpečuje však trvalé porovnání teorie s praxí, plán se skutečností a iniciuje změny.

Moderní strategické plánování založené na této bázi vyžaduje spojené úsilí vědy, politiky a operací na všech úrovních (operace nízké intenzity nevyjímaje) k formulování koncepce, vytváření strategie i na úrovni její realizace. V rámci ozbrojeného konfliktu nízké intenzity to předpokládá uplatnění vědecky podložených, relativně stálých, osvědčených principů a přizpůsobování se novým podmínkám.

V tomto smyslu je potřebné analyzovat faktory konfliktu nízké intenzity a brát v úvahu, že se neustále vyvíjejí. Pro úplnost je třeba podotknout, že tyto konflikty podléhají změnám v sociálně politické, ekonomické sféře jak uvnitř země, tak i u možného protivníka.

Z předběžné reflexe je patrné, že zvládnutí problematiky ozbrojeného konfliktu nízké intenzity na skutečně vědeckém základě má z hlediska současného a zejména jeho perspektivního vývoje pro obranyschopnost země strategický význam. V souvislosti s tím nabývají na významu i otázky praktického uplatnění.

Vzhledem k rychlému vývoji se tyto zásadní nové skutečnosti ještě nestačily promítnout do součástí operační, bojové přípravy a výcviku vojsk. Nelze vyvrátit názor, že by se měly dotknout výcvikových dokumentů. Patrně neobstojí, že jsme v našem regionu byli svědky pouze nekoordinovaných, dílčích teroristických ozbrojených akcí, neorganizovaných skupin (nevojenského charakteru), kterým stačí čelit policie. Ta ovšem na základě Rezoluce rady Evropy a Deklarace nebude řešit otázky ozbrojeného konfliktu nízké intenzity, spadající do působnosti armády.

Na základě Rezoluce rady Evropy č. 690/1979 v Deklaraci o policii se v bodu c uvádí, že: "... v případě války nebo okupace je policista povinen pokračovat ve své činnosti spočívající v ochraně osob a majetku v zájmu veřejnosti. Nemá statut vojáka...". Taktéž v souladu s vymezením působnosti ministerstva vnitra na základě zákona č. 384/1988 Sb. toto ministerstvo v akcích, které nejsou ozbrojeným

konfliktem, nepředpokládá použití svých sil při plnění úkolů, které nespádají do jeho kompetence, mimo těchto případů:

- mimořádná situace při zajišťování ochrany státních hranic,
- střežení objektů zvláštního významu,
- spolupůsobení při udržování bezpečnosti uvnitř státu v případě přímého násilného útoku proti ústavnímu zřízení.

I když z uvedeného je patrná úloha policie v konfliktu nízké intenzity a její vztah k armádě, bude zřejmě vhodné těmto otázkám věnovat oboustrannou zvýšenou pozornost z legislativního hlediska. Význam této spolupráce potvrzují i následující slova v úvodu zmíněného autora: "Spolupráce mezi armádou a policií může být rozhodujícím prvkem ve vedení nepravidelných vojenských operací..."

Souhlasím též s názorem téhož autora na problematiku část vojenských doktrín. Myslím, že by vojenské doktríny měly rozlišovat různé druhy ohrožení. Adam S. Albion tím míní, že: "... neexistují odlišná opatření pro variabilní reakce na jaderné či konvenční ohrožení, na vedení guerillových bojů na vlastním území nebo za hranicemi, nebo na vnitrostátní sociální nespokojenost. Jedním ze způsobů, kterým by bylo možno tuto problematiku řešit, je vytvoření armádních jednotek vycvičených k udržení klidu, ke zvládnutí davu a k používání policejních metod ..."

Z uvedeného je zřetelně vidět, že v rámci ozbrojeného konfliktu nízké intenzity budou v působnosti armády různé úkoly. Podporou v tomto ohledu bude zobecnění vhodných zkušeností ze cvičení (velitelsko-štabních cvičení), které byly a jsou neodmyslitelnou součástí polní přípravy. To přispěje k vyvození nezbytných směrů vývoje ozbrojeného konfliktu nízké intenzity v našich specifických podmínkách.

Zvládnutí nové problematiky bude vyžadovat, aby příslušníci ozbrojených sil, zejména armády, byli v určitých funkcích k plnění složitých a namáhavých úkolů profesionálně připraveni. V rozhodujících fázích by to usnadnilo zvládnutí nových způsobů ničení potenciálního protivníka.

Poznatky a zkušenosti z ozbrojeného konfliktu nízké intenzity, kterých se stále nedostává, bude třeba hledat mj. i v minulosti. V průběhu druhé světové války byl onen způsob vedení boje vyjádřením jeho kvality. Možný příklad z D. Kramilova v knize *Byl jsem na západní frontě* (Lid. nakladatelství, Praha 1983, str. 233), citují:

"Montgomery... v Normandii nikdy nenasazoval velké masy vojsk. Útok sboru byl ve skutečnosti útokem pluku nebo praporu. V útočící tankové divizi vedl mnohdy aktivní činnost jen prapor a tak dále. Hlavní úder y zasazovalo letectvo, masově podporované dělostřelectvem: Když se váleční zpravodajové setkali s Montgomerym a poukázali na mohutná seskupení vojsk, jichž použilo sovětské velení k úderům na německé ozbrojené síly (zatímco spojenci přešlapovali na normanském nástupišti, v Bělorusku byla obklíčena a fakticky zlikvidována skupina armád "Střed"), generál se jen zamračil."

Z úryvku se dá odvodit, že v rámci globálního ozbrojeného konfliktu vysoké intenzity, úsporné nasazení sil a prostředků není nic příliš zvláštního. Proto nyní, kdy stojíme před problémem zdrojů, dodržování přísných ekologických opatření, je zřejmé, že tyto poznatky bude třeba ještě posoudit. Zda zmíněná forma může

naplnit očekávané předpoklady je otázkou prověřování v procesu polní přípravy štábů a vojsk a dalších diskusí. Bude vhodné, aby se k problému vyjádřili další.

Ve vojenské strategii nás teorie seznamují s řešením rozsáhlého komplexu otázek spojených s uměním vést ozbrojený konflikt zasazením mohutných strategických uskupení sil a prostředků na válčišti. Tyto stále platné zásady mají trvalou platnost a nejsou zpochybňovány.

Přesto z předchozích úvah vyplývá, že směry vývoje ozbrojeného konfliktu se zákonitě podřizují nové situaci a v souvislosti s tím i mění. Dokonale to potvrzuje právě ozbrojený konflikt nízké intenzity. Z perspektivního hlediska tento druh konfliktu bude mít patrně stále větší význam a samozřejmě i širší uplatnění. Někdy se v této souvislosti hovoří o jeho strategickém dosahu.

Na druhé straně limitované počty zbraňových systémů (KBSE) a dislokační možnosti ozbrojených sil vytvářejí pro ozbrojený konflikt nízké intenzity složité podmínky v případě vedení boje s protivníkem, který disponuje nesrovnatelně vyšším bojovým potenciálem. Že jde vsuktu o palčivý problém, svědčí i aktuální zájem denního tisku. V této souvislosti deník METROPOLITNÍ TELEGRAF 8. září 1992 na str. 10 přinesl exkluzivní stať ZEMĚ, KTERÁ SE BRÁNÍ, VZBUZUJE ÚCTU VŠECH.

Na příkladu napadení Finska bývalým Sovětským svazem v analogii s Československem roku 1938 se nabízí možnost porovnání. V roce 1940 se Finsko bránilo v počtu 9 divizí proti 30 divizím bývalého SSSR.

Článek v Metropolitním Telegrafu seznamuje čtenáře se zkušenostmi z obranných bojů Finské armády. Z poznatků je patrné, že nezbytný důvtip a vynalézavost bude mít v konfliktu nízké intenzity nezastupitelnou úlohu. Pro ilustraci krátký citát z novin: "...Finové vyvinuli novou bojovou taktiku mottí - obklíčování částí nepřátelských vojsk v lesnatém terénu. Ani na Karelské šíji se útočníkům nepodařil rozhodující průlom, a tak na začátku února 1940 nedosáhli Sověti větších územních zisků ..."

Vraťme se však ještě do Finska roku 1940. Hlavní příčinou celkového tehdejšího neúspěchu Finů v ozbrojeném konfliktu se stala zejména skutečnost, že při odrážení agrese zůstali osamoceni, bez spojenců. Je proto v zájmu naší země v maximální míře udržovat si svou aktivitu ve spolupráci s NATO přesto, že zatím nepřichází v úvahu rozšíření členské základny ani závazků.

Navíc, naplňování zásady rovné bezpečnosti pro všechny (Pařížská Charta pro novou Evropu) vyžaduje v podmínkách dostatečného obranného spojení vyrovnat profesionální připravenost vojsk, zejména informačních systémů, jakož i technickou a technologickou úroveň výzbroje (zbraňových systémů), otázek řízení a velení na úroveň odpovídající potenciálním spojencům. V opačném případě zřejmě pro vyspělé armády nebudeme žádoucími partnery.

Velení vojskům v průběhu ozbrojeného konfliktu nízké intenzity bude mít podle mého názoru rozhodující podíl na dosažených výsledcích. Hypotéza je vyvozena ze současného stavu, kdy zasazení pouze limitovaných počtů výzbroje a bojové techniky v důsledcích znamená změnu zásad vedení boje (operace), jakož i reformu ve velení.

Usoudil jsem na základě toho, že probíhající velké, prudké změny (rozdíly) ve vedení bojové činnosti nutně vyžadují adekvátní redukci spočívající zejména v nové

kvalitě velení vojskům. V operacích nízké intenzity to může být metoda decentralizovaného velení. V praxi se v řadě případů tímto rozumělo zasahovat svým velitelským vlivem na rozlišovací úroveň základního (nejnižšího) stupně velení.

Ovšem, velet pružně neznamená co nejnižší, do "jednotlivce". Myslím, že v tomto směru se můžeme poučit z výňatku publikace George S. Pattona **Válka mýma očima** (Praha 1992, Nakladatelství Svoboda, str. 131, 132):

"Návyk velet příliš dolů je podle mého názoru vštěpován ve školách a při manévrech. Ve skutečnosti by měl každý generál velet nejbližší nižšímu stupni a znát situaci o dva stupně níže. Například velitel armády má velet sborům a mít na své pracovní mapě vyznačené postavení sborů a divizí, avšak neměl by velet divizím. Velitel sboru má velet divizím a mít na mapě zakresleno rozmístění bojových skupení. Velitel divize by měl velet bojovým skupením a vést na své mapě situaci praporů. Velitel pluku má velet praporům a zakreslovat si na mapě, kde jsou roty. Obdobná zásada platí pro velitele praporů a rot.

Když mi za bojů na Sicílii začal britský náčelník operačního štábu generála Alexandra určovat, kam mám zasazovat prapory, rozhodně jsem odmítl tyto rozkazy plnit-generál Alexandr mě podpořil." (V té době velel G. Patton 3. armádě-pozn. autora.)

Zdokonalování velení vojskům se zvláště dosahuje praktickou činností při cvičeních. Ovšem, když se z pochopitelných důvodů přestala uskutečňovat ve východní části Evropy cvičení (SOJUZ apod.), byla naplněna jedna ze stěžejních podmínek, aby ozbrojený konflikt v globálním měřítku nebylo možné zahájit s překvapením v nejkratší možné době.

Na druhé straně příznivá situace hned vyvolala oprávněnou polemiku nad úlohou armády, kterou měla ještě v nedávném bipolárním dvoupólovém světě. Její poslání nebývá vždy docenováno ani pro případ uplatnění v rámci ozbrojeného konfliktu nízké intenzity.

Dostali jsme se k jádru výchozího bodu původní úvahy. Je z ní patrné, že konflikt nízké intenzity je nyní v přesné definovaných podmínkách reálnou skutečností. Přesto, že vykazuje ve všech směrech řadu zvláštností, a navíc některé znaky nevojenského charakteru, je hlavními rysy propojen se základními součástmi vojenského umění. Důkazem toho jsou závěry, které potvrzují, že úkoly ozbrojeného konfliktu nízké intenzity se podřizují taktice, operačnímu umění a strategii. Řídí se jejich požadavky s vlivem věcných podmínek jim prokazuje zpětnou vazbou podporu. To je také vedle možných příčin, proč uvažovaný konflikt může být i v našich specifických podmínkách pravděpodobný.

Na závěr nemohu nalézt výstižnější vyjádření toho, co to bude vyžadovat: profesionální připravenost hlavních kategorií příslušníků armády, vyspělé technologie informačních systémů, technickou a technologickou úroveň zbraní, bojové techniky a nutné zdroje.

U. S. ARMY WAR COLLEGE

U.S. Army

Jednou ze škol nabízených programem IMET pro naše důstojníky v hodnosti podplukovník a plukovník je U. S. Army War College (USAWC). Je to válečná škola pozemního vojska USA umístěná v Carlisle Barracks ve státě Pennsylvania. Výukový proces USAWC je zaměřen na transformaci studujících pro práci ve strategickém prostředí. Výchovným cílem školy je růst důstojníků v oblasti profesionálního rozvoje a ve schopnosti kritického a tvůrčího myšlení, a současně také růst osobnosti důstojníka a upevnění jeho rodinného zázemí. Je to jedna z mála škol, kde jsou důstojníci nabádáni k přivezení rodin.

War College

Výchovným cílům školy je podřízena i její organizační struktura - viz obr. 1

K zabezpečení denního života slouží provozní část pod vedením velitele posádky. K hladkému chodu všech zařízení školy je, kromě vlastních civilních zaměstnanců, bohatě využíváno kontraktů s místními firmami.

Mimo denního studia poskytuje škola další vzdělávání důstojníkům a generálům v řadě interních i korespondenčních kursů. Z celkového počtu 1800 studentů se v interním studiu v roce 1992 vzdělávalo asi 290. Tato čísla se pochopitelně mění rok od roku. Složení interního kursu v roce 1992 vypadalo následovně:

200 důstojníků pozemního vojska (z toho 10 ze zálohy a 10 z Národní gardy),

8 důstojníků námořnictva,

9 důstojníků námořní pěchoty,

1 důstojník pobřežní stráže,

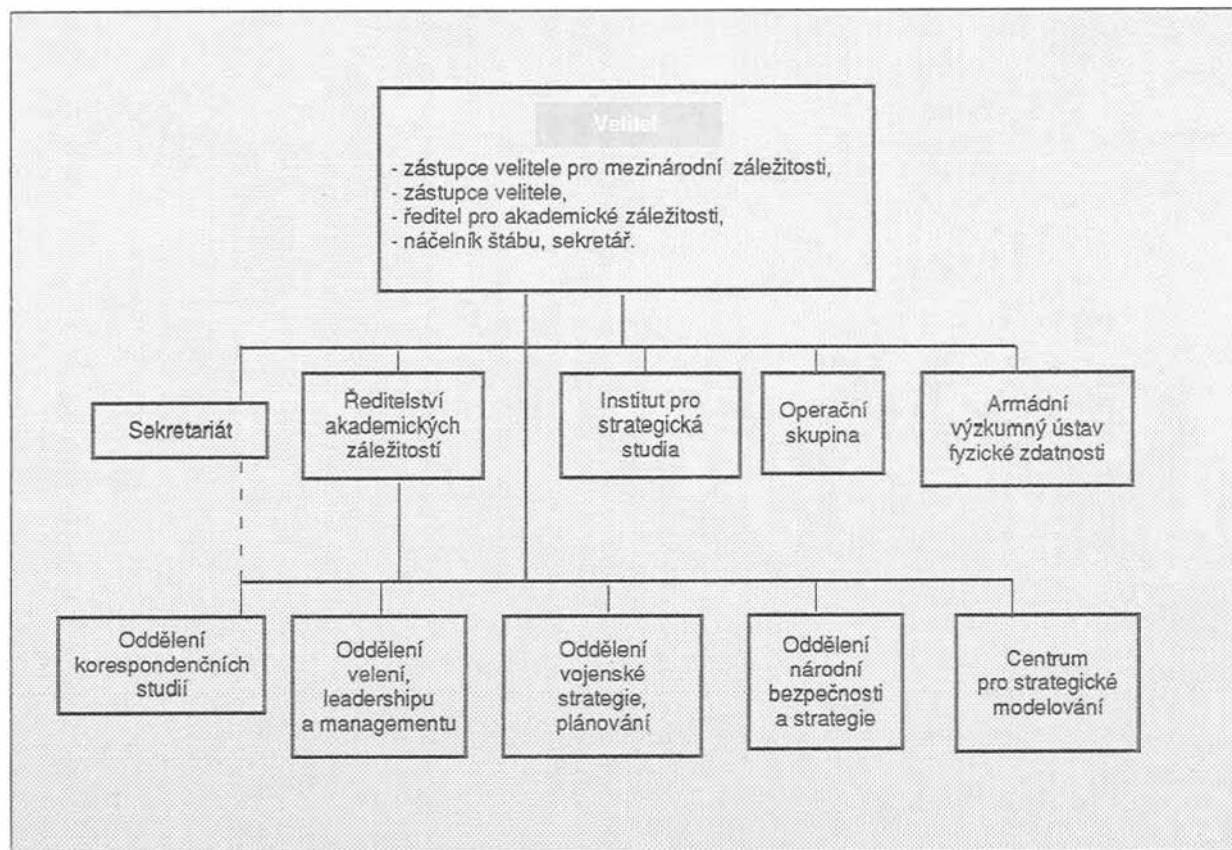
18 důstojníků letectva,

18 civilistů (z toho 9 z ministerstva obrany, 2 z ministerstva zahraničí, 1 z Úřadu národní bezpečnosti atd.),

35 zahraničních důstojníků (podplukovník až brigádní generál).

Toto složení umožňuje sestavení 18 seminářů s rovnoměrným zastoupením všech uvedených kategorií a tím usnadňuje zvládnutí úkolů výuky. Výchovná metodologie na bázi seminářů zahrnuje:

- přednášky,
- besedy s odborníky,
- vzájemné působení s uznávanými hosty a odborníky,
- štábní úlohy,
- požadavky na písemné práce,
- ústní vystoupení,
- studium procesů a konkrétních příkladů,
- cvičení a válečné hry,
- politicko-vojenské simulace,
- návštěvy různých velitelství a aktivit,
- konference a sympozia,

- proces hodnocení a zpětné vazby,
- využívání dalších zdrojů, jako např. fakultních příslušníků a projektových poradců, příslušníků fakulty, kolektivu studentů, systému knihoven, audiovizuální knihovny, Institutu vojenské historie, Institutu pro strategická studia, Centra pro strategické modelování válečných her, počítačového centra, zařízení pro organizování telemostů apod.

K objasnění problematiky jsou zváni čelní představitelé ministerstva obrany a jednotlivých složek ozbrojených sil USA, představitelé NATO, členové Kongresu, velvyslanci, špičkoví odborníci z civilních univerzit a ze sféry průmyslu a obchodu, včetně významných hostů ze zahraničí. Např. v rámci strategického hodnocení regionu Evropy, objasnění dění ve střední Evropě doplňovaly přednášky vojenského atašé SRN a velvyslance ČSFR při OSN. K získání informací jsou pořádány také akademické cesty, jejichž cílem jsou např. OSN, Kongres USA, ministerstva a jiné vládní instituce. Nejrozsáhlejší je studijní cesta do Střední a Jižní Ameriky. Slouží k rozpoznání problematiky regionu, životního prostředí, války proti drogám, státní správy, vojenství a zájmů USA v oblasti.

Učební osnovy se vyznačují:

- zaměřením na vojenskou strategii,
- stavěním na chápání operačního umění,
- objasňováním strategického kontextu,
- plánováním a modelováním válečných tažení (aplikace),
- důrazem na etiku a na využívání poznatků historie válek.

Studijní program je rozdělen na část:

- ▲ úvodní - s kursem "Strategické vedení a řízení",
- ▲ zabývající se teorií a procesy - s kursy "Válka, národní politika a strategie", "Národní vojenské potřeby a schopnosti" a "Realizace národní vojenské strategie",
- ▲ využívající kursů pro hlubší studium relevantní tematiky - s kursem "Hodnocení regionů",
- ▲ aplikační - s kursem "Aplikace globální strategie a strategie válčičtů" a s dalšími kursy pro hlubší studium určité problematiky a se Seminářem k národní bezpečnosti, kterým studium vrcholí.

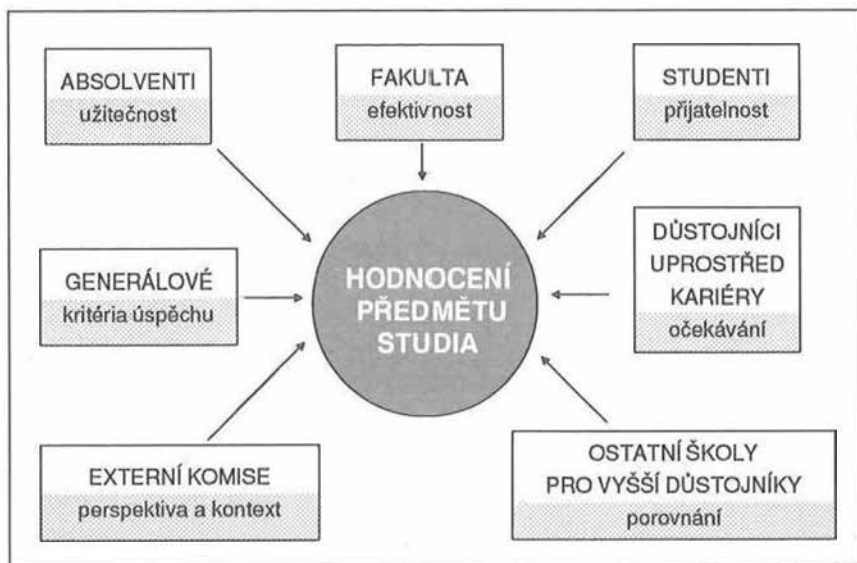
Kromě základních kursů a kursů pro hlubší studium problematiky je ovšem k dispozici řada speciálních a doplňkových programů. Základní význam pak má Program vojenských studií. V rámci tohoto programu studenti provádějí výzkum v některé speciální oblasti týkající se problematiky národní bezpečnosti a zpracovávají a publikují studii. Tato studie musí splňovat řadu kritérií. Garantem jejich dodržení je u každého studenta poradce z řad členů fakulty.

U studenta se předpokládá vysoká vnitřní motivace. Musí být schopen absorbovat rozsáhlou četbu týkající se širokého spektra vojenských disciplín a účelně ji využívat v navazujících zaměstnáních. V žádném případě nejde o pouhé memorování textů. Student je veden k provádění výzkumů, analýz a ke kritickému a tvůrčímu přístupu ve všem, co dělá. Členové fakulty zdůrazňují, že žádný problém nemá jen jedno jediné řešení. Student je povzbuzován ke kritickému posuzování materiálů a k tvůrčí práci s nimi. Prostudovaná tematika je předmětem briefingů studentů na dané téma a následné debaty. Fakultní instruktor jen usměrňuje a usnadňuje debatu. Toto tzv. reflektivní studium je základem výchovy ke koncepčnímu myšlení.

Na závěr každého kursu provádí fakultní instruktor písemné hodnocení jednotlivých studentů. Hodnotí připravenost a aktivitu, úroveň samostatných ústních vystoupení a zpracovaných esejí, zapojení se do práce týmu. Např. písemné práce jsou hodnoceny z pohledu

zaměření, adekvátnosti poskytnutých informací, výstižnosti analýzy, logičnosti úsudků a tvrzení, uspořádání textu, použitého slovníku a stylu, gramatiky a publikovatelnosti. Avšak především se hodnotí potenciál a perspektiva posluchače i jeho využitelnost v možném budoucím zařazení.

Současně na závěr každého kursu hodnotí studenti úroveň kursu a dávají podněty k jeho zkvalitnění. Děje se tak formou vyplněných písemných a počítačových dotazníků. Souhrnná informace je podrobena analýze a výsledky jsou předloženy ředitelství akademických záležitostí a veliteli školy. Poznatky získané touto zpětnou vazbou jsou pak využity ke zkvalitnění výukového procesu, práce pedagogů, výběru přednášejících apod. K ovlivňování náplně studia je však využito více zdrojů a předmět studia je, jak ukazuje **obr. 2**, posuzován z více pohledů.

obr. 2

K růstu osobnosti důstojníka slouží jednak vstupní zdravotní prohlídka, testy fyzické zdatnosti prováděné výzkumným ústavem a série psychotestů, jednak doplňkové programy školy a účast psychologů při vyhodnocování práce týmů v rámci cvičení. Studenti takto dostanou hned v úvodu možnost poznat sebe sama, rady odborníků a mohou začít pracovat na svých slabých stránkách. Vypracují si své vlastní cíle, kterých chtějí dosáhnout v průběhu

akademického roku ve studiu a odstraňování svých slabin a realnost těchto cílů konzultují se svým fakultním poradcem. Ten v průběhu studia sleduje jejich naplňování.

Škola vytváří posluchačům ideální zázemí jak pro kvalitní studium, tak pro práci na sobě. Areál školy je upraven jako park s řadou sportovišť, k využití láká bazén, tenisové dvorce, golfové hřiště, hřiště pro kopanou i basketbal, bowling, koňské stáje, tři tělocvičny, sál pro squash, tři fitcentra a další. Přímo za budovou velitelství protéká pstruhový potok. Škola má vlastní obchodní síť a síť služeb. Toto vše a mnohé další je k využití jak pro studenty, tak pro jejich rodiny.

Přítomnost rodin je pečlivě zakalkulována. Rodinní příslušníci se mohou účastnit řady programů, které zpětně přispívají k harmonickému životu. Američané jsou si hluboce vědomi důležitosti rodinného zázemí pro efektivního řídicího pracovníka. I takto pomáhají důstojníkům vytvářet podmínky pro úspěch ve vyšších funkcích.

V dalším se zaměřím na účast zahraničních studentů. Studium na USAWC je náročné a nákladné a je tedy přirozené, že se předpokládá pečlivý výběr důstojníků. Americká strana má zájem na tom, aby zahraniční uchazeči o studium splňovali tyto základní podmínky:

- důstojníci pozemního vojska vybraní do rozhodujících funkcí na úrovni armáda - stát,
- patnáct a více let v aktivní službě,
- sloužící v hodnosti podplukovníka, plukovníka nebo čerstvě povýšeného brigádního generála,
- odpovídající vzdělání, akademické vlohy a motivace ke studiu a výzkumu,
- dosažení 80 nebo více bodů v jazykových ECL testech.

Kromě studijních cílů společných pro všechny studenty jsou vytyčeny také cíle Programu mezinárodních studentů a tímto obsahem:

▲ přispívat k vzájemnému porozumění a dobrým pracovním vztahům mezi vyššími důstojníky USA a vyššími důstojníky z vybraných zemí,

▲ poskytovat příležitost vyšším důstojníkům spojeneckých a spřátelených armád ke studiu a výzkumu témat důležitých pro bezpečnostní zájmy jejich vlastních zemí a spřátelených zemí,

▲ rozšířit a prohloubit profesionální kvalifikaci vojenských velitelů jiných zemí,

▲ obohatit vzdělávací proces USAWC,

▲ zlepšit znalost americké kultury a institucí s využitím studia a cestování po USA.

Uvedené informace o U. S. Army War College snad dostatečně svědčí o tom, že jde o skutečně výjimečnou vojenskou školu. Určitě je možné vzít si poučení z mnoha věcí a aplikovat je na naše vojenské školství. To se týká především přípravy důstojníků ve vyšších akademických kursech.

-LP-

JEŠTĚ K PERSKÉMU ZÁLIVU

POUŽITÍ METOD PSYCHOLOGICKÉHO PŮSOBNÍ PŘI VOJENSKÝCH OPERACÍCH SPOJENCŮ

Před započatím války v Zálivu vypracovalo velení armády USA ve spolupráci s velením ozbrojených sil Velké Británie a Francie komplex opatření v psychologickém zpracování a dezinformaci protivníka. Hlavní úloha byla přitom přisouzena masovým sdělovacím prostředkům, jejichž práce byla založena na speciálních instrukcích Pentagonu, které z konfliktu udělaly "nejutajenější válku století". Prakticky všechny informace z oblasti konfliktu byly přísně vojensky cenzurovány. Zejména v důsledku zapojení obrazového sdělovacího prostředku, tj. televize, do okamžitého informování, lze hovořit o zahájení období nového komunikačního rozměru s výrazným vlivem na civilní i vojenský sektor.

Hlavním objektem psychologického působení byly samozřejmě ozbrojené síly a obyvatelstvo Iráku. Tým pro psychologické operace (psy-ops) shodil na zakopaně Iráčany zhruba 29 miliónů letáků, vyzývajících vojáky k tomu, aby nekladli odpor a přešli na stranu koalice. Zároveň s letáky byly shazovány malé radiopřijímače, umožňující poslouchat na pevných frekvencích psychologicky zaměřené relace (jeden z rozhlasových programů měl název "Hlas Zálivu"). Byly prováděny i zdánlivě protichůdné akce. Irácké masové sdělovací prostředky byly "podporovány" v kampani, v níž vnucovaly obyvatelům Iráku informace o "v bojích zakalené a zkušené" irácké armádě. Zcela záměrně pak nebyly veřejně publikovány takové významné faktory jako nedostatečná profesionalita a morálně-bojové vlastnosti iráckých vojáků, které získalo americké velení z různých zdrojů průzkumu.

Zejména v západním tisku se naopak objevovaly prognózy ztrát armád koalic, představující řádově desítky tisíc. Byl zdůrazňován fakt, že Saúdské Arábie bylo dodáno 55 000 plastických pytlů pro mrtvé a mohutné plovoucí nemocnice pro raněné. V době, kdy se již oficiálně počítalo s útokem koalice, mátlí oficiální představitelé amerického ministerstva obrany Iráčany vyhlášením, že vojska koalice budou připravena k nočnímu útoku teprve počátkem března a k dennímu - v nejlepším případě - v polovině února. Toto bylo "potvrzováno" v nesčetných komentářích v tisku i v televizi.

Při náčrtech předpokládané bojové činnosti se veřejně kalkulovalo se současným nasazením všech tří druhů ozbrojených sil, a pokud pronikly informace o počátečním použití letectva bez pozemních sil, nebyla jim věnována příliš pozornost, neboť to odporovalo americké vojenské koncepci "vzdušně-pozemní operace". Masovým leteckým útokem bez pozemních sil pak Američané přesně zopakovali variantu bojové činnosti, nacvičovanou jimi již během přípravy na území USA.

Rovněž v průběhu leteckého bombardování byl počátek pozemní operace oficiálně stanovován na mnohem pozdější dobu, než k ní pak skutečně došlo. V rámci dezinformace Iráčanů o směru hlavního útoku byla v blízkosti kuvajtsko-saúdské hranice prováděna imitace přemístění vojsk. V této souvislosti sehrály významnou úlohu jednotky speciálního nasazení, a to prováděním různých diverzních a provokačních akcí, čímž byla odvrácena pozornost protivníka, který udržoval na jihu a při pobřeží velké uskupení vojsk, neboť očekával výsadek z moře.

Ozbrojeným silám se tedy místně podařilo zmást iráckou armádu klamným záměrem: zahájit pozemní útok námořním výsadkem na pobřeží okupovaného Kuvajtu, což bylo rovněž široce prezentováno světovým tiskem. Tato verze byla podporována demonstrativní činností americké námořní pěchoty ve vodách Perského zálivu, prováděním opatření k překonávání a odstraňování umělých překážek a ničení některých pobřežních cílů.

Přesvědčivý psychologický účinek měla puma na bázi FAE, označovaná BLU-82 Daisy Cutter. Den před bombardováním vybraného úseku byli iráčtí vojáci varováni: "Pokud se do zítřka nevzdáte, shodíme na vás největší konvenční bombu na světě". Provedený výbuch BLU-82 pak silně připomínal explozi malé atomové pumy. Den po útoku se vzdal velitel iráckého praporu i se štábem. Nechyběl ani zpravodajský důstojník, který měl u sebe i plán zaminování kuvajtských hranic. Obava z následných výbuchů byla příliš velká.

Významný psychologický účinek mělo i hromadné bombardování, včetně přesných zásahů řízenou municí. Hružku vyvolávala u iráckých vojáků palba raketometů MLRS. Pozitivní psychologické dopady na vojáky armád koalice i civilní obyvatelstvo, z hlediska vyvolání dojmu spolehlivé protiraketové obrany, mělo zasazení systému PATRIOT a zneškodňování raket SCUD.

Je nutno uvést, že rovněž Iráčané podnikali různá protiopatření, ať již vedením neúnavné až fanatické propagandy, bičující do boje a přesvědčující vlastní obyvatelstvo i světovou veřejnost o oprávněnosti války proti armádám koalice, nebo prováděním praktických opatření v oblasti klamání a maskování. Makety bojové techniky a klamné cíle, umělé poškození přistávacích a vzletových drah, kytů a skladů, a některá další protiopatření, to vše mělo vyvolat pocit úspěšnosti spojeneckých útoků. Před zahájením války se navíc Irák netajil schopností vést bojovou činnost za použití chemických zbraní, což mělo negativní psychologické účinky na civilní obyvatelstvo i vojenské jednotky. Obava z možného použití chemických zbraní byla značná a vyvolala řadu rozsáhlých protiopatření. V jiných souvislostech by mohla mít tato skutečnost úlohu zdržování, resp. vytvoření časového prostoru pro přípravu na obranu.

Přestože se v článku zabývám především tou částí psychologického působení, které bezprostředně souviselo s vojenskými operacemi spojenců, nelze nevidět, že některých obecnějších cílů, mezi něž patřilo např. odstranění Huseina, nebylo dosaženo. Ten zůstal po válce u moci a má významný vliv na dění v Iráku.

Příprava a vedení bojové činnosti v zóně Perského zálivu potvrdily význam metod psychologického nátlaku, zejména dezinformačních opatření, jako jeho nejdůležitější části. Byla demonstrována nezbytnost těsné součinnosti všech druhů a způsobů klamání na strategické a operačně-taktické úrovni. Byla ukázána role, kterou mohou sehrát masové informační prostředky při utajování vojenských plánů, klamání protivníka, při vnucování své vůle a dezorientaci veřejnosti.

POUŽITÍ SPECIÁLNÍCH JEDNOTEK

Speciální jednotky (SJ) představovaly pro velení armád koalice v podmínkách oblasti Zálivu relativně laciný, ale neobyčejně efektivní prostředek pro dosažení cílů. Po vyhodnocení výsledků jejich praktického bojového nasazení dochází řada vojenských odborníků k závěru, že bylo dosaženo kvalitativně nové úrovně jejich použití v ozbrojených konfliktech. V oblasti Zálivu byly SJ využity nejenom pouze ve spojení s jinými druhy vojsk, ale i jako samostatný, plnohodnotný prostředek (ve shodě se strategickým zámyslem velení koalice) vedle pozemních vojsk, letectva a námořnictva. Podstatnou část SJ tvořily speciální jednotky americké a britské armády. Jejich použití koordinovalo velení sil speciálních operací při spojeném štábu generála Schwarzkopfa.

Speciální jednotky americké armády tvořily: komanda námořnictva SEAL, letecká komanda

včetně elitního vrtulníkového praporu, armádní Zelené barety a jednotky Rangers, odborníci na psychologické operace a protiteroristická jednotka Delta. První formace SJ byly přemístěny do oblasti konfliktu záhy po rozhodnutí prezidenta USA o vyslání amerických vojsk do Saúdské Arábie. Na počátku bojových akcí činil celkový počet příslušníků SJ asi 5000.

Do týlu protivníka se skupiny přepravovaly pomocí speciálně vybavených vrtulníků, a to až do hloubky 250 km, např. při vyhledávání mobilních odpalovacích základů raket SCUD. Ve výbavě těchto jednotek se nacházela speciální vojenská technika, např. padáky typu "křídlo", pomocí nichž bylo možno přeletět jako na deltaplánu vzdálenost do 50 km a skákat z nízkoleťících vrtulníků, dále elektrooptické přístroje neodrážející sluneční paprsky apod. Používané spojovací prostředky nepřevyšovaly svými rozměry tranzistorové přijímače.

Jiné skupiny byly přepravovány z důvodu urychleného plnění úkolů při ničení odpalovacích základů SCUD přepravně - výsadkovými letadly MC-130.

Několik týdnů před zahájením operace "Pouštní bouře" bylo hlavní úsilí SJ zaměřeno na získávání informací o uskupení irácké armády a prověření údajů vzdušného a kosmického průzkumu. S přihlédnutím ke zvláštnostem místního terénu vedli příslušníci SJ průzkum protivníka tak, že se doslova zarývali do písku v blízkosti iráckých objektů a komunikací. V této poloze zůstávali i několik dní. Průzkum byl veden vizuálně i pomocí speciálních elektronických přístrojů. Několik skupin SJ bylo vysláno do měst: El Kuvajt, Bagdád a dalších rovněž na základny irácké armády. Prováděly sběr informací, vydávaje se např. za představitele firem neutrálních států. Jiní příslušníci SJ se za tímto účelem pohybovali po iráckých a kuvajtských cestách a vydávali se za trhovce nebo loupeže.

Jakmile vypukla operace "Pouštní bouře", varovala CIA americké velení před možným uváznutím tanků v písčitém terénu jižního Iráku při zamýšleném obchvatu "Hail Mary". Šestičlenný tým Zelených baretů nasedl do vrtulníku a odlétl na místo, odkud přinesl nejenom vzorky půdy, ale i videozáznamy a fotografie.

Řada průzkumných skupin Zelených baretů shromažďovala informace o irácké armádě ve vnitrozemí Iráku tak, aby plán obchvatu Republikánských gard nepřekazil protiútok záloh ze severu. Některé skupiny byly odhaleny, ale vždy se je po několika hodinách podařilo zachránit pomocí vrtulníků.

Po zahájení vzdušného útoku byly speciální jednotky využívány pro navádění letadel spojenců na strategické objekty Iráku. Taktika činnosti byla následující: několik dní před začátkem operace byli v týlu protivníka, z výšky 10 km na padácích typu "křídlo", vysazeni příslušníci SJ, jejichž úkolem bylo umístění speciálních radiomajáků, korigujících směr letu k cílům. Bezprostřední navádění letadel na vojenské cíle prováděly příslušníci SJ pomocí laserových ozařovačů.

Neméně aktivně působily i průzkumně-diverzní oddíly SJ námořních sil USA (SEAL). V průběhu jedné operace dobyl oddíl SEAL v počtu 80 lidí několik ropných plošin na moři, využívaných Iráčany jako předstunatá pozorovací stanoviště PVO a pobřežních opevnění. Operace byla prováděna souběžně ze vzduchu i z moře. Kromě vrtulníků byly nasazeny podvodní prostředky, určené pro přepravu potápěčů.

Na vylodění čekali v Perském zálivu asi 17000 příslušníků námořní pěchoty. Invazi z moře však jako první uskutečnila skupina 6 příslušníků SEAL. Na dobře opevněné a zaminované kuvajtské pobřeží byly dopraveny výbušniny, které pak explodovaly 3 hodiny před zahájením útoku. Tím byla odvedena pozornost Iráčanů, kteří reagovali na "vylodění" okamžitým přesunem 2 divizí na východ, zatímco skutečný útok se uskutečnil na západě.

Mezi významné bojové úkoly těchto jednotek patřil útok na irácký systém včasné výstrahy, který provedly 2 týmy, z nichž každý se skládal se dvou vrtulníků MH-53 PAWE LDX a čtyř AH-64 APACHE. Byly zničeny dvě radarové stanice protivníka současně, takže ani jedna z nich neměla čas upozornit Bagdád, a zároveň se vytvořil dostatečně široký koridor pro spojenecký letecký útok.

K významným operacím patří rovněž obsazení týlové základny irácké armády, které

provedly jednotky Zelených baretů. Na základně "Kobra", umístěné asi 130 km od linie fronty, byly soustředěny značné zásoby PHM a munice. Tím bylo znemožněno zásobování irácké armády a zároveň se "Kobra" stala významným zdrojem při doplňování PHM a munice jednotek americké armády.

Jedním z úkolů SJ, operujících v Kuvajtu, bylo obsazení klíčových objektů v hlavním městě (budova amerického velvyslanectví, letiště apod.) do příchodu hlavních sil. Speciální jednotky působily rovněž v útočných operacích: ničily dílčí ohniska odporu Iráčanů, demolovaly bunkry, zřizovaly průchody v minových polích a ničily velitelská stanoviště. Při jedné z operací byl britskými a americkými příslušníky SJ zajat štáb irácké divize.

Po ukončení bojové činnosti byly využívány některé oblasti speciální přípravy SJ: ženijní, znalosti zbraní a munice (zejména min) protivníka, cizích jazyků apod. Příslušníci SJ se přemisťovali z jedné oblasti do druhé a seznamovali vojáky armád koalice se specifickými místními podmínkami. Velký kus práce vykonali při organizaci táborů pro vojenské zajatce, jejich ochraně a repatriaci, při práci s místním obyvatelstvem.

V závěrečné fázi války dosáhl počet příslušníků SJ americké armády asi 9400 (více než 25 % celkového počtu SJ USA).

V průběhu války v Zálivu sehrály významnou úlohu také jednotky speciálního určené pozemního vojska Velké Británie - SAS (Special Air Service) a námořnictva (Special Boat Squadron). Bojové skupiny těchto jednotek se dostaly do bezprostředního styku s Iráčany v prvních hodinách okupace Kuvajtu, neboť zde byly z výcvikových důvodů umístěny před započatím konfliktu. Jednotky SAS a SBS mají bohaté zkušenosti z provádění speciálních operací v řadě oblastí světa, zejména v pouštním terénu. Na počátku konfliktu prokazovali příslušníci britských jednotek speciálního určené SAS a SBS vyšší připravenost než jejich američtí kolegové. Díky svému výcvikovému středisku v Ománu, kde SAS a SBS provádí pravidelnou bojovou přípravu, disponovali nejlepšími znalostmi bojiště, způsobu života, mravů a obvyklé obyvatel ze středního východu. Bojových akcí proti Iráku se zúčastnilo údajně více než 2000 příslušníků jednotek SAS a SBS.

Na počátku konfliktu řešily tyto jednotky následující úkoly:

- získávání průzkumných informací,
- přípravu kuvajtských vojáků pro působení v týlu irácké armády ve prospěch speciálních služeb Velké Británie a USA,
- školení vlastních vojáků - výuku zvláštností místního dialektu arabského jazyka, způsobu života a mravů obyvatelstva.

Uvádí se, že zejména díky informacím, získaným jednotkami SAS a jiných analogických služeb, mělo velení armád koalice věrohodné informace o irácké armádě.

V celém průběhu konfliktu uskutečňovaly skupiny SAS, nacházející se na teritoriu Iráku, komplex opatření, spojených s vyřazením radiolokačních stanic, ničením velkých vojenských skladů a důležitých komunikačních objektů, s naváděním letectva na cíle protivníka, prováděním radarového rušení, s předáváním informací o poloze minových polí a dezorganizaci ústupu iráckých vojsk.

Mezi prioritní cíle skupin SAS patřilo zjišťování a likvidace irácké raketové techniky. V prvním hlášení velení sil speciálních operací, zasláném v lednu 1991 do Pentagonu, které obsahovalo informaci o možnostech raketových sil Iráku, byla zahrnuta i úspěšná operace speciálních jednotek Velké Británie a USA při zmocnění se irácké rakety třídy země-vzduch, jež byla společně se zajatou obsluhou dopravenou vrtulníkem na území spojenců. I tyto informace umožnily letectvu protirácké koalice vést efektivní bojovou činnost s prostředky PVO protivníka.

Významnou roli sehráli příslušníci jednotky Delta a britského komanda SAS při průzkumu a ničení mobilních iráckých raket SCUD. Některé skupiny vysadily vrtulníky PAWE LOW v západním Iráku, jiné prohledávaly terén v upravených automobilech. Před zamýšleným

útokem na Izrael se speciálními jednotkami podařilo včas zničit 26 raket typu SCUD přesunutých k západní hranici Iráku.

Největšího úspěchu při narušení komunikačních linek ozbrojených sil Iráku se podařilo dosáhnout při akci, kdy bylo přerušeno podzemní kabelové spojení mezi iráckými jednotkami v Kuvajtu a velitelským stanovištěm ve městě Basra. Iráčané potom museli využívat obvyklé rádiové spojení, což umožnilo snadnější vedení rádiového odposlechu. V těch případech, kdy se spojení nepodařilo přerušit, používali specialisté SAS miniaturní zařízení pro provádění rušení.

Způsoby vnikání skupin SAS do iráckého týlu byly obdobné jako u amerických speciálních jednotek. Část byla shazována z letadel, uskutečňující seskok z velkých výšek na speciálních padácích. Skupiny v počtu 2 až 12 osob byly dopravovány do určených oblastí vrtulníky, vybavenými speciálním navigačním zařízením. Některé jednotky se přemísťovaly po souši na terénních automobilech, upravených pro rychlý pohyb po souši (na nosném rámu byl umístěn silný motor) a s mohutnou výzbrojí. Automobil s tříčlennou osádkou byl vyzbrojen 2 granátomety a 2 kulomety ráže 7,62 mm a 12,7 mm. Kromě toho bylo vozidlo vybaveno prostředky družicové navigace a přístroji pro noční vidění. Každá mobilní skupina SAS měla přenosnou radiostanici PRS 319, schopnou udržovat stálé spojení s operačním centrem SAS ve Velké Británii.

Díky vysoké rychlosti pohybu byly tyto skupiny nasazovány při hledání katapultujících se letců mnohonárodnostních sil. V zóně vyhledávání bylo vytvořeno tzv. "bojové vakuum", v němž se přerušila nebo podstatně omezila činnost letectva.

Speciální jednotky prováděly akce v hloubce týlu protivníka s cílem zajetí vysokých iráckých důstojníků.

SAS a ABS se ve spolupráci se speciálními jednotkami USA aktivně účastnily operace, při níž mělo být zmateno irácké velení z hlediska směru vedení hlavního úderu. Jejich manévrování, diverzní akce a zřizování průchoďů v minových polích u kuvajtského pobřeží Perského zálivu odvrátily pozornost a sehrály podle mínění vojenských specialistů, významnou roli při úspěchu plánů velení armád koalice v dezinformaci protivníka. Do posledního okamžiku udržoval Irák na jižním a jihovýchodním směru velké uskupení vojsk, neboť očekával výsadek z moře.

Skupiny SAS plnily úkoly při ničení mol, znečišťování paliva na iráckých letištích, napadání zvláštních objektů protivníka apod. Při jedné akci SAS byl údajně zničen bunkr, v němž se nacházelo více než 450 iráckých vojáků.

Pouze několik úkolů skončilo neúspěchem, např. při silné pískové bouři havaroval americký vrtulník, na jehož palubě bylo 7 příslušníků speciálních jednotek a jimi zachráněný letec. Přené údaje o ztrátách SAS a SBS nejsou známy, neboť jsou přísně utajovány. Hovoří se o 4 mrtvých a 7 zajatých příslušníků jednotek.

Úloha a význam speciálních jednotek byly vysoce oceněny spojeneckým velením. Odborníci upozorňují na to, že se poprvé v soudobé válce počítalo s těmito silami při sestavování prakticky všech vojenských plánů.

Analýza použití speciálních jednotek v průběhu války v Zálivu dovoluje učinit závěry o změně některých jejich funkcí, o rozšíření sféry jejich nasazení a značném významu při zabezpečení bojové činnosti ve všech etapách války

Literatura

- Jane's Military Vehicles And Logistics: 1992-1993.
- Zarubežnoje voennoje obozrenije: č. 8, 9, 10-11/1991.

ODBOR BÁZÍ DAT ÚSTAVU VĚDECKÝCH INFORMACÍ

Příspěvek je jedním z řady článků, ve kterých se prezentuje Ústav vědeckých informací (ÚVI) a jeho hlavní pracoviště jako instituce Ministerstva obrany (MO) České republiky (ČR).

Posláním odboruází dat je vytvářet, následně spravovat a provozovat databázové centrum ÚVI. Datově naplňuje a spravuje interní, centrální báze dat bibliografického a dokumentografického systému ÚVI, rozvíjí jeho pořádací systém a řídí dělbu práce spolupracujících institucí. Uživatelům poskytuje rešerše z bibliografického a dokumentografického systému ÚVI. Zabezpečuje komplexní služby spojené se vstupy do externíchází dat včetně komunikace se zahraničním databázovým centrem. Vytváří informační systém o výzkumných aktivitách MO ve prospěch řešení a hodnocení vědeckých programů, výzkumných projektů a účelových výzkumů. Podílí se na řešení vědeckovýzkumných a vývojových úkolů ÚVI, zpracování metodických pomůcek pro rozvoj informační činnosti i na standardizaci a koordinaci informačních služeb v resortu MO.

V tomto pojetí je nově konstituovaný odborází dat ÚVI členěn na tři části - sekci dokumentografickýchází dat, sekci externíchází dat a sekci interníchází dat.

SEKCE DOKUMENTOGRAFICKÝCH BÁZÍ DAT

Tato sekce je jedna z částí ÚVI navazující zejména na dřívější proces automatizace informačního systému VTEI ČSA.

Sekce dokumentografickýchází dat ÚVI se v současném období zabývá dvěma základními činnostmi:

- doplňováním, správou, provozováním a následným využíváním dokumentografického systému (báze dat "Vojenství")
- provozováním služby SIO (signální informování o obsazích).

Sekcí je zároveň zajišťována řada drobnějších úkolů souvisejících s bibliografickým a věcným zpracováním informačních pramenů.

Dokumentografický systém (báze dat "Vojenství") vznikl v 80. letech jako první část tehdy široce koncipovaného automatizovaného systému VTEI ČSLA. Jeho posláním se stalo odkazovat na primární informační prameny s gesčí "Vojenství", existují ve fondech vědeckoinformačních pracovišť, vědeckých a odborných armádních knihoven.

Vstupem do báze dat je formalizovaný záznam o dokumentu (JKF - jednotný komunikativní formát), který umožní popsat primární informační pramen relativně úplně a vícehlediskově. Vzniká tak **dokumentační záznam**.

Výstupem z báze dat je soubor dokumentačních záznamů vybrané z báze dat podle potřeb a zadání uživatele - **rešerše**.

Služby dokumentografického systému jsou určeny širokému spektru uživatelů především v oblasti vědy a výzkumu, ale i školství, řízení a jiných armádních pracovišť.

V současné době báze dat "Vojenství" obsahuje 35000 dokumentačních záznamů; naprostou většinu záznamů tvoří dokumentačně zpracované časopisecké články vojenských odborných periodik (86 %).

Za dobu fungování báze dat se na jejím naplňování podílelo jedenáct vědeckoinformačních pracovišť (přes 50 % dokumentačních záznamů vzniklo v ÚVIS, resp. ÚVI, 20 % ve Vojenské akademii v Brně, 17 % ve VLA JEP Hradec Králové).

Výstupem z báze dat je rešerše jako souhrn záznamů o dokumentech, odpovídajících formulaci rešeršního dotazu. Rešeršní výstupy jsou v zásadě dvojího druhu - **retrospektivní a průběžné**.

Retrospektivní rešerše vzniká podle jednorázového požadavku uživatele, provádí se s požadovanou retrospektivou (s ohledem na dobu existence a fungování báze dat). Vzhledem k dosavadnímu dávkovému zpracování na počítači je doba, za kterou dostane uživatel rešerši zpravidla týdenní (při dobrých organizačně technických podmínkách i kratší).

Průběžná rešerše vzniká na základě požadavku uživatele nejen zjistit stav zkoumané problematiky do určitého data, ale také z jeho potřeby zájmovou oblast sledovat průběžně, doplňovat si informace tak, jak vznikají nové poznatky, resp. jak se o nich píše. Po zadání prvního rešeršního dotazu nastává tzv. ladění uživatelského profilu (zpětná vazba uživatele na sekci dokumentografických bází dat s cílem co nejvíce přesnit rešeršní dotaz podle uživatelského hodnocení výstupu první rešerše). Odpovídá-li výsledek vyhledávání uživateli požadavku, je formulace dotazu uložena a uživatel pak jednou za tři měsíce již bez objednávání nebo zadávání dostává ty dokumentační záznamy, které dotazu odpovídají.

V perspektivě dokumentografického systému bude nejvýraznější změnou v práci přechod na interaktivní způsob využívání báze dat. Tento přístup umožní odstranit řadu dosavadních těžkostí spojených s provozem báze dat v dávkovém režimu, usnadní uživatelům formulaci jejich požadavků a pro samotné pracoviště bude znamenat po překonání přechodného období i uvolnění pracovní kapacity pro zajištění dalších plánovaných agend.

V nastávajícím období bude třeba věnovat zvýšenou pozornost formování obsahového profilu báze dat Vojenství, a to především formou úzké spolupráce s vědeckoinformačními pracovišti armády ČR s cílem zachytit a dokumentograficky zpracovat vlastní produkci jednotlivých pracovišť, a tak zvýšit efektivitu jejich tvůrčí práce. V tomto ohledu jde o zajištění relativní úplnosti báze dat "Vojenství", jejího zkvalitnění a o uchování a zprostředkování výsledků práce jednotlivých tematicky profilovaných pracovišť výzkumu, vývoje, školství i řízení v rámci AČR.

Služba signálního informování o obsazích vybraných odborných časopisů (SIO) z knihovního fondu ÚVI zajišťuje pravidelné zasílání obsahu každého nového čísla (uživatelem vybraného titulu). Záznam článku obsahuje bibliografické údaje o časopis, název článku, jeho autora a rozsah. Periodicita této služby je 7-10 dní. Služba je poskytována v zásadě pouze elektronickou formou, na disketě.

Seznam titulů časopisů zařazených do služby SIO:

Název titulu	ročně
Automatizace	12x
Defense and Foreign Affairs	12x
Defense Electronics	12x
Ekonomický časopis	12x
i'93	12x
Interavia	12x
International Defense Review	12x
Mezinárodní politika	12x
Mezinárodní vztahy	4x

Military Review	12x
Military Technology	12x
Moderní řízení	12x
NATO Review	6x
NATO's Sixteen Nations	8x
Naučno-technická informace ser. 1	12x
Naučno-technická informace ser. 2	12x
Podniková organizace	12x
Politická ekonomie	12x
Sbírka zákonů ČR	průběžně
Věda a technika v zahraničí	24x
Wehrtechnik	12x

Služba o obsazích vybraných časopisů je poskytována v současnosti poměrně úzkému okruhu uživatelů. Jejich okruh však bude možné v budoucnu rozšířit. Formou průběžného seznamování se s obsahy vojenského odborného tisku i některých dalších titulů lze dosáhnout přiměřenou "hladinou informovanosti" a z části tak nahradit nutnost prezenčně studovat zájmové časopisy.

SEKCE EXTERNÍCH BÁZÍ DAT

ÚVI využívá možnosti **on-line přístupu** do externích informačních zdrojů v podobě bází dat. Tyto možnosti má **přímé nebo zprostředkované**. Pro koncového uživatele informačních služeb ÚVI není rozhodující způsob zajištění potřebných informací, ale jejich relevance, komplexnost a včasnost dodání. S technologickým postupem uživatele seznámíme, ale nezatěžujeme organizačními a technickými záležitostmi.

Na tomto místě je vhodné sdělit zájmovou záležitost: uživatel může získat z legálně přístupných informačních zdrojů celého světa více jak 90 % informací, které potřebuje ke své odborné práci. Cesty k informacím jsou mnohdy nadále bariérové, ale největší bariérou jsou finanční důvody. Platí to plně i pro informace, které jsou potřebné ve vojenské sféře. Je logické, že mnoho informačních zdrojů s informacemi aplikovatelnými ve vojenských oborech nejsou veřejně přístupné. Nicméně lze získat aspoň základní (indikativní) informace o problému (např. sekundární informace o existující výzkumné zprávě, normě, předpisu, apod.). V době zmírňujících se administrativně-politických bariér a aktivnější výměny zkušeností může být pak primární zdroj získán zcela bezproblémovou cestou.

Co znamená pro uživatele ÚVI možnost vstupu do externích bází dat? Pro uživatele z AČR to například znamená možnost přístupu k více jak 600 bázím dat nejrůznějšího typu - od bibliografických bází dat přes faktografické báze až po báze plnotextové. Prakticky dosud byly využívány jen zdroje bibliografických informací, tj. informace o primárních dokumentech. Zajištění primárních dokumentů pak bylo a je jinou záležitostí. Poměrně dost primárních dokumentů lze získat z tzv. plnotextových bází dat, anebo elektronickou objednávkou u provozovatele nebo producenta báze dat, a to během několika desítek hodin až dnů (na rozdíl od týdnů až měsíců při klasické formě mezinárodní meziknihovní výpůjční služby). Tomuto komfortu informačních služeb odpovídá však i dostatečně vysoká cena, která průměrného čs. uživatele odrazuje od pravidelného využívání.

Vstup do externích bází dat v České republice i v zahraničí předpokládá uzavření patřičných smluv a dohod s databázovými centry (dále DBC) a institucemi, které umožní telekomunikační cestu k DBC (např. využití datových sítí na území Rakouska, SRN apod.).

V poslední době lze uvažovat i o službách v současnosti zaváděné veřejné datové síti. Společnost EUROTTEL chce na území republiky vybudovat moderní paketovou síť. Dodavatelem vlastního spojovacího systému je kanadská firma Northern Telecom, vyrábějící

moderní paketový systém DPN 100, jehož vlastnosti odpovídají posledním doporučením CCITT. Při vzájemném propojení hlavních ústředí v Praze a Bratislavě existuje napojení do německé a rakouské sítě DATEX-P. Prostřednictvím sítě DATEX-P bude samozřejmě umožněn vstup i do paketových sítí v dalších zemích. Problémem je embargo na využívání pro vojenské účely.

V současnosti pro přístup do databází přes zahraniční databázová centra jsou zprostředkovávána například zahraniční DBC DATA-STAR a DIALOG, příležitostně podle typu rešeršního požadavku pak BRS, FIZ, ORBIT, BERTELSMANN, ECHO a některá další. Uživatelé z naší armády nejvíce vstupují v těchto databázových centrech do následujícíchází dat:

- NTIS (National Technical Information Service), obsahující výzkumné zprávy z mnoha oborů, rovněž i z oblasti vojenství,
- báze systému Predicasts, zejména pak báze dat PTDT (Predicasts Aerospace/Defence Market and Technology).

Z dalšíchází dat jsou to: METADEX (metalurgie), TRIS (všechny druhy dopravy, Sociological Abstracts, PsycInfo (všechny psychologické obory), PAIS (politika, mezinárodní právo), ERIC (pedagogické obory, vzdělávání), SAE (automobilní technika), CMPT (Computer Database - obsahuje bibliografické informace z oblasti výpočetní techniky, elektroniky, robotiky, telekomunikací apod.), COMPENDEX (všechny technické obory), INSPEC (fyzika, elektronika, spojovací systémy apod.) a mnoho dalšíchází dat. Na významu nabývají informace z komerční oblasti. Informace o firmách, trhu, legislativě a vládní činnosti se dají hledat v desítkáchází dat (např. ECCO, Creditreform, ABI/Inform, F&S Political Risks aj.).

Významnou možnost přístupu doází dat v České republice představuje databázové centrum Národního informačního střediska (NIS). Databázové centrum NIS nabízí po uzavření smlouvy vstup do vystavovanýchází dat tuzemské a zahraniční provenience. Tyto báze dat jsou do ČR nakupovány a garantovány různými organizacemi a institucemi. NIS je největším vystavovatelem těchtoází dat v našem státě.

Systém GOLEM jako firemní software Siemens AG je určen k ukládání rozsáhlých informací a poznatkovýchází dat a k dialogovému (on-line) vyhledávání dokumentů z těchtoází dat. Dotazovací jazyk systému GOLEM byl vytvořen na bázi mezinárodního jazyka CCL (Common Command Language), který v nových verzích (6 a 7) je funkčně dokonalejší. Celý systém GOLEM je pak provozován na hostitelském počítači firmy Siemens. V DBC NIS je vystavováno přes 30ází dat a další přibývají. Pro naši armádu jsou významné báze INSPEC, COMPENDEX WPI (patentová báze fy Derwent), chemické báze CAS (Chemical Abstracts Search), CIN (Chemical Industry Notes), ale časem jistě i tuzemské báze SOFTWAREOVÉ PRODUKTY, INFORM KATALOG (hosp. subjekty působící na území našeho státu) aj.

Přístup k tuzemským a především k zahraničním souborům informací v podoběází dat je nesmírně důležitý a jeho význam poroste. Báze dat jsou vystavovány na hostitelských počítačích v databázových centrech. Uživatel kázím přistupuje ze vzdálených míst prostřednictvím terminálů a s využitím dalších komunikačních prostředků v podobě sítí přenosu dat, které jsou často uživatelsky orientované, např. v podobě vhodného (inteligentního) telekomunikačního rozhraní. Cílem je získat dialogový (on-line) přístup k různým druhům informačních služeb a tím k různým druhům informací, které uživatel potřebuje ve své profesionální činnosti.

Sekce zahájila rovněž práci s informačními zdroji ve formě CD-ROM.

SEKCE INTERNÍCH ÁZÍ DAT

Sekce je v současném období i výhledově zaměřena na informační podporu řídicí činnosti v oblasti vědy a resortu MO.

V podmínkách AČR se postupně vytváří nový systém řízení vědy a výzkumu. Dochází k významným posunům ve funkcích a struktuře vědy, v zabezpečovacích a informačních opatřeních. Uskutečňují se zásadní změny legislativních norem a pravidel pro ekonomické zabezpečení i ve vazbách vědecké práce s okolím.

Do popředí vystupuje potřeba informovanosti řídicích subjektů o uskutečňovaných výzkumných iniciativách, vědeckých programech a výzkumných projektech a jejich účelná koordinace. Potřebné jsou informace k ohodnocení stavu armádní výzkumné a vývojové základny, jejího tvůrčího potenciálu a možností pravidelného sledování výsledků výzkumu pro hodnocení efektivnosti přidělených prostředků.

Tyto skutečnosti vyžadují věnovat péči informační základně pro řešení otázek využití oblasti vědy v procesu zajišťování obrany státu.

Práce sekce se orientuje od roku 1992 na postupnou výstavbu a následné provozování **informačního systému vědeckých a výzkumných aktivit resortu MO.**

Informační systém bude sloužit pro potřeby subjektů řízení vědy a výzkumu na úrovni MO i na potřebných armádních úrovních, řešitelských pracovištích a kolektivů i dalších oprávněných orgánů a organizací.

Informační systém zahrne informace o vypracovaných prognózách, koncepcích, programech, prováděných výzkumech, o pracovištích vědeckovýzkumné základny, vědeckých pracovnících (expertech), či legislativních a normativních dokumentech oblasti vědy a výzkumu.

V tomto roce jsou řešeny základní koncepční rozvahy souběžně s prototypovým řešením báze dat výzkumných úkolů a jejím naplňováním. Přednostně jsou podporovány a informačně podchyceny jednotlivé etapy procesu přípravy a výběru vědecké činnosti na úrovni MO.

V současné době báze dat zahrnuje náměty na vědeckou činnost (úkoly), které byly předloženy pro minulý a tento rok a jejich vyhodnocení. Aktuálně jsou vedeny úkoly sledované, resp. sledované a financované z úrovně MO.

Pro práci s bázi dat je vytvořena a postupně dále rozvíjena uživatelsky přívětivá programová podpora.

Souběžně s rozvojem organizace sběru dat a s rozšiřováním báze dat vědeckých a výzkumných úkolů i o další aktivity nesledované jen z vrcholové úrovně, je založena báze dat pracovišť vědecké a výzkumné základny.

V tomto roce se chystají další kroky v budování informačního systému vědeckých a výzkumných aktivit resortu MO. Vytvářený systém postupně umožní i zpětné vyhodnocení vědeckovýzkumné aktivity resortu, sledování vývoje a hodnocení stavu vědeckovýzkumné základny i činnosti expertů.

Hlavní silou ovlivňující dynamiku rozvoje vědy a techniky je příliv nových informací vycházející z výzkumných laboratoří a promítajících se v technologických inovacích. Umění získat informace pro informační zabezpečení výzkumu, řídicí práce nebo obchodní činnost se stává mnohdy dokonce rozhodujícím faktorem zajištění si převahy v "konkurenci" ostatních výzkumných pracovišť, respektive zajištění vysoké úrovně řídicí práce. Bez informací, které jsou mnohdy dostupné jen v zahraničí, není možné držet krok s vyspělými zeměmi.

Ceny informačních služeb jsou velké a rostou. Správná informace správnému uživateli ve správnou dobu má v současném trendu informačního rozvoje cenu zlata. Jedním z dobrých zdrojů informací jsou v článku uvedené interní a externí báze dat a služby uvedených pracovišť Ústavu vědeckých informací.

NOVINKY ZAHRANIČNÍ VOJENSKOODBORNÉ LITERATURY

Strategic Survey 1991-1992 (Strategický přehled). London. Brassey's 1992, 248 s.

Kniha představuje prestižní publikaci Mezinárodního institutu pro strategická studia. Obsahuje přehled o hodnocení strategického vývoje ve světě do března 1992. Pozornost věnuje zejména Evropě, Americe, Střednímu východu, východní Asii, střední a jižní Asii, Africe a obecným strategickým problémům. Část věnovaná Evropě se zabývá přehledem a hodnocením strategického vývoje v bývalém SSSR, v zemích východní a jižní Evropy a západoevropskou integrací. Z obecných strategických problémů věnuje pozornost kontrole zbrojení a odzbrojení a strategickým aspektům vodních zdrojů. V příloze je uveden chronologický přehled strategických událostí v roce 1991 a přehled použitých zkratk.

Jane's Military Training Systems 1991-92 (Vojenské výcvikové systémy 1991-92). Coulsdon. Jane's Information Group 1991, 390 s.

Kniha se zabývá zavedenými, vyráběnými a částečně i vyvíjenými vojenskými výcvikovými systémy. Zahrnuje pozemní, námořní a letecké výcvikové systémy, systémy vizualizace a animace a cvičné vzdušné cíle. Pozemní systémy zahrnují např. střelecké trenažéry a simulátory pro střelbu z pěchotních a dělostřeleckých zbraní, tanků a prostředků protivzdušné obrany, řídicí trenažéry a simulátory, trenažéry a simulátory pro ošetřování a opravy výzbroje, pro velení a řízení apod.

U každého systému je uveden podrobný popis, základní takticko-technická data a výrobní informace. Většina systémů je zobrazena na jedné nebo několika fotografiích. V příloze je uveden celkový přehled vojenských výcvikových systémů a jejich výrobců.

International Defense Directory 1992 (Mezinárodní přehled vojenskopolitických a jiných organizací). Coulsdon. Jane's Information Group 1992, 1180 s.

Kniha obsahuje základní informace o vojenskopolitických a dalších vybraných organizacích přibližně 150 zemí. U každé organizace je uveden její oficiální název, představitel, adresa, telefonní spojení a fax.

Pozornost je věnována především úřadům hlav států a předsedů vlád, vybraným ministerstvům, parlamentům, ministerstvům obrany a jeho složkám, ozbrojeným silám, policii, polovojenským organizacím, zastupitelským úřadům a vojenským přidělcům, vojenským misím cizím ozbrojeným silám, mezinárodním vládním organizacím, státním

organizacím zabývajícím se výrobou a obchodem s výzbrojí a výzkumným a vývojovým organizacím. Kniha poskytuje rovněž informace o 3500 výrobcích z oblasti obrany.

CORDESMAN, A. H. - WAGNER, A. R.: The Lessons of Modern War I - The Arab-Israeli Conflicts, 1973-1989 (Poučení moderní války - Arabsko-izraelské války, 1973 - 1989). Oxford. Westview Press 1991, 394 s.

CORDESMAN, A. H. - WAGNER, A. R.: The Lessons of Modern War II - The Iran-Iraq War (Poučení moderní války II - Iránsko-irácká válka). Oxford. Westview Press 1991, 648 s.

CORDESMAN, A. H. - WAGNER, A. R.: The Lessons of Modern War III - The Afghan and Falklands Conflicts (Poučení moderní války III - Válka v Afghánistánu a válka na Malvínských ostrovech). Oxford. Westview Press 1991, 472 s.

Knihy se komplexně zabývají rozhodujícími ozbrojenými konflikty současnosti. První díl je věnován arabsko-izraelským válkám od roku 1973, druhý iránsko-irácké válce a třetí válce v Afghánistánu a na Malvínských ostrovech.

Anthony H. Cordesman působí jako profesor v oblasti bezpečnosti na Georgetownské univerzitě a jako zvláštní vojenský poradce v hromadných sdělovacích prostředcích. Je autorem řady knih z oblasti strategie a vojenství. Abraham R. Wagner je nezávislým vojenským poradcem. Působí v řadě vědeckých a státních organizací a v hromadných sdělovacích prostředcích. Zabývá se zejména vojenskou technologií v rozvojových zemích a hodnocením války v Perském zálivu.

Zpracoval mjr. Ing. René NASTOUPIL

Ústav vědeckých informací

SIPRI Yearbook 1992, World Armaments and Disarmament (Ročenka SIPRI 1992, Zbrojení a odzbrojení ve světě). New York, Oxford University Press 1992, 670 s.

Kniha se zabývá aktuálním děním zbrojení a odzbrojení a změnami, které vyplývají z nové vojenskopolitické situace ve světě.

První část je věnována problému kontroly zbrojení, vývoje a výroby zbraní a technologií. Zaměřuje se především na zbraně hromadného ničení, smlouvu START a vojenské využití kosmického prostoru. Druhá část knihy přináší aktuální informace o vojenských výdajích, o výrobě zbraní a obchodu s nimi a o ozbrojených konfliktech v roce 1991. Třetí část knihy se zabývá otázkou kontroly konvenčních zbraní v Evropě, vývoji, vyhlídkám a plnění Vídeňských dohod. Ve čtvrté části knihy jsou uvedeny nejvýznamnější vojenskopolitické události roku 1991, např. inspekce OSN v Iráku, bezpečnost v Evropě a vojenskopolitická situace po rozpadu SSSR.

V přílohách jsou uvedeny hlavní vícestranné dohody o omezení zbraní a chronologie vojenskopolitických událostí v roce 1991.

Command, Control, Communications and Intelligence Forecast (Perspektivy velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství). Newton, Forecast International/DMS 1992. Nestr./52 volných listů/.

Doplnek ke knize Command, Control, Communications and Intelligence Forecast, vydaný v srpnu 1992. Přináší nejaktuálnější informace o vybraných systémech velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství (C³I).

Zaměřuje se především na 13 systémů (např. CATRIN, CLANSMAN, JTIDS aj.), u nichž

uvádí základní charakteristiku, zadavatele a dodavatele, aktuální stav, možné aplikace, Publikace je doplněna disketou.

Command, Control, Communications and Intelligence Forecast (Perspektivy velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství). Newton, Forecast International/DMS 1992. Nestr./36 volných listů/.

Další z doplňků (vydaný v září 1992) společnosti Forecast International, která je největším zpracovatelem marketingových informací z oblasti letectví, kosmonautiky a vojenství. V tomto vydání se zaměřuje na informace o dalších 10 systémech velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství (C³I), např. o systémech Brilliant Eyes, Wavell, Nautis aj.

Space Systems Forecast (Perspektivy kosmických systémů). Newton, Forecast International/DMS. Nestr./38 volných listů/.

Doplňek knihy Space Systems Forecast, který přináší nejnovější informace o vývoji a výrobě civilních i vojenských kosmických systémů. Přináší údaje především o třech civilních systémech (DBS-TV, Eysat a Globalstar) a pěti vojenských systémech (např. Milstar, Skynet, UHF Follow-On aj.). Stejně jako u předcházejících publikací uvádí u jednotlivých systémů základní charakteristiku, zadavatele a dodavatele, současný stav, možné aplikace, základní takticko-technická data, možnosti použití, varianty a modernizační opatření, historii programu, jeho financování a perspektivy.

KLECZEK, J. - KLECKOVÁ, H.: Space Sciences Dictionary 4 (Vědecký slovník kosmických nauk 4). Praha, Academia 1992. 894 s.

Čtvrtý díl slovníku, který obsahuje termíny, používající se v kosmických vědách, technologiích a výzkumech. Každá publikace se skládá ze dvou základních částí. V první části jsou v šesti jazycích (angličtina, francouzština, němčina, španělština, portugalština a ruština) rozděleny termíny do celkem 86 tematických skupin a podskupin. Druhá část obsahuje rejstřík s odkazy na libovolný termín části první. Práce se slovníky je ekvivalentní práci s třiceti dvojjazyčnými slovníky.

Tato čtvrtá část slovníku obsahuje tři hlavní témata, která jsou dále dělena do podkapitol. Jsou to: Nauka o zemi, Sluneční soustava a Vzdálený kosmický prostor.

Zpracovala PhDr. Jitka Slavíková
Ústav vědeckých informací

ARMÁDNÍ GENERÁL ANTONÍN HASAL-NIŽBORSKÝ

Jeho jméno je těsně spjato s historií první Československé republiky, respektive s historií její armády. Dne 7. ledna letošního roku si krajané v zahraničí připomenuli sté výročí jeho narození. Dcery Milica a Dagmar Hasalová při této příležitosti mimo jiné napsaly, že *"těžko si představit jak by se asi on a ostatní, již padlí či zesnulí bojovníci za československou svobodu, nyní dívali na rozloučené Československo"*.

Antonín Hasal se narodil v berounském kraji, v Nové Huti pod Nižborem (proto si za druhé světové války zvolil krycí příjmení Nižborský). Po maturitě na rakovnické reálce nastoupil v říjnu 1912 prezenční službu v rakousko-uherské armádě. Když byl po roce propuštěn do zálohy, odešel do Ruska, kde nastoupil na místo technického úředníka u svých příbuzných. Byl mezi prvními místními Čechy, kteří se na začátku první světové války dobrovolně hlásili k vojenské službě a vytvořili v rámci ruské armády **Českou družinu**. Na jejím základě později vzniklo **Československé vojsko na Rusi**. Antonín Hasal v nezapomenutelné bitvě u Zborova byl již velitelem roty, později zastával funkci velitele 2. československého střeleckého pluku

Jiřího z Poděbrad. Náležel k těm, o kterých první československý ministr války generál Milan Rastislav Štefánik ještě na Sibiři prohlásil: *"České jméno po čtyřech letech opět poprvé vyniklo. Svět obdivoval to, že jste se hlásili o právo na smrt, kdy druhí pouze vraždili, že jste postavili tu morální frontu."*

Do vlasti se plukovník Antonín Hasal vrátil v roce 1920. Stal se důstojníkem z povolání a v předválečné československé armádě potom zastával funkce velitele pluku, brigády a divize, pracoval i na ministerstvu národní obrany jako přednosta oddělení a naposledy zastával funkci velitele III. sboru v Brně. Když mu v Protektorátě Čechy a Morava hrozilo zatčení, odešel do zahraničí, kde byl 14. dubna 1940 prezentován u československé vojenské jednotky ve Francii. Stal se náčelníkem štábu vojenské správy Československého národního výboru v Paříži a po příchodu do Velké Británie byl jmenován přednostou Vojenské kanceláře republiky dr. Edvarda Beneše. Ten mu při jeho odchodu z funkce, v létě 1944 vyslovil *"svůj dík a pochvalné uznání"*, ve kterém zdůraznil: *"...snažil jste se vždycky získati si o věcech přesné informace a dopracovati se k úsudku nezaujatému, spravedlivému a v tom duchu předkládat mně věci k rozhodování. Oceňuji tento Váš postup práce, neboť jen na vřelém lidském pochopení potřeb armády a na úzkostlivě spravedlivém a nestranném postupu vůči každému příslušníku vojska bez rozdílu hodnosti, povahy, náboženství nebo národnosti, je možno budovati dokonalou armádu."*

Úkol obnovit československou brannou moc na osvobozeném území se generálu Hasalovi nepodařilo splnit, když mu sovětské vojenské orgány de facto znemožnily vykonávat jeho funkci velitele osvobozeného území. Na jaře 1945 byl potom v Košicích jmenován ministrem dopravy, avšak po volbách v roce 1946 se opět stal přednostou Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Tím zůstal až do 18. června 1948, kdy mu tehdejší ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda oznámil: *"Víte, můj milý, že nemůžete dále zastávat vaše nyníšší funkce a že se v tom nenecháte nic dělat..."*

Nelze se proto divit, že generál Hasal krátce poté odešel do exilu a do nového boje za demokracii a svobodu Československa - tentokrát ve Spojených státech amerických. Ve Washingtonu se uplatnil jako vojenský odborník i jako pracovník orgánů československého exilu. Byl také zakladatelem a předsedou Svazu československých důstojníků v exilu. Zemřel 22. dubna 1960. Při příležitosti dvacátého výročí jeho smrti genrál MVDr. Mikuláš Ferjenčík ukončil vzpomínku na svého přítele slovy: *"Více než to, že byl vynikajícím vojákem, velitelem a vysoce postaveným důstojníkem, jsem v něm osobně obdivoval člověka s krásnou lidskou duší. Pro jeho ušlechtilé povahové vlastnosti nenacházím ani dost vhodných výrazů. Stojí však za zmínku, že to byli ponejvíce vojáci - důstojníci československé armády, kde jsem se setkal s ušlechtilými a ryzími charaktery. Generál Hasal - jako člověk i jako voják - zůstává nám věčným příkladem. Čest jeho památce."*

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Vojenské rozhledy v roce 1993	3
Generálporučík Ing. Karel Pezl Armádo České republiky - Dobrý den	4
Podplukovník PhDr. Jan Eichler, CSc. NATO a státy střední a východní Evropy	6
Plukovník Ing. Stanislav Stach, CSc., plukovník Ing. Karel Kulhánek, doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc. Spolupráce armád - příspěvek k bezpečnosti v Evropě	11
Evropská bezpečnostní politika	18

STRATEGIE

Ing. Otakar Vlach, CSc. Možnosti a účinnost obrany České republiky po rozdělení ČSFR	27
Plukovník doc. Ing. Václav Maryška, CSc. K některým otázkám bezpečnostní politiky českého státu	31
Ing. Josef Fučík Hledání zbrojní výroby	41

K VOJENSKÉMU ŠKOLSTVÍ

Plukovník doc. Ing. Karel Píchl, CSc. Příprava vojenských odborníků českého státu	50
---	----

TEORIE VOJENSTVÍ

Julian Lider: Teorie vojenství (4. pokračování)	64
John A. Warden: Plánování leteckých operací	75

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Podplukovník Ing. Miroslav Martiňák, plukovník gšt. Ing. Milan Kubeša Jakou mít Armádu České republiky?	83
--	----

Plukovník Ing. František Valach, CSc. Bez nových poznatků o ozbrojeném konfliktu nízké intenzity se už neobejdeme!	88
--	----

INFORMACE

U. S. Army War College	94
-------------------------------	----

Major Ing. Oskar Kraváček Ještě k Perskému zálivu	99
---	----

Podplukovník Ing. Petr Janský, CSc., Jaroslava Štěrbová, prom. fil., Mgr. Richard Papík Odborází dat Ústavu vědeckých informací	104
---	-----

ANOTACE

109

PERSONÁLIE

Armádní generál Antonín Hasal-Nižborský	112
--	-----

Poznámky

Poznámky

Poznámky

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - Hlavní operační správa GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
pošt. úřad 61/20
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Tychonova 1, Praha 6.

Je rozeslán podle rozdělovníku.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Robert Kraus (šéfredaktor), telefon (330) 45 311, 45 317,
Miroslav Weiner, prom. ped. (zástupce šéfredaktora), telefon (330) 45 315,
pplk. Ing. Richard Hašek (redaktor publicista), telefon (330) 45 316,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 45 318.

Redakční rada: plk. gšt. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, genmjr. Ing. Oldřich Bárta, plk. Ing. Milošlav Fikar, Ing. Josef Fučík, genmjr. PhDr. Tibor Hochsteiger, CSc., genmjr. Ing. Karel Hrubý, plk. Ing. Ladislav Klíma, CSc., genmjr. Ing. Miroslav Kostelka, plk. gšt. Ing. František Kozák, plk. Ing. Karel Kuba, pplk. Ing. Petr Lužný, plk. Ing. Zdeněk Mrázek, plk. prof. Ing. Karel Novotný, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, genmjr. Ing. Miroslav Petr, PhDr. Antonín Rašek, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. gšt. Ing. Miroslav Šustr, genmjr. Ing. Jan Vintr.

Ročník II. (XXXIV). Toto číslo bylo dáno do tisku 21. 1. 1993. MKČR 6059, MiČ 47751.